

Тетяна Гільберг
Ніна Павич
Галина Бучківська
Валентина Греськова

НОВА

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА:

технологічна освіта у початковій школі

Тетяна Гільберг, Ніна Павич,
Галина Бучківська, Валентина Греськова

Навчально-методичний посібник

**«Нова українська школа:
технологічна освіта
у початковій школі»
для педагогічних працівників**

Схвалено для використання в освітньому процесі

КИЇВ
«ГЕНЕЗА»
2021

УДК 373.3.016(072)
Н15

*Схвалено для використання в освітньому процесі
(Протокол № 8 засідання експертної комісії
з педагогіки та методики початкової освіти від 07.10.2021;
№ 2.0353-2021 у Каталозі надання грифів навчальній літературі
та навчальним програмам)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Гільберг Т. Г.

Н15 Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: технологічна освіта у початковій школі» : для пед. працівників / Тетяна Гільберг [та ін.]. – Київ : Генеза, 2021. – 160 с.

ISBN 978-966-11-1290-1.

Основною метою посібника є формування відповідних методичних компетенцій учителів-практиків та майбутніх учителів початкової школи щодо викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Технологічна освітня галузь).

Для вчителів початкової школи, які реалізують освітній інтегрований курс «Я досліджую світ», учнів та студентів педагогічних навчальних закладів усіх типів та тих, хто цікавиться питаннями методики викладання інтегрованого курсу.

УДК 373.3.016(072)

ISBN 978-966-11-1290-1

© Гільберг Т. Г., Павич Н. М.,
Бучківська Г. В., Греськова В. В., 2021
© Видавництво «Генеза», оригінал-макет, 2021

З М І С Т

Передмова	4
Розділ 1. Загальні питання методики з реалізації змісту освітньої галузі «Технології»	
1.1. Значення, мета, завдання галузі «Технології» в освітньому процесі початкової школи	7
1.2. Творча предметно-перетворювальна діяльність учнів початкових класів як запит суспільства. Основні види предметно-перетворювальної діяльності та їх зміст	13
1.3. Матеріальне і методичне забезпечення для реалізації освітньої галузі «Технології»	26
1.4. Сучасний урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: технологічна освітня галузь	33
1.5. Структура програми, зміст навчального матеріалу за змістовими лініями і темами	42
1.6. Політехнічний принцип навчання та виховання освітньої технологічної галузі.	53
1.7. Обов'язкові результати навчання та їх роль у проектуванні навчальної діяльності з технологічної освітньої галузі	58
Розділ 2. Спеціальні питання методики трудового навчання	
2.1. Інтеграція освітньої галузі «Технології» в курсі «Я досліджую світ»	66
2.2. Формування творчого освітньо-виховного середовища закладів загальної середньої освіти	76
2.3. Формування екологічної культури в молодших школярів.	84
2.4. STEM-технології у навчальному процесі	96
2.5. Спільна діяльність молодших школярів.	105
2.6. Формування здоров'язберезувальних компетентностей в учнів 1–4 класів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Технологічна освітня галузь)	117
2.7. Проектні технології в початковій школі. Вимоги до оцінювання проектів	123
2.8. Оцінювання навчальних досягнень учнів з освітньої галузі «Технології»	133
ДОДАТКИ	148

ПЕРЕДМОВА

Учитель для школи — це те ж саме,
що Сонце для Всесвіту. Він джерело
тієї сили, яка надає руху всій машині.
Остання заіржавіє у мертвому заціпенінні,
якщо він не зуміє вдихнути в неї життя і рух.

Адольф Дістервег

Реалізація основних принципів реформи в освіті повинна забезпечити перетворення української освіти на інноваційне середовище, в якому учні набувають ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, а науковці мають можливості та ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічний та інноваційний розвиток держави.

Відповідно до мети й завдань середньої освіти її зміст ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання, на засадах особистісно орієнтованого навчання, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Початкова освіта як складова загальної середньої освіти спрямована на всебічний розвиток молодших учнів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності. Тому в доборі змісту враховується його наступність і неперервність, доступність і науковість, потенційні можливості для взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку, реалізації принципів індивідуалізації, гуманізації навчально-виховного процесу.

У сучасних умовах істотно змінюється зміст початкової освіти. Він охоплює не тільки знання й уміння, а й такі компоненти, як компетентності, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до світу. Ключова зміна в сучасній освіті – це нові підходи до навчання та змісту освіти, адже мета НУШ – виховати інноватора та громадянина, який уміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Замість запам'ятовування фактів та понять учні набуватимуть компетентностей. Компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соці-

лізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Тобто формується ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті.

Очевидно, що вчителям теж необхідно змінювати підходи до навчання та виховання підростаючого покоління. Учитель – це людина, на якій тримається реформа. Без неї чи нього будь-які зміни будуть неможливими, тому один з головних принципів Нової української школи – умотивований учитель. Щоб навчати по-новому, учитель повинен отримати свободу дій – обирати навчальні матеріали, імпровізувати та експериментувати. Цю свободу дає Закон України «Про освіту».

Природно, що з'явилася потреба по-новому поглянути на методичну підготовку вчителя. У цьому посібнику представлено модель методичної підготовки вчителів початкових класів з реалізації освітньої галузі «Технології», яка є складовою інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

У сучасних умовах змінюється статус учителя: він перестає бути лише передавачем інформації, його завдання – так організувати діяльність учнів, щоб вони самі відкривали для себе знання і щоб ця діяльність стала джерелом й основою їхнього творчого розвитку. Отже, виникає потреба внести корективи в методичну підготовку вчителів початкових класів щодо проведення занять з реалізації освітньої галузі «Технології».

Можна виділити провідні положення концепції, покладені в основу посібника:

- у матеріалі посібника враховано істотні зміни у змісті початкової освіти, а також нові методи навчання, які ґрунтуються на пізнавальній і предметно-перетворювальній діяльності учнів;
- значне місце посідають питання методики STEM-освіти та формування творчих здібностей учнів;
- окреслено шляхи розв'язання проблем екологічної освіти з урахуванням специфіки інтеграції освітньої галузі «Технології» в інтегрованому курсі «Я досліджую світ»;
- приділено значну увагу формуванню здорового й безпечного способу життя.

Зміст навчального посібника побудовано з урахуванням сучасних вимог до організації освітнього процесу. З огляду на це висвітлюються не тільки усталені методичні прийоми, а й нові питання, які мають проблемний і дискусійний характер.

Посібник складається із двох розділів. У першому розділі розкрито загальні питання методики з реалізації змісту освітньої галузі «Технології», зокрема значення, мету та завдання освітньої галузі «Технології»; основні види творчої художньо-трудової діяльності учнів у початковій школі. Подано рекомендації щодо профорієнтаційної роботи молодших школярів у процесі реалізації галузі в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Проведено аналіз Типових освітніх програм двох авторських колективів під керівництвом О. Я. Савченко та Р. Б. Шияна, структури програми, змісту навчального матеріалу за змістовими лініями і темами.

Другий розділ присвячено спеціальним питанням методики трудового навчання, інтеграції освітньої галузі «Технології» в курсі «Я досліджую світ», усебічному розвитку молодших школярів, практичної і психологічної готовності учнів до праці. Подано методичні рекомендації з формування установки на безпечний і здоровий спосіб життя та розвитку підприємницької компетентності молодших школярів. Також розкрито питання формування екологічної культури учнів, упровадження STEM-технології в освітній процес, організації групової роботи та проектних технологій на заняттях, формування здоров'язберезувальних компетентностей, оцінювання навчальних досягнень учнів. Значну увагу приділено проектним технологіям у початковій школі, вимогам до оцінювання проектів, а також оцінювання навчальних досягнень учнів з освітньої галузі «Технології».

Кожен підрозділ завершується рубрикою «Перевіряємо себе», що допомагає контролювати самостійне засвоєння знань з курсу, подано список використаних джерел.

У виданні вміщено також додатки, які розширюють поданий матеріал. Методичний посібник створює умови для повного розуміння всього спектра діяльності викладача та учня в навчальному процесі та їхнього органічного зв'язку. Зміст посібника допоможе студентам і молодим учителям набути професійних умінь, а досвідченим педагогам – усвідомити свої методичні прийоми і підвищити професійний рівень.

Розділ 1

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ З РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»

- * Значення, мета, завдання галузі «Технології» в освітньому процесі початкової школи
- * Творча предметно-перетворювальна діяльність учнів початкових класів як запит суспільства. Основні види предметно-перетворювальної діяльності та їх зміст
- * Матеріальне і методичне забезпечення для реалізації освітньої галузі «Технології»
- * Сучасний урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: технологічна освітня галузь
- * Структура програми, зміст навчального матеріалу за змістовими лініями і темами
- * Політехнічний принцип навчання та виховання освітньої технологічної галузі
- * Обов'язкові результати навчання та їх роль у проектуванні навчальної діяльності з технологічної освітньої галузі

1.1. Значення, мета, завдання галузі «Технології» в освітньому процесі початкової школи

Праця – одне з найчистіших і найшляхетніших джерел емоційного стану, радості і діяння, творення. Думка, що народжена, збуджена, витончена в праці, стає радісною, оптимістичною.

Василь Сухомлинський

Праця – основне джерело матеріального і духовного багатства суспільства, фундамент особистісного розвитку. У процесі трудової діяльності людина не тільки створює матеріальні цінності, а й розвиває свої творчі здібності, стверджується як громадянин. Зміни, що відбуваються в суспільстві, швидкий розвиток науки і виробництва, впровадження нових технологій висувають нові вимоги до шкільної освіти, метою яких можна вважати виховання людини, здатної самостійно і активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися у швидкозмінних умовах. Для повноцінної реалізації цієї мети потрібне здійснення технологічної підготовки учнів, починаючи з початкової школи. Молодші школярі повинні не тільки засвоїти основи знань і вмінь з елементарної обробки різних матеріалів, але й активно брати участь

у творчій, перетворювальній, проєктній діяльності, мати уявлення про культуру праці й побуту.

У відповідь на виклики суспільства система освіти в Україні радикально модернізується; затверджено Державні стандарти початкової та загальної середньої освіти. До Базового навчального плану початкової освіти входять вісім освітніх галузей, серед яких і освітня галузь «Технології», що посідає пріоритетне місце у вирішенні завдань трудової підготовки молоді.

ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ

Структурування змістового наповнення галузі «Технології» відбувається на основі таких змістових ліній:

- ✓ людина в технічному середовищі;
- ✓ технологічна діяльність людини;
- ✓ соціально-професійне орієнтування людини на ринку праці;
- ✓ людина та інформаційна діяльність (елементи інформології, основи інформаційних технологій, основи алгоритмізації і програмування);
- ✓ проєктна діяльність людини у сфері матеріальної культури.

Державний стандарт початкової освіти затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 та згодом внесено зміни, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 року № 688 [1].

Метою освіти є всебічний розвиток, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; формування в учнів компетентностей, визначених Законом України «Про освіту» та Державними стандартами, зазначено в Законі України «Про повну загальну середню освіту» [2].

Метою освітньої галузі «Технології», як визначає стандарт, є формування компетентностей у галузі техніки і технологій та

інших ключових компетентностей, здатності до зміни навколишнього світу з використанням засобів сучасних технологій без заподіяння йому шкоди, до використання технологій для власної самореалізації, культурного і національного самовираження.

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У концептуальних засадах реформування середньої освіти зазначено, що новий зміст освіти має бути заснований на формуванні таких ключових компетентностей:

- ✓ вільне володіння державною мовою;
- ✓ здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами;
- ✓ математична компетентність;
- ✓ компетентності в галузі природничих наук, техніки та технологій;
- ✓ інноваційність;
- ✓ екологічна компетентність;
- ✓ інформаційно-комунікаційна компетентність;
- ✓ навчання впродовж життя;
- ✓ громадянські та соціальні компетентності;
- ✓ культурна компетентність;
- ✓ підприємливість та фінансова грамотність.

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями технологічної освітньої галузі в початковій школі є:

- залучення учнів до різних видів діяльності, формування вмінь для створення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий результат;
- формування в учнів культури праці та побуту, навичок раціонального ведення домашнього господарства, задоволення власних потреб та потреб інших, відповідальності за результати власної діяльності;
- формування вміння ефективно використовувати природні матеріали з турботою про навколишнє середовище;
- створення умов для практичного і творчого застосування традицій і сучасних ремесел [4];
- формування уявлень про матеріальну культуру як продукт творчої предметно-перетворювальної діяльності людини, про правила дизайну, які необхідно враховувати у процесі створення предметів матеріальної культури;

- отримання початкових уявлень про творчу і моральну значущість праці в житті людини і суспільства, про світ професій та важливість правильного вибору професії;
- формування уявлень про гармонію єдності природного і рукотворного світу і про місце в ньому людини з її штучно створеним предметним середовищем;
- розширення культурного кругозору, збагачення знань про культурно-історичні традиції у світі речей, формування уявлень про цінності попередніх культур і розуміння необхідності їх збереження і розвитку;
- розширення знань про матеріали та їхні властивості, технології використання; формування практичних умінь використання різних матеріалів у творчій перетворювальній діяльності;
- розвиток творчих здібностей особистості, винахідливості, інтуїції; створення умов для творчої самореалізації та формування мотивації успіху і досягнень на основі предметно-перетворювальної діяльності;
- розвиток сенсомоторних процесів, руки, окоміру тощо через формування практичних умінь; розвиток регулятивної структури діяльності (що включає цілепокладання, прогнозування, планування, контроль, корекцію та оцінку дій і результатів діяльності відповідно до поставленої мети);
- оволодіння технологічними прийомами ручної обробки матеріалів;
- формування інформаційної грамотності, уміння працювати з різними джерелами інформації, відбирати, аналізувати та використовувати інформацію для вирішення практичних завдань;
- засвоєння безпечних прийомів праці та їх дотримання;
- використання набутих знань і вмінь для творчого вирішення нескладних конструкторських, художньо-конструкторських (дизайнерських), технологічних та організаційних завдань;
- формування комунікативної культури, розвиток активності, ініціативності;
- духовно-моральне виховання і розвиток соціально цінних якостей особистості: організованості та культури праці, охайності, працьовитості, сумлінного і відповідального став-

лення до виконуваної роботи, шанобливого ставлення до людини-творця;

- придбання первинних навичок спільної продуктивної діяльності, співробітництва, взаємодопомоги, планування та організації;
- придбання початкових знань про правила створення предметного та інформаційного середовища і вмінь застосовувати їх для виконання навчально-пізнавальних і проєктних художньо-конструкторських завдань.

Значення освітньої галузі «Технології» виходить далеко за межі забезпечення учнів відомостями про «техніко-технологічну картину світу». За умови відповідного змістового і методичного наповнення ця галузь може стати опорою для формування системи універсальних навчальних дій у початковій ланці загальноосвітньої школи. Адже в цій галузі всі елементи навчальної діяльності (планування, орієнтування в завданні, перетворення, оцінка продукту, вміння розпізнавати і ставити завдання, що виникають у контексті практичної ситуації, пропонувати практичні способи вирішення, домагатися досягнення результату та презентувати власну діяльність тощо) відтворюються в навчальному процесі і тим самим стають більш зрозумілими для дітей.

Предметно-практична творча діяльність, як сенс будь-якої діяльності, дає дітям можливість не тільки відстороненого сприйняття духовної та матеріальної культури, а й почуття причетності, самореалізації, потребу освоювати світ не тільки через зміст, а й через його перетворення.

Процес і результат художньо-творчої діяльності стає не метою, а, з одного боку, засобом пізнання світу, з іншого – засобом для більш глибокого емоційного вираження внутрішніх почуттів, як самого творення дитини, так і задумів досліджуваних нею об'єктів матеріального світу. За такої умови художньо-творча діяльність дітей передбачає всі етапи пізнання світу, властиві їй дорослим: спостереження, роздуми та практична реалізація задуму.

Вимоги до дітей, які розпочинають навчання в початковій школі, мають враховувати досягнення попереднього етапу їхнього розвитку. Період життя дитини від п'яти до шести (семи) років (старший дошкільний вік) визначається цілісною зміною її особистості, готовністю до нової соціальної ситуації розвитку. Пріо-

ритетом цього процесу є формування і розвиток базових особистісних якостей дітей: спостережливості, допитливості, довільності поведінки, міжособистісної позитивної комунікації, відповідальності, діяльнісного та різнобічного освоєння навколишньої дійсності тощо. Потенційно це виявляється у певному рівні готовності дитини до систематичного навчання – фізичної, соціальної, емоційно-ціннісної, пізнавальної, мовленнєвої, творчої [3].

Для забезпечення формування та розвитку базових особистісних якостей дітей освітня галузь «Технології» реалізується в початковій школі через інтегрований курс «Я досліджую світ» і є важливою ланкою в системі навчальних предметів, спрямованих на всебічний гармонійний розвиток школярів [1].

Перевіримо себе

1. У чому полягає мета освітньої галузі «Технології»?
2. Окресліть основні завдання освітньої галузі «Технології».
3. Яке значення освітньої галузі «Технології» для розвитку та формування особистості молодших школярів?

Використані джерела

1. Державний стандарт початкової освіти. Офіційний вісник України, 2018 р., № 19, ст. 637.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я., затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 р. № 1272: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.
4. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б., затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 р. №1272: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>.

1.2. Творча предметно-перетворювальна діяльність учнів початкових класів як запит суспільства. Основні види предметно-перетворювальної діяльності та їх зміст

У кожній людині сонце. Тільки дайте йому світити.

Сократ

Розвиток системи освіти в Україні спрямований на відтворення творчого потенціалу суб'єктів навчання, підвищення їхньої соціальної ролі в громадянському суспільстві. Зважаючи на це, суспільство для Нової української школи ставить важливе завдання – забезпечити високоякісну освіту для всіх без винятку учнів, навчити їх самостійно здобувати знання та творчо застосовувати для успішного вирішення життєвих проблем і виконання в майбутньому складних професійних завдань.

Оновлення змісту освіти на сучасному етапі передбачає перехід від механізму трансляції готових знань, репродуктивного формування вмінь і навичок у засіб розвитку творчої особистості, яка повинна володіти різними навчальними та життєвими компетентностями, евристичним мисленням, оперативністю, цілеспрямованістю, ініціативністю та креативністю в розв'язанні складних проблем і завдань і навчального, і в майбутньому – професійного характеру.

Безперечно, система шкільної освіти має бути спрямована на гармонійне виховання, ефективне навчання і творчий розвиток молодого покоління, тому для розв'язання цього завдання створюють сприятливі умови на уроках трудового навчання, зокрема в початковій школі. Це пояснюється передовсім практичною спрямованістю освітнього процесу, можливістю проєктувати, перетворювати природні, конструкційні та штучні матеріали в потрібний для кожного учня продукт і наочно спостерігати за результатами своєї трудової діяльності.

Формування працюючої, креативної людини, цивілізованого члена високотехнологічного, інформаційного суспільства здійснюється і під впливом соціального середовища, і в процесі трудового виховання та технологічної освіти, спрямованих на розвиток відповідних якостей і властивостей, умінь і навичок, професійних компетентностей, системної підготовки особистості до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі.

Суттєве значення на уроках у початковій школі має прилучення учнів до творчої художньо-трудової діяльності. Поряд із науково обґрунтованими основами естетичного та трудового виховання вагомим є використання надбань народної педагогіки, етноісторичних і духовно-культурних традицій українців. У цій справі важливо під час реалізації змісту технологічної освіти пропагувати розвиток традиційних художніх ремесел і промислів, залучаючи учнів до різних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва.

На актуальності й потребі виховання молодого покоління на традиціях українського народу наголошують в основних державних нормативно-правових документах з питань освіти, зокрема в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти, Концепції художньо-естетичного виховання дітей та молоді.

Отже, з'ясуємо психолого-педагогічні особливості навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів загалом, зокрема у процесі художньо-трудової підготовки.

У широкому філософському сенсі категорія «діяльність» (англ. *activity*) трактується як «специфічно-людський спосіб відношення до світу, предметна діяльність, що представляє процес творчого перетворення людиною природи, у ході якого індивід виступає суб'єктом, а освоювані ним явища природи – об'єктом діяльності» [7].

Філософський енциклопедичний словник описує діяльність як форму активності, що «характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті... Діяльності притаманні – трансформація зовнішнього у внутрішнє, єдність опредметнення та розпредметнення певних смислів, що задають параметри її здійснення. Для людської діяльності характерний вибір можливостей та відповідно – прийняття рішень... Духовний потенціал діяльності, її смислонаповнення реалізуються у певних нормах, цінностях та цілях. Діяльність, яка виходить за межі власної імітації чи спонтанної активності, тобто орієнтована на результат, характеризується цілепокладанням та цілереалізацією. Діяльність, яка охоплює і цілепокладання, і самоімітацію (як у деяких ситуаціях гри) та широку сферу смислотворчості, зветься життєдіяльністю. Її різновидами є пра-

ця, гра, самодіяльність за мірками свободи. Загальний знаменник цих різновидів становить творчість» [7]. Отже, історично й соціально зумовлена діяльність людини перебуває в постійному русі, змінах, розвитку, творчому пошуку, що приводить до появи різних видів і форм діяльності.

З погляду психології, діяльність – це активна взаємодія з навколишньою дійсністю, у процесі якої жива істота є суб'єктом, що цілеспрямовано впливає на об'єкт, задовольняючи таким чином свої потреби... Основним видом людської діяльності, що відіграла вирішальну роль у походженні та розвитку фізичних і духовних властивостей людини, є праця. З працею генетично пов'язані інші види людської діяльності (гра, навчання і т. ін.). На основі праці в процесі соціально-історичного розвитку виникає праця розумова, як особлива, суспільно необхідна теоретична діяльність... Зі змінами історичного розвитку змінюються зміст і технічні засоби діяльності людини, що зумовлює формування її свідомості. Упродовж дитинства діяльність змінюється у зв'язку зі зростанням психофізіологічних можливостей дитини, розширенням її життєвого досвіду, потребою виконувати дедалі складніші вимоги інших людей. На кожному ступені вікового розвитку певна діяльність (наприклад, гра в дошкільному віці, учіння – у шкільному) набуває провідного значення у формуванні нових психічних процесів і властивостей особистості індивіда.

Одразу ж слід наголосити, що в молодших школярів виявляється низка потреб, характерних і для дітей дошкільного віку. Зокрема, вагомою залишається потреба в активній ігровій діяльності, однак зміст гри поступово трансформується, поглиблюється її знанневий компонент, стає іншим очікуваний результат. Молодший школяр частіше грає в школу, учителя та учнів; водночас може тривалий час писати, читати, рахувати, малювати тощо. Цю особливість важливо враховувати під час організації освітньої діяльності молодших школярів, перетворюючи її в захопливий навчально-ігровий процес.

Освітня галузь «Технології» надає широкі можливості для задоволення природних бажань молодших школярів до гри. Наприклад, процес виконання творчих завдань (творчих проєктів) у початкових класах може бути організований у формі рольової

гри, коли учні відтворюють весь процес виготовлення предметів або надання послуг, починаючи від виникнення ідеї, створення художнього проекту й завершуючи реалізацією творчого задуму в матеріалі.

Подібно до дошкільника, у молодшого школяра існує велика потреба в русі, адже він не може тривалий час сидіти на уроці нерухомо, зосередившись лише на навчальному матеріалі. Тому дітям потрібно надавати можливість більше рухатися, вивільняти надлишок фізичної енергії. І для дошкільнят, і для учнів початкових класів характерна потреба в зовнішніх враженнях, тобто дітей найчастіше приваблює лише формальний бік предметів, явищ чи подій. Учні, наприклад, з великим бажанням прагнуть виконувати різноманітні громадські доручення, виявляючи при цьому максимальну активність й ініціативність. Однак це триває недовго, здебільшого поки не зникне мотивація, відчуття новизни.

З перших днів навчання в школі в дитини з'являється комплекс нових потреб: чітко виконувати вимоги вчителя, успішно оволодівати новими знаннями, уміннями й навичками, приходити до школи з виконаними завданнями; запити на високі оцінки та зразкову поведінку, потреба у схваленні та контролі дій з боку дорослих, передовсім учителя; бажання бути кращим, «улюбленим» учнем; потреба в постійній комунікації з учителем та однокласниками; прагнення виконувати певну громадську функцію (бути старостою, помічником учителя тощо).

Пізнавальні потреби стають провідними для учнів молодшого шкільного віку. Потреба в зовнішніх враженнях як головна рушійна сила розвитку психіки молодшого школяра на початку навчання задовольняється передовсім самим учителем. У процесі розвитку трудової активності та самостійності молодших школярів найголовніше полягає в тому, щоб у трудовій діяльності учні не були пасивними виконавцями «чужих» завдань.

Розкривши загальні психологічні особливості діяльності (зокрема, навчально-пізнавальної) учнів молодшого шкільного віку, ми повинні з'ясувати зміст поняття «художньо-трудова діяльність» та дослідити її провідну роль, освітнє й виховне значення.

Предметно-перетворювальна діяльність – це «навчальна діяльність творчого характеру, спрямована на набуття теоретич-

них знань, формування вмінь і навичок розв'язання художньо-трудових завдань, результат якої має суб'єктивну новизну та значущість для розвитку особистості школяра, зокрема його здібностей і творчої ініціативи».

Кінцевою метою формування навчальної діяльності, зокрема предметно-перетворювальної, є становлення учня як її суб'єкта, досягнення такого рівня розвитку, який забезпечить йому здатність самостійно ставити цілі такої діяльності, активувати потрібні для цього знання та способи пізнання, планувати послідовність своїх дій, зіставляти отриманий результат із поставленою метою, тобто самостійно здійснювати навчальну діяльність у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Отже, предметно-перетворювальна діяльність учнів початкових класів як органічний складник та модель організації освітнього процесу розглядається:

1) як важливий складник навчально-виховного процесу, цілеспрямована, взаємопов'язана і послідовна діяльність учителя та учнів, скерована на формування системи знань у галузі народного декоративно-ужиткового мистецтва, основ наукового світогляду про красу предметного світу, художньо-мистецької та проектно-технологічної компетентностей, умінь і навичок проектування, виготовлення та оздоблення декоративно-ужиткових виробів, а також виховання національної самосвідомості, творчої активності й ініціативності, що забезпечує різнобічний розвиток учнів початкових класів;

2) як гнучка педагогічна модель організації освітнього процесу, зорієнтована на творчу самореалізацію особистості молодшого школяра, розвиток його інтелектуальних сил і фізичних можливостей, вольових якостей та творчих здібностей у процесі створення (під контролем учителя) суб'єктивно нових декоративно-ужиткових виробів, які мають естетичну цінність і практичну значущість.

Традиційна методика трудового навчання і виховання молодших школярів, яка узвичаїлася в українській школі, на наш погляд, доволі спрощено підходить до предметно-перетворювальної діяльності, прилучення дітей до традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва. Адже всеохопне управління освітньою діяльністю молодших школярів без урахування виявів їхньої са-

мостійності лише гальмує процес становлення та розвитку творчої особистості, навіть призводить до відхилень у психічному розвитку, зокрема у формуванні таких важливих якостей, як воля, цілеспрямованість, наполегливість, ініціативність, креативність тощо.

Якісні зміни характеру творчої художньо-трудової діяльності учня відображають художньо-мистецьку та трудову активність, ініціативність і креативність особистості загалом, тому ці особистісні якості (активність, ініціативність і креативність) можна вважати головним результатом розвитку школяра. Крім цього, творча художньо-трудова діяльність, що здійснюється молодшими школярами, приводить в активний стан їхні фізичні та духовні сили, позитивно впливає на фізичний і розумовий розвиток, зміцнює м'язовий апарат, розвиває тактильну чутливість, сприяє виробленню складної координації рухів, завдяки тренуванню м'язів кисті рук і пальців тощо.

У процесі художньо-трудової діяльності в учнів початкових класів розвиваються вольові якості, окомір, просторове уявлення, образна пам'ять; формується цілеспрямованість і наполегливість, бажання довести розпочату роботу з проектування, виготовлення і декорування виробів до логічного завершення. Уроки технологій у початкових класах, особливо художньо-трудова діяльність, активізують процес самостійного узагальнення та систематизації одержаних і набуття школярами нових знань, умінь і навичок. Така діяльність дає змогу висувати нові ідеї, проекти, утілюючи їх у матеріалі, що сприяє формуванню в учнів правильної самооцінки власних інтелектуальних, фізичних і матеріальних можливостей. Такий доволі складний для молодшого школяра процес здійснюється шляхом багаторазового прийняття рішень, аналізу й оцінки результатів власної художньо-трудової діяльності.

Важливе значення має художньо-трудова діяльність для стимулювання інтелектуальної активності, оскільки забезпечується напружена мисленнева робота школярів, «тренуються» складні системи пізнавальних, сигнальних, координаційних, регулятивних, контролюючих механізмів головного мозку і нервових сполучень.

Художньо-трудова діяльність учнів початкових класів завжди має ознаки творчості, адже спонукає до розв'язання достатньо

складних для молодшого шкільного віку художньо-мистецьких і проектно-технологічних завдань. Водночас змінюється характер роботи вчителя початкових класів, який перетворюється на вихователя, фасилітатора, ментора, друга і порадирика, стає генератором творчих ідей, носієм високої загальнолюдської культури та національної самосвідомості.

Виконання художньо-трудових завдань (зокрема, створення художніх проєктів) на уроках технологій у початковій школі дає змогу учням повністю виявляти креативність, індивідуальність і неповторність, мотивує й активізує прагнення вчасно завершити розпочату роботу та отримати схвальні відгуки від учителя, друзів і батьків.

Прилучення школярів до народного декоративно-ужиткового мистецтва в процесі художньо-трудової діяльності формує позитивні мотиви навчання. Учні відчувають потребу в знанні історії та мистецьких традицій рідного краю (на етапі вибору об'єкта праці, з'ясування його призначення, способів оздоблення відповідно до регіональних особливостей та ін.), прагнуть оволодіти основами художніх технік і технологій (на етапі виготовлення й оздоблення об'єкта праці), вчать обґрунтовувати економічну

доцільність виготовленого декоративно-ужиткового виробу тощо. За наявності в класі сучасної матеріально-технічної бази (комп'ютер, сканер, принтер, мультимедійна дошка, відеопроєктор та ін.), підключення до мережі Інтернет забезпечується можливість формування потреби учнів в одержанні й опрацюванні інформації за допомогою різноманітних засобів цифрових технологій (пошук, обробка, аналіз зразків декоративно-ужиткових виробів, способів їхнього виготовлення й оздоблення тощо).

Предметно-перетворювальний характер діяльності закладає підґрунтя для професійного самовизначення молодших школярів. Оволодівши технологією виготовлення й оздоблення декоративно-ужиткових виробів, ознайомившись з особливостями художньо-мистецької та проектно-технологічної діяльності, учні мають змогу більш усвідомлено підійти до вирішення проблеми професійного самовизначення. У процесі художньо-трудової підготовки школярі пізнають рівень розвитку власних інтелектуальних і фізичних якостей, схильностей та здібностей, потреб і ціннісних орієнтацій, аналізують особливості різних видів професійної діяльності, зокрема у творчо-індивідуальному та художньо-промисловому виробництві.

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ:

Предметно-перетворювальна діяльність, народні ремесла і промисли, сучасне та традиційне декоративно-ужиткове мистецтво, на думку багатьох культурологів, мистецтвознавців, психологів і педагогів, синтезує такі основні види людської діяльності:

- ✓ *пізнавальну* – здійснюється відображення об'єктивної реальності та пізнання взаємозв'язків між особистістю і суспільством, традиціями та новаціями;
- ✓ *перетворювальну* – здійснюється перетворення природного матеріалу (деревини, металу, глини та ін.) відповідно до створеного образу об'єкта діяльності;
- ✓ *виховну* – проходить трансформація діяльності в соціально-особистісному аспекті;
- ✓ *оцінювальну* – відбувається вияв ціннісного світовідчуття та світорозуміння автора (майстра, художника тощо) крізь призму власних інтересів, потреб, смаків, ідеалів;
- ✓ *комунікативну* – забезпечується пряме або опосе-

- ✓ редковане спілкування автора твору з глядачем;
- ✓ *ігрову* – демонстрування процесу (майстер-класи) та результатів (декоративно-ужиткові вироби) стає своєрідною виставою, захопливим видовищем.

Серед основних етапів предметно-перетворювальної діяльності школярів учені-педагоги виділяють такі:

- ✓ *організаційно-спонукальний* – формування системи вражень, захоплень, здивувань, зумовлених спогляданням й аналізом творів народного декоративно-ужиткового мистецтва;
- ✓ *пояснювально-ілюстративний* – створення навчально-пізнавальних ситуацій для формування в учнів уявлень про основи художньо-трудової діяльності (ознайомлення з природними та конструкційними матеріалами, інструментами, обладнанням, художніми техніками, технологіями, прийомами, операціями тощо); формування позитивного ставлення до нових знань, навичок самостійного планування основних етапів художньо-трудової діяльності та прогнозування її кінцевих результатів;
- ✓ *виконавчий* – формування практичних умінь і навичок виконання системи художньо-трудових дій, прийомів та операцій, вироблення найбільш оптимального темпу роботи тощо;
- ✓ *контрольно-оцінювальний* – об'єктивне оцінювання результатів художньо-трудової діяльності завдяки раціональному відбору критеріїв і показників.

ЕТАПИ ДІЯЛЬНОСТІ:

Особливо важливого освітнього та виховного значення набуває художньо-трудова діяльність молодших школярів, якщо вона реалізується на засадах традиційного декоративно-ужиткового мистецтва, яке сягає корінням у сиву давнину.

Успішність художньо-трудової діяльності молодших школярів залежить від обсягу набутих знань про звичаї, обряди, вірування українського народу, усвідомлення ролі та значення різних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва, а також від ставлення самих школярів до мистецьких традицій рідного краю.

Діти молодшого шкільного віку в межах можливостей уже здатні надати художню оцінку предмету, що є достатнім підґрунтям для подальшого формування їхніх творчих здібностей, естетичного смаку, розвитку загальної художньої культури. Використання в художньо-трудовій діяльності учнів поширених природних матеріалів (глина, берест, лоза, деревина та ін.), а також системне ознайомлення з доступними видами їх художньої обробки уможливорює новизну й багатоманітність дитячої творчості, перетворивши її на захопливий пізнавальний процес.

Дітей завжди приваблює можливість самовираження в будь-якій діяльності, зокрема в художньо-трудовій. Останнє, наприклад, має практичне втілення у виготовленні декоративно-ужиткових виробів із соломи, лози, глини, тканини, ниток тощо. Навіть спостереження як підготовча робота привчає дітей аналізувати натуру, віднаходити непомітні особливості, певні естетичні нюанси. Це вміння небуденно, оригінально бачити та сприймати навколишній світ – один із важливих компонентів естетичної оцінки дійсності через твори декоративно-ужиткового мистецтва.

Естетичне виховання учнів у процесі художньо-трудової діяльності спрямоване на реалізацію таких *основних завдань*:

- формування фізіологічного та психологічного складників художньо-естетичної культури особистості;
- розвиток культури сприйняття й оцінки художньо-естетичних явищ;
- формування художнього смаку в поєднанні з естетичним ідеалом;
- розвиток емоційної сфери особистості;
- формування особливого типу художньо-образного мислення;
- формування духовних потреб, забезпечення глибокого естетичного переживання;
- формування вмінь і навичок, потрібних для долучення школяра до активної художньо-трудової діяльності, якій притаманний творчий характер;
- розвиток творчого потенціалу і здібностей особистості.

Роль засобів виховання може виконувати будь-який об'єкт навколишньої дійсності (предмети, процеси, явища, твори мистецтва тощо). Вироби народного декоративно-ужиткового мисте-

цтва, як важливі засоби виховання в початковій школі, здійснюють низку важливих *виховних функцій*, як-от:

- наочності, що забезпечує дітям візуальне опертя в їхньому уявленні явищ і процесів, що вивчаються;
- ініціювання, стимулювання розумової діяльності, спрямованої на осмислення практичного і духовно-культурного значення предмета;
- інструментальна, що забезпечує учневі самостійну взаємодію з предметами навколишньої дійсності як відображенням певних явищ і процесів;
- психологічна, яка зумовлює вплив на емоційний стан, відчуття й інтереси дитини до навколишніх об'єктів.

Практична реалізація функцій художньо-трудової діяльності – це складний педагогічний процес, котрий передбачає спеціально організовану, системну роботу, спрямовану на прищеплення в учнів любові й поваги до скарбниці народної художньої творчості, долучення до мистецьких традицій українців.

Творча художньо-трудова діяльність молодших школярів має значний потенціал для реалізації завдань національно-патріотичного виховання, оскільки її зміст спрямований на формування особистості учня в контексті національної культури та духовних традицій, власної системи ідеалів і цінностей.

Художньо-трудова діяльність активно впливає на чуттєво-емоційну сферу особистості, її громадську активність, тобто є ефективним засобом національно-патріотичного виховання.

Художньо-трудова діяльність – це потужний засіб активізації творчості молодших школярів. Така діяльність і систематичні заняття сприяють розкриттю творчого потенціалу особистості учня, розвивають його уяву, мислення, формують позитивне ставлення до праці. Творча діяльність, яка активізує всі складники людської натури, уможлиблює найактивніші процеси творчої матеріалізації людського духу, самовияву і самоствердження.

Систематична творча навчальна діяльність учнів початкових класів поступово формує в дітей переконання в її важливості та необхідності, породжує відчуття естетичної насолоди від її результатів, викликає приємні незабутні емоції від цього процесу.

На потребі практичного залучення молодших школярів до різних видів художньо-трудової діяльності, яка підвищує їхню за-

цікавленість, сприяючи розвитку творчих здібностей, наголошують психологи та педагоги. Так, відомий американський психолог А. Маслоу наголошував, що прилучення людини до творчості варто розглядати не лише як включення в певний вид діяльності, а як внутрішню потребу, відданість справі, що усвідомлюється як власне покликання, як процес, у якому реалізується творче «Я». У цьому контексті, на думку вченого, у людини виникає:

- 1) прагнення до самореалізації як вищої духовної потреби, спрямованої на реалізацію особистістю своїх сил і здібностей, постійне зростання власних можливостей, підвищення якості своєї діяльності;
- 2) захопленість справою як покликанням (зацікавленість улюбленою діяльністю, ототожнення себе з нею, глибоке задоволення її результатами і водночас постійна готовність до вдосконалення);
- 3) автентичність особистості (щира та відверта поведінка щодо себе й інших; небажання ховатися за умовними масками і виступати перед іншими, приховуючи свої прагнення, думки і переконання, свої індивідуальні особливості);
- 4) незалежність суджень (здатність особистості висловлювати свої судження, не пристосовуючись до думки інших; повна самостійність у власних оцінках і судженнях);
- 5) упевненість у власних силах (адекватна оцінка своїх можливостей, що ґрунтується на досвіді; вибір цілей і завдань, які людина здатна розв'язати на високому рівні усвідомлення власних сил; відсутність невиправданої тривоги при виборі та реалізації цілей);
- 6) ініціативність і гнучкість (здатність самостійно ставити нові цілі, а також переглядати їх при зміні умов діяльності; бути оригінальним і неупередженим у процесі розв'язання проблем і завдань);
- 7) критичність і високий ступінь рефлексії (постійна увага до адекватності власних дій і вчинків; нетерпимість до недоліків і необдуманих рішень; здатність вчитися на помилках; постійний аналіз та осмислення результатів діяльності, її сенсу);
- 8) відкритість до всього нового (поєднання визрілої думки зі свіжістю відчуттів; радість від пізнання нового, незвичного й оригінального; неприйнятність застарілого та стереотипного).

Психологічною основою творчості в процесі предметно-перетворювальної діяльності є уява, яка постає особливою «психічною силою», здатністю, станом свідомості. Дитина розкривається не тоді, коли стає пасивним спостерігачем, а коли зайнята якоюсь продуктивною справою, що вимагає активності, самостійності, виявів фантазії й уяви. Емоційно-творчий розвиток дитини у Новій українській школі стає пріоритетним.

Перевіряємо себе

1. Що таке діяльність?
2. Як розрізняється художньо-трудова діяльність і творчість?
3. Які якості розвиваються в молодших школярів у процесі художньо-трудової діяльності?
4. Які основні етапи художньо-трудової діяльності?

Використані джерела

1. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник. К.: Либідь, 2008. 848 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
3. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
4. Масол Л.М., Ничкало С.А., Веселовська Г.І., Онщенко О.З. Художня культура України: навч. посіб. / за заг. ред. Л.М. Масол. К.: Вища школа, 2006. 239 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2005. 357 с.
6. Стадник С. Педагогічний взаємозв'язок творчої ініціативи і художньо-трудової діяльності учнів у процесі вивчення мистецтва писанкового розпису // Теорія та методика управління освітою. 2014. № 3. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_16/17.pdf
7. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В.І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. 742 с.

1.3. Матеріальне і методичне забезпечення для реалізації освітньої галузі «Технології»

Усе, що робиш, треба робити добре.

Френсіс Бекон

Творчі здібності дитини активізуються в дошкільному та молодшому шкільному віці. Саме цей період є найбільш сприятливим для творчого розвитку дітей, оскільки в молодшому шкільному віці спонтанна і репродуктивна діяльність дитини поєднується зі швидко зростаючим інтелектом, абстрактним та логічним мисленням. На цей час припадає можливість самостійної постановки цілей, мотиваційних спонукань, пошуку способів дії та контролю результатів, тобто освоєння всіх компонентів психологічної структури творчої особистості. Відтак формування творчої активності в молодшому шкільному віці, як найбільш сенситивному періоді для творчості, є одним із важливих завдань сучасної школи.

Творчість є важливим засобом підвищення емоційного тону особистості, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції, а головне – актуалізації позитивних переживань, які супроводжують ефективну працю, зокрема переживання радості від зробленого, досягнутого, почуття впевненості у своїх силах, у своєму творчому потенціалі й творчих здібностях [4].

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [5]. Одним з інструментів формування та розвитку творчих здібностей учнів 1–4 класів є інтегрований курс «Я досліджую світ», у який інтегрується освітня галузь «Технології».

Для набуття учнями зазначених у Державному стандарті початкової освіти загальних очікуваних результатів в освітньому закладі необхідно забезпечити належну підготовку освітнього середовища – матеріальне та методичне забезпечення освітнього процесу.

Освітнє середовище в початкових класах має бути безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними та в безпеці.

Вимоги щодо забезпечення належних умов для навчання і виховання учнів у закладах загальної середньої освіти встановлено Державними санітарними правилами і нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008–01) [3].

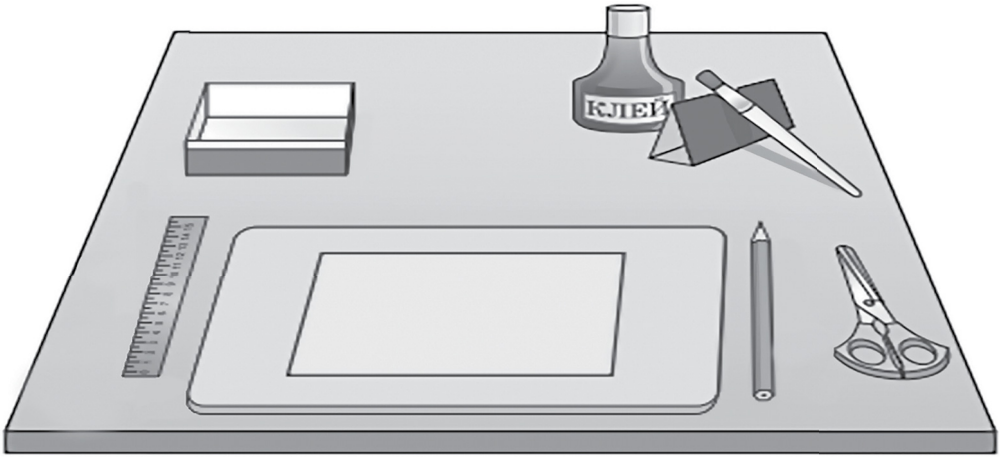
В освітньому середовищі Нової української школи є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, запропонованими самими дітьми. Таке середовище забезпечує дітям можливість робити власний вибір, створює умови для розвитку нових та вдосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, формування свого позитивного ставлення до інших.

Щоб освітнє середовище заохочувало дітей до самовизначення і сприяло розвитку їхніх спроможностей, потрібно, щоб меблі у класному приміщенні були мобільними, легко трансформувалися для колективної, групової роботи. До того ж усі навчальні об'єкти, якими безпечно можуть користуватись учні, мають бути доступними для них, щоб вони мали змогу вільно пересуватися класом для пошуку потрібних навчальних матеріалів. Це забезпечить можливість здійснювати власний вибір і, відповідно, приймати самостійні рішення щодо навчальної діяльності, усвідомлюючи наслідки вибору.

Усі матеріали, інструменти та пристосування, які використовують учні під час створення виробів, належать до навчально-матеріального забезпечення.

Навчально-матеріальна база включає, зокрема, витратні матеріали: тканина, фетр, фоаміран, бісер, лелітки, клей, пластилін, дріт, папір тощо, – що потребують постійного поповнення, і пристосування та інструменти тривалого використання: дощечка для роботи з пластичними матеріалами, ножиці, діркопробивач, шило, голка, канцелярський ніж, біндер, стеки, сантиметрова стрічка тощо, креслярсько-вимірювальні інструменти.

Під час предметно-перетворювальної діяльності учнів на кожному робочому місці варто розміщувати матеріали, інструменти та пристосування, які будуть використовувати під час уроку: лінійка, клей, простий олівець, ножиці, гладилка для паперу, пензлик, дощечка, папір тощо.

Розміщення інструментів та матеріалів на робочому місці

Для роботи потрібні такі інструменти та пристосування:

для роботи з папером і картоном: ножиці (завдовжки 113–120 мм) із закругленими кінцями, добре загостреною різальною частиною, довжина якої 70–80 мм; сталеве шило – кругле, завдовжки 40 мм (з ручкою 85 мм); масштабна лінійка завдовжки 20–25 см; олівець простий ТМ; пензлик для клею; канцелярський ніж (ручка завдовжки 100–120 мм, лезо – 20–30 мм); баночка клею ПВА; циркуль;

для роботи з тканиною і волокнистими матеріалами: набір голок від № 1 і більше (залежно від товщини ниток); наперсток; ножиці; лінійка та косинець; кравецькі шпильки, кравецька крейда, викрійки; сантиметрова стрічка;

для роботи з різними матеріалами: стеки (дерев'яні або пластмасові); столик для ліплення; підкладні дошки розміром 200х200 мм; ванночки (пластмасові або з білої жерсті), качалочки (діаметром 20 мм і довжиною 300 мм) тощо;

для технічного моделювання: викрутки, гайкові ключі, конструктори технічні (металеві або пластмасові), конструктори будівельні (пластмасові або дерев'яні), електроконструктори, конструктори LEGO.

Інструменти та обладнання повинні відповідати за будовою і вагою фізичним можливостям учнів молодших класів [2].

Якщо засновник освітнього закладу має змогу забезпечити потрібними матеріалами, інструментами та пристосуваннями всіх учнів централізовано, то їх можна розмістити в шафах класної кімнати, розділивши відповідно до виду роботи: для роботи з папером і картоном, з тканиною і волокнистими матеріалами, з природними матеріалами, з різними матеріалами; для технічного моделювання.

Матеріально-технічна база відіграє важливу роль у реалізації принципу міцності засвоєння знань, умінь і навичок. Тож за умови якісної організації уроку в учнів є можливість виконувати найрізноманітніші справи для їх закріплення.

Для виготовлення виробів варто обирати сучасні матеріали та пристосування (*Додаток 2. «Матеріали та пристосування»*).

Одним з важливих шляхів підвищення мотивації молодших школярів до предметно-перетворювальної діяльності є створення методичного забезпечення. Значну частину комплексу методичного забезпечення вчителі та учні можуть виготовити самостійно. До комплексу входять:

- натуральні наочні посібники (колекції матеріалів, зокрема паперу та картону, ниток і тканини, природних матеріалів, металів, набори деталей конструктора, зразки інструментів, пристроїв, моделі, макети, зразки виробів);
- графічні посібники (малюнки, ескізи, моделі, макети, зразки виробів, інструменти, креслення, інструкційні й технологічні картки, картки-завдання тощо) [1];
- навчально-методичні посібники та наочні засоби, які рекомендовані Міністерством освіти і науки України для школярів 1–4 класів та підготовлені самостійно;
- технічні засоби навчання – проектор, телевізор, програвач, комп'ютер та інші.

Робоче місце – це ділянка, пристосована для виконання учнями навчально-трудова завдань, де розміщуються інструменти, матеріали та пристосування для виконання завдань.

Важливе місце в організації трудового процесу на уроках праці займає дотримання порядку на робочому місці, його обладнання відповідно до правил культури праці. Учитель ознайомлює молодших школярів з основними вимогами організації робочого місця та безпечними прийомами праці.

Під час виконання практичних робіт діти мають дотримуватися безпечних прийомів праці (Додаток 1. «Безпечні прийоми праці») та правил організації і порядку на робочому місці:

- ✓ *підготовка матеріалів та інструментів.* Зміст етапу залежить від порядку утримання інструментів і матеріалів у класі. Якщо діти приносять приладдя до кожного уроку, то й готується кожен сам. Якщо ж вони зберігаються в класі, то може бути два варіанти роботи – кожен дістає собі те, що потрібно до уроку, або все роздають чергові;
- ✓ *організація власного місця роботи.* У кожному окремому випадку місце організовується по-різному. Це залежить від таких факторів: теми, змісту уроку; чи має місце робота з книжкою або навчальним посібником; порядку етапів уроку, форми організації (групи, пари);
- ✓ матеріали, пристосування та інструменти розміщуються на столі: ножиці повинні бути в чохлі, голки – в гольнику, пензлик на підставці, клей закритий і стояти далі від краю, книжку зручніше тримати на підставці, для дрібних обрізків мати конверт або коробочку;
- ✓ інструменти і пристрої, які беруть правою рукою, кладуть праворуч, лівою – ліворуч, які частіше застосовуються – ближче, які зрідка – подалі;
- ✓ підтримування порядку та чистоти на робочому місці;
- ✓ використання інструментів тільки за призначенням;
- ✓ прибирання робочого місця після закінчення роботи.

Дотримання учнями правил організації і порядку на робочому місці є передумовою чіткої організації уроку. Тому важливо завчасно ознайомити їх з усіма правилами, вимогами до підготовки уроку, вчити проявляти охайність та самостійність.

Учителю слід пам'ятати, що найкращим прикладом для учнів слугує зразковий порядок на його власному робочому місці, тож на це слід звертати особливу увагу і під час демонстрації прийомів роботи, і впродовж усіх занять навчального року.

Практична зорієнтованість інтегрованого курсу «Я досліджую світ» забезпечує виконання завдань предметно-перетворювальної

діяльності, що передбачає планування дій у процесі виготовлення виробу, формування навичок спільної діяльності, розвиток творчих здібностей. Основне спрямування предметно-перетворювальної діяльності в 1–4 класах передбачає розширення сенсорного досвіду дітей, розвиток моторики рук, координації рухів, формування пізнавальних процесів (сприймання, уваги, пам'яті, мислення та ін.), початкових прийомів роботи з інструментами.

Важливу роль у розвитку творчих здібностей учнів відіграє правильно підібраний навчальний матеріал, методика викладання та інтерактивні технології навчання.

Гарне оснащення навчального процесу інструментами, пристосуваннями і матеріалами, які самі по собі є засобами наочності, дозволяє вчителю дидактично й технічно правильно демонструвати учням трудові рухи та робочі прийоми виконання технологічних операцій. Це насамперед створює сприятливі можливості для виховання культури праці учнів, формує позитивне ставлення до праці і приносить їм моральне задоволення від отриманих результатів. Також відповідна матеріальна і методична база дає можливість творчо підходити до кожного уроку, вдосконалювати систему роботи з формування творчих навичок і виховання молодших школярів, успішно вирішувати основні завдання освітньої галузі, прищеплювати дітям інтерес до праці та людей праці.

Перевіряємо себе

1. Які вимоги мають враховуватися під час підбору матеріалів та інструментів для виконання учнями практичних робіт?
2. Назвіть інструменти та пристосування тривалого використання.
3. Що входить до комплекту методичного забезпечення уроків?
4. Які загальні правила організації робочого місця мають виконувати учні?

Використані джерела

1. Веремійчик І.М. Методика початкового навчання в початковій школі. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2007. – 276 с.
2. <https://studfile.net/preview/5111506/page:4/>.
3. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0063588-01#Text>.
4. <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-rozvitok-tvorcih-zdibnostej-ucniv-pocatkovih-klasiv-nus-187967.html>.
5. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>

1.4. Сучасний урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: технологічна освітня галузь

Щастя в тому, щоб без перешкод виявляти свої здібності, хай які б вони були.

Арістотель

Технологічна освітня галузь має забезпечувати цілісний розвиток особистості дитини засобами предметно-перетворювальної діяльності, формування ключових та проектно-технологічної компетентностей, необхідних для розв'язання життєвих проблем, культурного й національного самовираження.

Завдання технологічної освітньої галузі спрямовані на:

ЗАВДАННЯ ГАЛУЗІ:

- ✓ формування допитливості, цілісного уявлення про матеріальне і нематеріальне виробництво;
- ✓ сприяння розвитку естетично-ціннісного ставлення до традицій українського народу в праці, декоративно-ужитковому мистецтві;
- ✓ набуття досвіду поетапного створення корисних естетичних виробів у партнерській взаємодії: від задуму до його втілення в різних матеріалах; вироблення навичок раціонального використання матеріалів, безпечного застосування традиційних та сучасних технологій;
- ✓ формування культури праці, прагнення вдосконалювати процес і результати проектно-технологічної діяльності та свій життєвий простір.

Змістові лінії, за якими структурована програма інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (автор О. Савченко) «Дизайн і технології», відображають завершений цикл проектно-технологічної діяльності: «Інформаційно-комунікаційне середовище», «Середовище проектування», «Середовище техніки і технологій», «Середовище соціалізації».

Реалізація змістової лінії «Інформаційно-комунікаційне середовище» спрямовує партнерську взаємодію учасників освітнього процесу на розвиток асоціативно-образного та критичного мислення, оволодіння базовими знаннями, формування цілісного уявлення про виробничу сферу людської діяльності та створює

підґрунтя для ознайомлення зі способами інтегрованої проєктно-технологічної діяльності.

Реалізація змістової лінії «Середовище проєктування» забезпечує розвиток аналітичного, просторового та творчого мислення, уміння працювати в команді, створення умов для оволодіння елементами дизайну:

- виявлення проблем, продукування ідей, вибору соціально і особистісно значущих об'єктів проєктування;
- виконання елементарних графічних зображень;
- добір матеріалів для виготовлення виробу за їхніми властивостями;
- експериментування з матеріалами й технологіями для реалізації власних ідей;
- планування технології послідовності виготовлення виробу.

Реалізація змістової лінії «Середовище техніки і технологій» передбачає:

- розвиток логічного та алгоритмічного мислення, психомоторних здібностей, здатності до координування дій і взаємодопомоги;
- формування навичок організації робочого місця, безпечної праці з ручними, механічними інструментами й пристосуваннями;
- формування вмінь поетапного виготовлення виробів з використанням традиційних та сучасних технологій, раціональної обробки різних матеріалів.

Реалізація змістової лінії «Середовище соціалізації» спрямована на:

- розвиток емоційного інтелекту;
- оцінювання і самооцінювання процесу та результатів власної або спільної проєктно-технологічної діяльності;
- розвиток здатності презентувати освітні результати, обговорювати їх з іншими, ефективно використовувати створені вироби;
- формування досвіду добродійної діяльності, підприємливості, гостинності; виконання трудових дій у побуті, розвиток прагнення якісно й безпечно облаштовувати свій життєвий простір.

Водночас для реалізації всіх вищезазначених завдань актуальним у початкових класах залишається вдосконалення нави-

чок безпечних прийомів виконання операцій з ручних технік обробки матеріалів та економного використання матеріалів. Задля цього потрібно акцентувати увагу на організації робочого місця, правилах внутрішнього розпорядку, безпеці праці та санітарних нормах.

Предметно-перетворювальна діяльність має забезпечувати розвиток умінь працювати в команді, виховання ціннісного ставлення до себе як суб'єкта діяльності, шанобливого ставлення до людей праці та їхньої професії, трудових традицій українського народу.

Обов'язковою умовою проведення занять є виготовлення корисного й естетичного виробу – індивідуально, у парі або в групі, оцінювання і презентація освітніх результатів.

Ефективність навчання залежить не тільки від змісту, методів, засобів, а й від форм його організації. У трудовому навчанні в початкових класах найбільш характерні форми організації навчального процесу – це урок, екскурсія, гурткові заняття, індивідуальна та дослідна роботи.

Урок – основна форма організації навчально-виховної роботи в школі. Уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ», зокрема заняття з реалізації технологічної освітньої галузі, мають свої особливості порівняно з уроками інших навчальних предметів, а саме:

- центральне місце на уроці займає практична робота учнів;
- вироби, які виготовляють учні, мають суспільно корисну спрямованість, знаходять практичне застосування в школі, дитячому садку, сім'ї;
- робота з різними інструментами зобов'язує вчителя ретельно стежити за дотриманням правил безпечної праці.

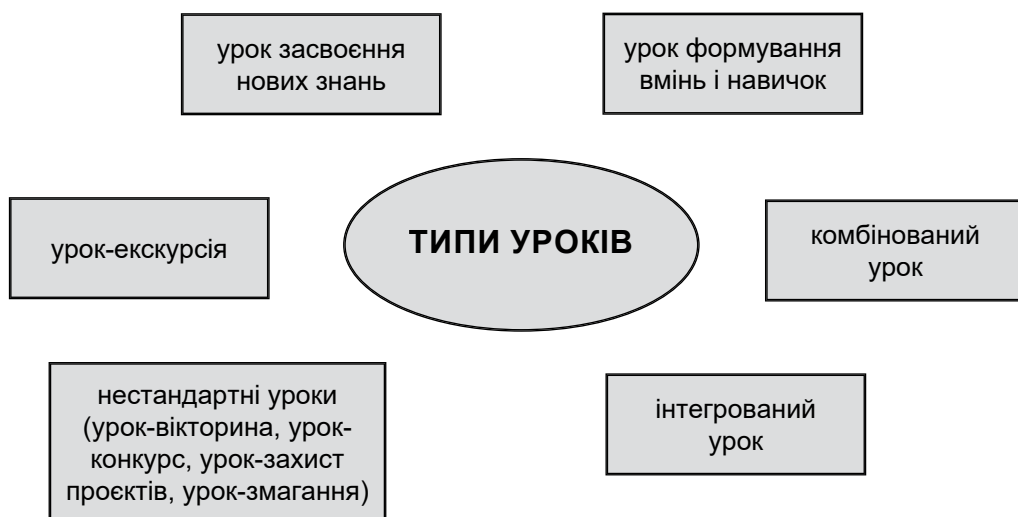
Урок повинен відповідати дидактичним вимогам і таким основним принципам: поєднання навчання із продуктивною працею, політехнічної освіти та профорієнтаційної спрямованості.

Особливість уроків полягає в тому, що основний час (понад 75 %) відводиться на виконання практичних робіт, а решта – на вивчення теоретичного матеріалу.

Основними вимогами до уроку є такі:

- ✓ чіткість дидактичної мети;
- ✓ нерозривність освітніх, виховних, розвивальних, профорієнтаційних завдань;
- ✓ правильний підбір навчального матеріалу для кожної частини уроку;
- ✓ профорієнтаційне спрямування уроків;
- ✓ доцільний добір методів навчання для кожної частини уроку;
- ✓ поєднання колективної праці із самостійною роботою кожного учня;
- ✓ організаційна чіткість уроку;
- ✓ продуктивний характер праці учнів;
- ✓ створення умов безпечної праці учнів.

Типи уроків визначають в основному за цілями навчання.

Організація і структура уроку залежать від його типу та змісту матеріалу, який вивчається. Зазвичай на уроці технологій діяльність учителя та учня різноманітна: учитель повідомляє теоретичні відомості учням шляхом інструктажу, створює в них орієнтовну основу діяльності, перевіряє знання учнів; учні засвоюють знання, самостійно виконують завдання та оволодівають відповідними вміннями й навичками, розвивають свої пізнавальні здібності та якості особистості.

Різні види діяльності вчителя та учня можуть здійснюватися в одних випадках послідовно, в інших – взаємозв'язано впродовж усього уроку. Тому структура уроку не може бути універсальною і особливо важливим для чіткої організації навчально-виховного процесу є правильне визначення структури й методики уроків різних типів.

Універсальної, жорсткої структури, придатної для всіх випадків організації уроку, бути не може. Та все ж структура, тобто послідовність частин, елементів уроку залежить від мети, типу і змісту.

Орієнтовна структура уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: (технологічна освітня галузь):

I. Організаційний момент (перевірка готовності робочих місць, наявності матеріалів та інструментів для роботи).

II. Виявлення знань і вмінь учнів.

III. Актуалізація опорних знань учнів (чуттєвого досвіду, опорних умінь тощо).

IV. Мотивація навчальної діяльності учнів (формування позитивного ставлення до навчальної діяльності на уроці).

V. Повідомлення теми уроку.

VI. Визначення мети (завдань) для учнів на урок.

VII. Вивчення нового матеріалу.

VIII. Осмислення учнями вивченого матеріалу.

IX. Формування вмінь і навичок учнів.

Вимоги до практичної роботи:

1. Аналіз завдань практичної роботи.
2. Забезпечення учнів потрібними матеріалами та інструментами.
3. Дотримання правил безпечної праці, організації робочого місця та санітарно-гігієнічних вимог під час виконання практичної роботи.
4. Самостійне виконання учнями завдань практичної роботи за інструкційними картками.
5. Контроль учителя з метою виявлення недоліків у знаннях та вміннях учнів.
6. Здійснення вчителем поточного інструктажу (індивідуального, групового).

7. Організація самоконтролю та взаємоконтролю учнів.
8. Підбиття підсумків практичної роботи, демонстрація кращих робіт; аналіз недоліків та визначення шляхів їх усунення; оцінювання результатів практичної роботи.

X. Рефлексія.

1. Що нового дізналися на уроці?
2. Чого навчилися? Яку роботу виконали?
3. Які завдання були визначені на урок?
4. Наскільки реальні результати збігаються із завданнями, визначеними на урок?
5. Чому отримали саме такий результат на практичній роботі?
6. Що потрібно зробити для того, щоб мати кращі результати роботи?
7. Де можна використати набуті знання та вміння?

XI. Мотивація оцінок.

XII. Завдання додому.

XIII. Прибирання робочого місця.

Найпоширеніший комбінований урок будується за такою схемою:

- 1) актуалізація (повторення) опорних знань і досвіду учнів;
- 2) повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивація навчально-трудової діяльності учнів;
- 3) вивчення нового матеріалу;
- 4) первинне закріплення нового матеріалу;
- 5) практична робота;
- 6) підбиття підсумків, завдання додому.

Основне завдання вчителя – формувати в дітей емоційне позитивне ставлення до уроків технології. Для цього педагог має використовувати нестандартні форми проведення занять та цікаві для дітей за змістом і способом використання об'єкти праці, якими вони будуть користуватися.

Як відомо, навчання – процес двосторонній: з одного боку вчитель, що навчає, а з другого – учень, який учиться. Педагогіка співробітництва вчителя та учня, колективний пошук шляхів розв'язання трудових завдань, опора на творчий досвід дітей – одні з основних сучасних форм проведення уроків і спілкування з учнями.

Важливим компонентом на уроці є актуалізація життєвого досвіду і уявлення дітей, звертання до їхніх відчуттів, використання наочності, художнього емоційного слова. Це стимулює сприйняття та активність класу на уроці. Для дітей молодшого шкільного віку характерне конкретно-образне мислення. Тому вони сприймають спочатку певний виріб у цілому, а потім, аналізуючи, розкладають його на частини, з яких його зроблено. На основі цієї особливості, зрозуміло, на початку уроку доцільно продемонструвати готовий виріб. Тоді учні, виготовляючи окремі деталі, знатимуть і розумітимуть їх застосування, уявлятимуть їх розміщення у виробі.

Важливе значення для успішного виконання трудових завдань на уроці має робоча атмосфера, в якій працює дитина. На окремих етапах виконання роботи доцільно залучати учнів до практичного розв'язання проблемних ситуацій, до зіставлення, порівняння, контролю, оцінки результатів роботи. Спостереження та досліди дозволять молодшим школярам з кожним уроком щораз упевненіше й точніше розрізняти властивості матеріалів (м'який-твердий, легкий-важкий, щільний-пористий, крихкий, пружний, прозорий, кольоровий та інше), а також особливості опору кожного матеріалу під час обробки його інструментами.

Цілеспрямовані спостереження, досліди, прості лабораторні роботи допомагають розвивати пізнавальну активність учнів, яка стимулює пошук дітьми найкращих варіантів розв'язання практичних завдань конструювання, виготовлення і впорядкування виробу, потребу самостійно знаходити причини невдач, ліквідувати наслідки помилок. Успішне самостійне вирішення подібних практичних питань приносить учням задоволення і тим самим стимулює інтерес до об'єктів, процесів, результатів праці.

Якість кожного уроку й досягнення поставленої мети залежить від підготовки вчителя до заняття: продумування його структури, змісту, методики проведення, підготовки матеріалів, інструментів тощо. Підготовка вчителя передбачає попередню підготовку (перспективне планування), що завершується складанням календарного плану, та безпосередню підготовку (початкове планування до визначеного уроку).

Попередня підготовка вчителя до занять з технологій в основному проводиться під час літніх канікул. Умовно її можна розділити на декілька етапів:

а) вивчення навчальної програми та пояснювальної записки до неї, визначення обсягу і змісту занять з кожної теми (особливо ретельно цю роботу мають виконувати вчителі-початківці);

б) опрацювання навчальної літератури та нових методичних матеріалів, статей в журналах і збірниках, які висвітлюють досвід і теоретичні питання змісту, організації та методики проведення занять; вивчення досвіду з трудового навчання місцевих творчих вчителів;

в) підготовка обладнання та наочних посібників до занять;

г) складання переліку виробів, які будуть виготовляти учні, з урахуванням програмних вимог, дидактичних і методичних завдань;

д) продумування технології виробу (деякі з виробів учитель має виготовити сам, щоб перевірити послідовність етапів роботи й витрату часу, передбачити можливі помилки учнів та шляхи їх виправлення).

Прикінцевим етапом попередньої підготовки до занять є продумування системи уроків з кожної теми й складання календарного плану.

Безпосередня підготовка вчителя до уроку вимагає визначення конкретного змісту, форм організації та методів проведення кожного заняття, налаштування відповідних матеріалів, наочних посібників. Початком цієї підготовки є аналіз попереднього уроку, у процесі якого вчитель визначає, якою мірою була досягнута його мета і чи виконано план, що проведено вдало і які залишилися прогалини в знаннях та вміннях учнів.

На основі цього уточнюється мета наступного уроку. Загальна мета визначається комплексно у триєдиному зв'язку навчальних, розвивальних і виховних цілей:

- навчальні цілі направлені на формування в учнів загальних і спеціальних знань та вмінь;
- розвивальні цілі спрямовані на вдосконалення сенсомоторики дитини, на розвиток її образного та логічного мислення, просторових уявлень, творчих конструкторських здібностей;

- виховні цілі передбачають виховання у школярів позитивних якостей: потреби до праці, трудової культури, естетики, економного використання матеріалів, бережного ставлення до результатів праці інших людей, поваги до людей праці.

Перевіряємо себе

1. У чому полягає специфіка уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Технологічної освітньої галузі)?
2. Назвіть типи уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Технологічної освітньої галузі).
3. Розкрийте структуру комбінованого уроку курсу «Я досліджую світ» (Технологічної освітньої галузі).

Використані джерела

1. Веремійчик І.М. Методика трудового навчання в початковій школі. <http://194.44.152.155/elib/local/sk752605.pdf>.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyjderzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>.
3. Концепція Нової української школи URL: http://school12.km.ua/page/praktychnyy_psyholog
4. <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-pro-vykladannya-u-pochatkovij-shkoli-u-2020-2021-navchalnomu-rotsi/>

1.5. Структура програми, зміст навчального матеріалу за змістовими лініями і темами

Життя нічого не дає без праці.

Горацій

Державна політика у сфері освіти і науки відіграє вирішальну роль у забезпеченні розвитку людського капіталу та отриманні економічної вигоди у вигляді сталого зростання і конкурентної економіки, а значить, суспільного та індивідуального добробуту, майбутнього процвітання та якості життя. Досягнення цих цілей потребує узгоджених політичних ініціатив, ефективних управлінських рішень та довгострокових інвестицій.

Очевидно, що сьогодні українська освіта не відповідає ані сучасним запитам з боку особистості та суспільства, ані потребам економіки, ані світовим тенденціям. Саме тому здійснюється системна трансформація сфери для забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях: від дошкільної освіти – до вищої освіти та освіти дорослих.

Реформування освітньої галузі – це відповідь на суспільний запит, адже саме освіта забезпечує якість людського капіталу, який є основою економічного розвитку країни [2].

Ключова реформа Міністерства освіти і науки – це Нова українська школа. Її головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, учать критично мислити, не боятися висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Реформу НУШ розраховано на роки, адже неможливо швидко змінити освітню традицію, що плекалася в Україні протягом десятиліть. Проте зміни вже розпочались, і Міністерство освіти і науки робить усе, аби вони були невідворотними.

Зокрема, у вересні 2017 року було ухвалено новий Закон України «Про освіту», який регулює основні засади нової освітньої системи, а в лютому 2018 року Кабінет Міністрів затвердив новий Державний стандарт початкової освіти [3].

Впровадження нового державного стандарту початкової загальної освіти вимагає від педагогічної науки реалізації нових підходів до навчання та виховання дітей молодшого шкільного

віку, оскільки на сучасному етапі розвитку суспільства і педагогічної думки підвищуються вимоги до рівня інтелектуального розвитку школярів. На виконання вищезгаданих документів наказом Міністерства освіти і науки України № 1272 від 08.10.2019 року затверджено Типові освітні програми для 1–2 класів, розроблені під керівництвом Савченко О.Я. та Шияна Р.Б. Типові навчальні програми для 1–4 класів тих самих авторських колективів затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 1273 від 08.10.2019 року.

Типова освітня програма – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями результатів навчання, визначених державним стандартом (стандартом спеціалізованої освіти) для відповідного рівня повної загальної середньої освіти, що затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (для закладів спеціалізованої освіти – центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать відповідні заклади спеціалізованої освіти) [4].

Враховуючи інтегрований характер компетентностей, у процесі реалізації Типових освітніх програм рекомендується використовувати внутрішньопродметні та міжпредметні зв'язки, які сприяють цілісності результатів початкової освіти та переносу вмінь у нові ситуації [1].

Автори Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Савченко О.Я., пропонують реалізувати освітню галузь «Технології» через інтегрований курс «Дизайн і технології». У програмі визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання; коротко вказано зміст інтегрованого курсу «Дизайн і технології».

Метою навчання дизайну і технологій є розвиток особистості дитини засобами предметно-перетворювальної діяльності, формування ключових та проєктно-технологічної компетентностей, необхідних для розв'язання життєвих проблем у взаємодії з іншими, культурного й національного самовираження.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

- формування допитливості, цілісного уявлення про матеріальне і нематеріальне виробництво;

- виховання естетично-ціннісного ставлення до традицій українського народу в праці, декоративно-ужитковому мистецтві;
- набуття досвіду поетапного створення корисних та естетичних виробів у партнерській взаємодії: від задуму до його втілення в матеріалах;
- вироблення навичок раціонального використання матеріалів, безпечного застосування традиційних та сучасних технологій;
- формування культури праці, прагнення удосконалювати процес і результати проектно-технологічної діяльності, свій життєвий простір.

Реалізація мети і завдань навчального предмета здійснюється за такими змістовими лініями: «Інформаційно-комунікаційне середовище», «Середовище проектування», «Середовище техніки і технологій», «Середовище соціалізації». Змістова лінія «Інформаційно-комунікаційне середовище» охоплює вивчення питань гармонійного поєднання функціональності та естетичності у виробках; пошук та опрацювання тематичної інформації у взаємодії з іншими; дослідження природних, штучних і синтетичних матеріалів; розрізнення та читання графічних зображень; конструювання виробів з готових деталей.

Змістова лінія «Середовище проектування» спрямована на реалізацію творчого потенціалу учнів, створення умов для продукування ідей, вибору особисто привабливих об'єктів праці; проектування – моделювання і конструювання; виконання елементарних графічних зображень; добір матеріалів за їхніми властивостями; читання інструкційних карток із зображеннями для поетапного виготовлення виробу.

Змістова лінія «Середовище техніки і технологій» передбачає формування навичок організації робочого місця, безпечної праці з ручними інструментами та пристосуваннями; поетапне виготовлення виробів з використанням традиційних та сучасних технологій; раціональне використання матеріалів.

Змістова лінія «Середовище соціалізації» спрямована на формування здатності оцінювати та презентувати результати проектно-технологічної діяльності, обговорювати їх з іншими; ефективно використовувати створені вироби; долучатися до

благочинної діяльності; виконувати трудові дії в побуті для самообслуговування та якісного облаштування життєвого простору.

Навчальний матеріал вибудовується навколо актуальних освітніх тем, розв'язання життєвих проблем, встановлення взаємозв'язків з іншими освітніми галузями. Розподіл навчальних годин за темами, добір об'єктів праці вчитель визначає самостійно, враховуючи умови навчання та педагогічну доцільність.

Обов'язковою умовою проведення занять є виготовлення корисного й естетичного виробу – індивідуально, у парі або в групі, оцінювання і презентація результатів навчання. Увага акцентується на організації робочого місця, правилах внутрішнього розпорядку, безпеці праці та відповідності санітарним нормам [5].

Автори Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Шияна Р.Б., пропонують реалізувати освітню галузь «Технології» через інтегрований курс «Я досліджую світ».

Метою технологічної освітньої галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/учениці здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без шкоди для середовища, до використання технологій для власної самореалізації, культурного й національного самовияву.

ЗАВДАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями технологічної освітньої галузі в початковій школі є:

- ✓ залучення учнів до різних видів діяльності, формування вмінь для створення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий результат;
- ✓ формування в учнів культури праці та побуту, навичок раціонального ведення домашнього господарства, задоволення власних потреб та потреб інших, відповідальності за результати власної діяльності;
- ✓ формування вміння ефективно використовувати природні матеріали з турботою про навколишнє середовище;
- ✓ створення умов для практичного й творчого застосування традицій і сучасних ремесел.

Зміст технологічної освітньої галузі в початкових класах структурується за такими змістовими лініями: «Технічна творчість і техніка», «Світ технологій», «Світ ремесел», «Побут». Змістові лінії, які систематизують очікувані результати навчання, спрямовані на формування ключових компетентностей учнів.

Змістова лінія «Технічна творчість і техніка» спрямована на залучення учнів до творчої діяльності у процесі конструювання та моделювання під час самостійної або колективної роботи з конструктором. Процес конструювання з готових деталей (моделей) конструктора має на меті сприяти розвитку просторової уяви й елементів творчого та технічного мислення учнів, через читання і зіставлення малюнків, графічних зображень, за якими учні складатимуть конструкції. Учні виконуватимуть макетування об'ємних моделей транспортних засобів, будинків, веж, роботів тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня/учениці до деталей конструкторів, відповідних графічних зображень схем для конструювання простих моделей; матеріалів для виготовлення та оздоблення виробу.

Змістова лінія «Світ технологій» має на меті формувати в учнів здатність планувати власну діяльність у процесі вивчення конструкційних матеріалів – від розпізнавання їх на дотик до аргументованого добору для створення виробу, виконувати найпростіші способи їх обробки. Важливою умовою засвоєння цієї лінії є формування в учнів здатності розуміти послідовність у виготовленні виробів і дотримуватися її, аргументувати обрану послідовність. У роботі з матеріалами провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування стрічок тощо.

Пропоновані умови: персональний доступ учня/учениці до матеріалів, технологічних карток (схем), необхідних для виготовлення виробу, інструментів та пристосувань, довідникових посібників (книжки з ілюстраціями до творів, набори малюнків до мультфільмів тощо). Організація екскурсій на виробничі об'єднання, перегляд та обговорення відеофільмів про виробництво. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюється повторне та економне використання матеріалів.

Змістова лінія «Світ ремесел» має на меті формувати в учнів ставлення до творів декоративно-ужиткового мистецтва та ре-

месел як культурної спадщини українського народу, а також уміння створювати та оздоблювати прості вироби за зразком чи власним задумом, із застосуванням традиційних ремесел або технік декоративно-ужиткового мистецтва. У процесі роботи провідними операціями будуть: різання ножицями, склеювання, зв'язування, різьблення, ліплення тощо. Пропоновані умови: персональний доступ учня/учениці до виробів, виготовлених традиційними та сучасними ремеслами; матеріалів, інструментів та пристосувань, каталогів, фотографій тощо. Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються технології традиційних та сучасних ремесел. Відвідування (реально чи віртуально) майстерень народних умільців, музеїв декоративно-ужиткового мистецтва.

Змістова лінія «Побут» має на меті формувати практичні навички організації власної життєдіяльності, розв'язувати практичні завдання у власному побуті, планувати та реалізовувати найпростіші трудові дії (ремонт іграшок, книжок, догляд за рослинами, домашніми тваринами; приготування страв за рецептами; догляд за одягом та взуттям).

Пропоновані умови: персональний доступ учня/учениці до матеріалів, інструментів та пристосувань; об'єктів (іграшок, книжок тощо). Перегляд та обговорення фільмів (мультфільмів), у яких висвітлюються найпростіші дії щодо самостійності в побуті [5].

На основі типових програм авторські колективи підручників «Я досліджую світ» (під керівництвом Гільберг Т.Г., Грущинської І.В., Волощенко О.В., Воронцової Т.В., Бібік Н.М. та інші) розробили відповідні орієнтовні навчальні програми.

Зокрема, автори Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Лариса Грубіян, Ніна Павич створили орієнтовну навчальну програму, що враховує всі очікувані результати навчання з освітньої галузі «Технології», задекларовані в Державному стандарті початкової освіти. Відтак автори програми опирались на Типові освітні програми, розроблені під керівництвом Савченко О.Я. та Шиїана Р.Б.

Пропонуємо розглянути наповнення навчальної програми на її фрагменті.

*Фрагмент орієнтовної навчальної програми,
розробленої до підручника інтегрованого курсу
«Я досліджую світ», 4 клас.*

Автори Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська,
Лариса Грубіян, Ніна Павич

№	Тема/ проблема/ проект/блок	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в ТОП	Навчальна діяльність	Змістова лінія	Освітня галузь
1 ЧАСТИНА					
РОЗДІЛ 1. ПОДОРОЖУЄМО УКРАЇНОЮ					
1	Як наука допомагає нам пізнавати навколишній світ	наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2] пояснює можливості людини; значення знань, освіти, працелюбства в досягненні успіхів і спілкуванні; [4 ПРО 1.6] пояснює необхідність виробляти в собі такі риси; [4 СЗО 8.1]	Творче завдання – підготовка повідомлення про українського вченого, що зробив значний внесок у науку. Ознайомлення з джерелами інформації про виникнення наук, про важливі винаходи давніх людей	Людина і природа Людина Людина серед людей	ГІО ПРО СЗО
Тема 1. Природа України					
2	Наша країна – Україна	знає зміст основних символів держави (Гімн, Прапор, Герб, рідна мова); [4 ГІО 8.3], зміст народних символів; [4 ГІО 8.3]; має уявлення про права та обов'язки; право на життя; рівноправність людей, право кожного на захист, любов і піклування; право на працю, захист, відпочинок; право на освіту [4 ГІО 6.2]; виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2] показує на карті України і називає місцевість свого проживання, Україна на карті світу, значення різних видів карт; [4 ПРО 1.1]	Дослідження поетичних творів, пісень тощо, у яких прославляються державні та народні українські символи. Обговорення змісту наведених статей Основного Закону України – Конституції	Людина в суспільстві Людина і світ Природа	ГІО ПРО

3	Для чого потрібні глобуси і карти	має уявлення про значення різних видів карт; [4 ПРО 1.1] розпізнає: рівнини, гори, пагорби, яри; знаходить і показує на картах материки, океани та інші об'єкти відповідно до навчального завдання; [4 ПРО 2.2]	Робота з глобусом і картами	Природа	ПРО
4	Про що розповідають карти	має уявлення про значення різних видів карт; [4 ПРО 1.1] розпізнає: рівнини, гори, пагорби, яри; знаходить і показує на картах материки, океани та інші об'єкти відповідно до навчального завдання; [4 ПРО 2.2]	Ознайомлення з картографічними умовними знаками. Практична робота. Робота з різними картами	Природа	ПРО
5	Проєкт «Пізнаємо Україну»	пояснює, від чого залежить безпека вдома, в школі, в довіллі [4 СЗО 2.1] наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань; матеріалів і виробів з них; місцевих виробництв; [4 ГІО 2.2]; класифікує конструкційні матеріали за їх ознаками і властивостями; [4 ТЕО 1.3] використовує матеріали вторинної переробки для виготовлення нових виробів; [4 ТЕО 3.2] організовує власну діяльність з виготовлення виробу індивідуально або в групі; [4 ТЕО 1.1; 2.2] раціонально використовує час та матеріали, зокрема і вторинні [4 ТЕО 3.1; 3.2] знаходить і показує на картах материки, океани та інші об'єкти відповідно до навчального завдання; [4 ПРО 2.2] показує на карті України і називає місцевість свого проживання, Україна на карті світу; [4 ПРО 1.1]	Дизайн-проєктування – моделювання та конструювання. Макетування. Добір матеріалів. Виготовлення виробу за визначеною послідовністю. Безпечне використання інструментів і матеріалів під час виконання технологічних операцій обробки різних матеріалів (деревинні, пластик, пластмаса, текстильні, вторинні тощо)	Інформаційно-комунікаційне середовище. Середовище проєктування. Середовище соціалізації. Людина серед людей Природа	ТЕО ГІО СЗО ПРО

6	Як орієнтуватися на місцевості	називає способи орієнтування на місцевості; визначає сторони горизонту по компасу [4 ПРО 1.1]; орієнтується на місцевості за допомогою компасу, Сонця і місцевих ознак; [4 ПРО 1.5] визначає сторони горизонту по компасу; застосовує знання для складання плану приміщення, орієнтування на місцевості [4 ПРО 1.4]	Практична робота. Складання плану приміщення. Визначення сторін горизонту за допомогою Сонця.	Природа	ПРО
---	---------------------------------------	--	--	---------	-----

Навчальний матеріал у програмі розподілено за розділами та темами. Перша колонка таблиці містить нумерацію (послідовність), відповідно до якої, за бачення авторського колективу, варто викладати навчальний матеріал, у другій колонці вписано назви тем/проблем/проектів/блоків, у третій – з програми прописано очікувані результати, яких набуватимуть учні у процесі опанування відповідних тем; у четвертій колонці автори пропонують доцільні види навчальної діяльності до конкретної теми; п'ята колонка містить назву змістових ліній, а в шосту вписано скорочений запис назв освітніх галузей, які інтегруються в певній темі.

Навчальна програма є зручною для використання, оскільки вчитель має змогу чітко побачити, які освітні галузі інтегруються в межах однієї теми, яка проблема/проект може розв'язуватися в процесі опанування цієї теми, і, найголовніше, – у процесі яких видів діяльності будуть формуватись очікувані результати і які саме.

На наш погляд, це допоможе вчителю чітко регулювати час для опанування конкретного навчального матеріалу, якісніше готуватись до занять і водночас зменшити час до їх підготовки.

Авторський колектив під керівництвом Гільберг Т.Г. для реалізації освітньої галузі «Технології» в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» пропонує різні види предметно-перетворювальної діяльності учнів: робота з папером, природним матеріалом, тканинами та нетканими матеріалами, з пластичними матеріалами, з дротом та іншими матеріалами.

Згідно із Законом України «Про освіту», на основі Державного стандарту й Типової освітньої програми заклади освіти, наукові установи та інші суб'єкти освітньої діяльності можуть розробляти освітні програми – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів, індивідуальних проєктів, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. Освітні програми можуть відрізнятися від Типової освітньої програми послідовністю викладання навчального матеріалу, обсягом його вивчення, наявністю додаткових компонентів змісту або використанням оригінальних форм, методів і засобів навчання.

Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у програмі [1].

Технологічна освітня галузь базується на практичній діяльності учнів. На кожному занятті передбачено виконання практичної роботи. Об'єкти праці для виготовлення учитель добирає, спираючись на побажання учнів.

Ключове завдання вчителя – дати змогу учням засвоїти необхідний матеріал за допомогою діяльнісного підходу, організувавши заняття так, щоб школярі більше щось робили, замість записувань і слухання вчителя. Під час занять учитель може використовувати найрізноманітніші форми роботи, серед яких можуть бути навчальні ігри, екскурсії, експерименти, парні та групові проєкти, моделювання життєвих ситуацій тощо.

Перевіряємо себе

1. Дайте визначення поняття «Типова освітня програма».
2. Яка процедура створення орієнтовних навчальних програм?
3. Якій кількості Типових освітніх програм інтегрованого курсу «Я досліджую світ» присвоєно гриф Міністерства освіти і науки України та рекомендовано до використання?
4. Запропонуйте види діяльності до тем (теми оберіть за бажанням) освітньої галузі «Технології».
5. Назвіть змістові лінії Типової освітньої програми, створеної авторським колективом під керівництвом Савченко О.Я.

Використані джерела

1. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/onovleni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli-1-4-klasiv>
2. [https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna% 20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2020/metod-zbirka-osvita-ta-covid-2020.pdf)
3. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-IX?fbclid=IwAR3HPX7nGuTO1v2MGtHJ1p0zWxrQUiuf7N07Ir3-KCwI-Ed2fpo9nbDPwRY#Text>
5. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

1.6. Політехнічний принцип навчання та виховання освітньої технологічної галузі

Лиш праця світ таким, як є, створила.
Лиш в праці варто і для праці жить.

Іван Франко

До уроків дизайну та технології в початкових класах, як і до уроків з інших навчальних предметів, ставиться низка дидактичних вимог: чіткість дидактичної мети, нерозривність виховних і навчальних завдань, правильний добір навчального матеріалу, доцільний відбір методів навчання для кожної частини уроку, колективна праця учнів поєднується із самостійністю кожного учня; організаційна чіткість уроку, продуктивний характер праці, створення умов для безпечної роботи учнів.

Метою освітньої галузі «Технології» є формування і розвиток в учнів технологічної, інформаційно-комунікаційної та основних компетентностей для реалізації їхнього творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві. Технології в початковій школі є однією з ланок неперервної технологічної освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями технологій основної школи та здобуття професійної освіти.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- ✓ формування уявлення про предметно-перетворювальну діяльність людини, світ професій, шляхи отримання, зберігання інформації та способи її обробки; здатності до формулювання творчих задумів, усвідомленого дотримання безпечних прийомів роботи та користування інструментами і матеріалами;
- ✓ розвиток пізнавальної, художньої і технічної обдарованості, технічного мислення у процесі творчої діяльності, навичок ручних технік обробки матеріалів, уміння користуватися технічною термінологією, художньою та графічною інформацією, вміння працювати з комп'ютером;
- ✓ виховання готовності до вирішення побутових питань шляхом застосування алгоритмів виконання технологічних завдань та навичок технологічної діяльності у практичних ситуаціях.

У 1 класі програмою визначено практичне ознайомлення з основними властивостями паперу, оволодіння прийомами згинання та складання (знайомство з технікою оригамі), навчання прийомів розмічання за допомогою шаблона, клітинок на папері, лінійки, різання паперу ножицями та з'єднування деталей.

Згідно з програмою другокласники вже детальніше ознайомлюються з видами паперу та картону. Ознайомлюються з елементами графічної грамоти, розпізнають геометричні форми, вчаться визначати розміри, вирізати розгортки і складати об'ємні вироби та оздоблювати їх.

У 3 класі учні вже самостійно мають виготовляти вироби, користуючись ескізом, технічним рисунком, інструкційною і технологічною картками, а також конструювати вироби з паперу, картону і допоміжних матеріалів за поставленими умовами або власним задумом.

У 4 класі обсяг знань та вмінь відповідно розширюється: учні детальніше оволодівають елементами графічної грамоти, ознайомлюються з масштабом, з послідовністю побудови зображення деталей на папері; з рухомими з'єднаннями деталей з картону.

Визначений програмою взаємозв'язок між окремими видами праці полягає в тому, що при виготовленні виробів з різних матеріалів повторюються інструменти і прийоми роботи з ними, способи обробки матеріалів, послідовність технологічного процесу тощо. Після того як учні оволоділи прийомами розмічання на папері, вони використовують ці знання і в роботі з іншими матеріалами.

Всебічному розвитку особистості сприяє політехнічний принцип, закладений в основу програми з трудового навчання. Згідно зі змістом програми учні, поряд з оволодінням прийомами роботи з різними ручними знаряддями праці, ознайомлюються з минулим і сучасним виробництвом оброблюваних матеріалів, їх властивостями, застосуванням.

Для кожної теми програми визначено зміст знань і вмінь, які підлягають засвоєнню, наведено перелік рекомендованих виробів.

Учитель, з огляду на програмні навчально-виховні завдання, місцеві умови та можливості, добирає ті вироби, які вважає най-

більш оптимальними, або підбирає інші, конструкція яких і вид роботи з якими відповідає змісту теми, що вивчається.

Достатній вибір у переліку рекомендованих об'єктів праці до навчальних тем таких виробів, які мають відмінність у конструкції і технології виготовлення, а також наявність творчих завдань дають можливість учителю здійснювати диференціацію та оптимізацію трудової діяльності молодших школярів.

Вихідними положеннями теорії навчання, якими керується учитель в організації і проведенні занять, є дидактичні принципи. Принципи впливають із завдань виховання, закономірностей процесу навчання і визначають його зміст, організаційні форми і методи. У дидактиці розглядають принципи, які є спільними для викладання всіх предметів: науковість, зв'язок теорії з практикою, систематичність і послідовність, доступність навчання, свідомість і активність, наочність, виховний характер навчання. Але кожний навчальний предмет має свої особливості. Для технології такою особливістю є принцип політехнічного навчання.

Політехнічний принцип – один із найважливіших принципів педагогіки, згідно з яким у процесі навчання в учнів повинні формуватись знання, уміння, навички та якості особистості, які допомагають орієнтуватись у всій системі суспільного виробництва, а саме: знання з основ сучасного виробництва; уміння і навички, необхідні для поводження зі знаряддями праці, найбільш розповсюдженими в різних виробничих роботах.

Уміння і навички, необхідні для поводження зі знаряддями праці, поділяються на загальнотрудові і загальновиробничі. До перших належать уміння і навички з планування трудової діяльності, організації робочого місця, самоконтролю, а до других – обчислювальні, графічні, вимірні, монтажні та інші. Загалом такі вміння і навички можна назвати політехнічними, оскільки вони необхідні для найрізноманітніших професій і застосовуються при виконанні різноманітних виробничих робіт.

Політехнічне навчання в школі здійснюється на уроках дизайну та технології ручної праці в молодших класах, у навчальних майстернях, у процесі суспільно корисної праці, у позакласній роботі, а також при вивченні основ наук. У сучасній школі існує система політехнічного навчання, яка складається з окремих рівноцінних елементів. Створити в учнів уявлення про осно-

ви сучасного виробництва можна лише в тому випадку, коли відбувається дидактичний зв'язок між знаннями та вміннями, яких учні набувають в кожному з елементів системи політехнічного навчання.

Політехнічний принцип навчання в початковій школі має на увазі ознайомлення учнів із предметами, знаряддями праці, діяльністю людини в праці, продуктами праці. На уроках технологій учитель розширює політехнічний кругозір учнів про предмети праці: папір, картон, тканину, деревину, метал, пластмаси, а також матеріали, взяті безпосередньо з живої природи (шишки, жолуді, листя, горіхи, соломку, глину). При цьому вчитель знайомить учнів з деякими фізичними і технологічними властивостями цих матеріалів.

Важливим завданням є ознайомлення учнів молодших класів із знаряддями праці. Учні оволодівають прийомами роботи з такими інструментами, як ножиці, шило, ніж, голка, лобзик, викрутка, плоскогубці і круглогубці, гайковий ключ. Вивчення прийомів роботи ручними інструментами слід розглядати як базу для вивчення машинних знарядь праці. Учитель звертає увагу учнів на те, що в основі машинних і ручних знарядь праці закладені одні й ті самі принципи.

Розглядаючи ручні знаряддя праці, учитель ознайомлює із сучасною технологією і переконує учнів у тому, що в основі найскладніших машин закладені принципи ручної праці. Не менш важливе завдання – ознайомлення учнів із діяльністю людини в праці.

Учитель показує учням, що виробництво будь-якого виробу вимагає декількох етапів: конструювання; розробка послідовності (технології) виготовлення предмета; підготовка до роботи матеріалів, інструментів, обладнання; виконання технологічних операцій. Унаслідок цієї діяльності одержується готовий виріб. Оскільки процес, що розглядається, перетворює предмет праці в продукт і є спільним для більшості виробництва, то знання учнями молодших класів про ці процеси набувають політехнічного характеру. Ці знання є фундаментом для формування політехнічних умінь і служать базою для продовження політехнічного навчання в середніх класах.

Перевіряємо себе

1. Розкрийте суть політехнічного навчання та виховання технологічної освітньої галузі.
2. Окресліть послідовність виготовлення виробу.

Використані джерела

1. Веремійчик І.М. Методика трудового навчання в початковій школі. <http://194.44.152.155/elib/local/sk752605.pdf>.
2. Тхоржевський Д.О. Методика трудового і професійного навчання та викладання загальнотехнічних дисциплін. К.: Вища школа, 1992. – 334 с.

1.7. **Обов'язкові результати навчання та їх роль у проектуванні навчальної діяльності з технологічної освітньої галузі**

Велика мета освіти – це не знання, а дії.

Герберт Спенсер

Державний стандарт початкової освіти визначає спільні очікувані результати, яких учень має досягти за певний цикл навчання. Шляхи досягнення цих результатів – типові освітні програми.

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів. Очікувані результати навчання є основним орієнтиром як при проектуванні освітньої програми, так і при підборі методів навчання та оцінки.

Освітня програма закладу освіти – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, спланованих та організованих закладом освіти для досягнення учнями визначених цією програмою очікуваних результатів навчання, який розробляється і затверджується відповідно до Закону [1].

Вимоги до результатів, структури та умов освоєння освітньої програми початкової загальної освіти враховують вікові та індивідуальні особливості учнів на ступені початкової загальної освіти.

Основною метою освоєння освітньої програми є формування в учнів очікуваних результатів навчання, а на їх основі компетенцій – знань, умінь, навичок, ставлень, цінностей для вирішення життєвих завдань.

Очікувані результати навчання описуються на рівні як освітньої програми в цілому, так і кожної конкретної освітньої галузі.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з технологічної освітньої галузі зазначені в Державному стандарті початкової освіти (Додаток 6) і передбачають, що здобувач освіти:

- втілює творчий задум у готовий виріб;

- дбає про власний побут, задоволення власних потреб та потреб тих, хто його оточує;
- ефективно використовує природні матеріали, дбаючи про навколишній світ;
- практикує і творчо застосовує традиційні та сучасні ремесла [2].

**КОМПОНЕНТИ
ОБОВ'ЯЗКОВИХ
РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ**

Компонентами, з яких складаються обов'язкові результати навчання, є:

- ✓ групи результатів навчання учнів, що охоплюють споріднені загальні результати;
- ✓ спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти загальні результати навчання учнів, через які реалізується компетентнісний потенціал галузі;
- ✓ конкретні результати навчання учнів, що визначають їх навчальний прогрес за освітніми циклами. На їх основі здійснюється вибір індивідуальної траєкторії навчання.

Поняття «результати навчання» не є антитезою терміна «компетенції». Це проекція єдиного діяльнісного підходу до організації освітнього процесу. Задані результати навчання спрямовані на формування певних компетенцій, що відображають мету програми, її очікувані результати, досягнення яких може бути оцінено лише у процесі успішної та результативної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ І КОМПЕТЕНЦІЇ

Результати навчання:	Компетенції:
<ul style="list-style-type: none"> • є засобом вираження рівня компетенції; • є формулюванням того, що, як очікується, учень буде знати, розуміти й бути в змозі продемонструвати після завершення освіти на відповідному його рівні; • можуть ставитися до окремого курсу (предмета) або до періоду навчання; • визначають учителі 	<ul style="list-style-type: none"> • представляють собою динамічну комбінацію знання, розуміння, умінь і навичок (включають знання, вміння, навички, установки, мотивацію, цінності); • їх розвиток є метою освітніх програм; • формуються з різних предметів і оцінюються на різних етапах; • набувають учні.

Необхідно забезпечувати постійний зворотний зв'язок з боку учнів у процесі формування очікуваних результатів навчання з метою максимально можливого задоволення освітніх потреб учнів і постійного вдосконалення та розвитку освітньої програми закладу.

Державний стандарт передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3–4 класи).

Очікувані результати навчання є орієнтиром під час вибору видів навчальної діяльності.

Розрахунок витратних матеріалів	за допомогою дорослих розраховує орієнтовні витрати та кількість матеріалів для виготовлення виробу [2 ТЕО 3.1]
Робота з ескізами	читає та аналізує графічні зображення за допомогою дорослих та використовує їх у процесі роботи [2 ТЕО 1.2]
Створення моделі виробу, його оздоблення	моделює, конструює та виготовляє виріб з готових елементів; виготовляє та оздоблює виріб відомими технологіями [4 ТЕО 1.4]
Представлення одержаного результату власної або колективної діяльності та його оцінювання	представляє результат власної або колективної діяльності. Виконує самооцінку власної діяльності та намагається оцінити діяльність інших [4.ТЕО 1-1.4-11]
Створення виробу із застосуванням технології традиційних та сучасних ремесел	самостійно виготовляє виріб, застосовуючи технології традиційних та сучасних ремесел (витинанка, аплікація, ліплення та інше) [4 ТЕО 3-2.2-3]
Планування та виконання дії у власному побуті	самостійно планує та реалізовує трудові дії у власному побуті (ремонтує іграшки, книжки відомими способами; доглядає за рослинами і тваринами; готує нескладні страви за рецептами; доглядає за одягом та взуттям) [4 ТЕО 4-4.1-1]

Технологічна освітня галузь найбільшою мірою з усіх освітніх галузей дозволяє активно розвивати творчу особистість людини, яка росте. Технологічна галузь сприяє вихованню різнобічно

розвиненої особистості, допомагає дитині професійно визначитися, навчає самостійності, формує творче ставлення до праці. Технологічна освітня галузь акумулює знання всіх шкільних дисциплін, сприяє перетворенню теоретичного знання в діяльність, у конкретну дію, яка втілюється у створених предметах навколишнього світу.

Технологічна галузь готує учнів до життя в суспільстві з метою якнайшвидшої їх адаптації. Нині панує універсальна технологічна культура, тобто хай яку б роботу ми виконували, потрібно знати технологію виробництва і виготовлення. Адже технологія на емпіричному (практичному) рівні – це певна послідовність дій при виготовленні чогось.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ

Механізмом реалізації діяльнісного підходу навчання технологічної освітньої галузі є:

- ✓ інформаційні та комунікативні технології (комунікація – спілкування);
- ✓ технологія, заснована на створенні навчальної ситуації (рішення задач, практично значущих для вивчення навколишнього світу);
- ✓ технологія, заснована на реалізації проєктної діяльності;
- ✓ технологія, заснована на основі рівневої диференціації навчання;
- ✓ технологія діяльнісного методу – методу, за якого дитина не отримує знання в готовому вигляді, а здобуває їх сама в процесі власної навчально-пізнавальної діяльності.

Діяльнісний метод навчання – це організація навчального процесу, в якому головне місце відводиться активній і різнобічній, в максимальному ступені самостійній пізнавальній діяльності школяра. Основна ідея його полягає в тому, що нові знання не даються в готовому вигляді. Діти «відкривають» їх самі в процесі самостійної дослідницької діяльності. Вони стають маленькими вченими, що роблять своє власне відкриття. Завдання вчителя при введенні нового матеріалу полягає не в тому, щоб усе наочно й доступно пояснити, показати та розповісти. Учитель повинен організувати дослідницьку роботу дітей, щоб вони самі додумалися до вирішення проблеми уроку і самі пояснили,

як треба діяти в нових умовах. Порівняємо традиційний і діяль-
нісний підходи до навчання.

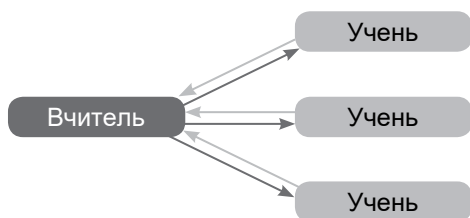
ТРАДИЦІЙНИЙ І ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХОДИ

Традиційний	Компоненти навчальної діяльності	Діяльнісний
Задається вчителем	Мета – спрямована на результат	У процесі проблематизації забезпечується внутрішнє прийняття мети
Використовуються зовнішні мотиви	Мотиви – стимулюють до діяльності	Опора на внутрішні мотиви
Вибираються вчителем	Засоби – способи здійснення діяльності	Вибір спільний з учнями
Інваріантні, передбачені учителем	Дії – основний елемент діяльності	Варіативні, можливість індивідуального вибору
Рівень засвоєння знань	Результат – кінцевий продукт	Позитивні внутрішні особистісні зміни
Порівняння результативності з еталонами	Оцінка – критерій досягнення мети	Самооцінка на основі застосування індивідуальних еталонів досягнень

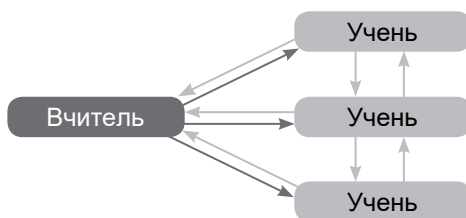
Діяльнісний підхід створює умови для самостійної роботи учнів, що підвищує ефективність використання часу педагога. Інтерактивні методи в жодному разі не замінюють пояснювально-ілюстративні і практичні методи проведення занять. Перетворювальна діяльність школярів з технологічної освітньої галузі передбачає освоєння технологічних прийомів та алгоритмів практичної діяльності лише за допомогою репродуктивного навчання з використанням пояснювально-ілюстративних і практичних методів навчання. У процесі активної та інтерактивної діяльності формуються вміння творчо, нестандартно вирішувати навчальні завдання, виникає позитивна мотивація до пізнавальної діяльності та активної роботи; інтерес до предмета спонукає до читання, що розширює пізнання учнів.

Серед різноманіття видів навчальної діяльності (методів, прийомів, технік тощо) можна виділити інтерактивні методи навчання, використання яких допомагає учням усвідомлено засвоювати навчальний матеріал, включатися в досліджувану ситуацію, приступати до активних дій, переживати стан успіху і відповідно мотивувати свою поведінку.

АКТИВНЕ НАВЧАННЯ

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ

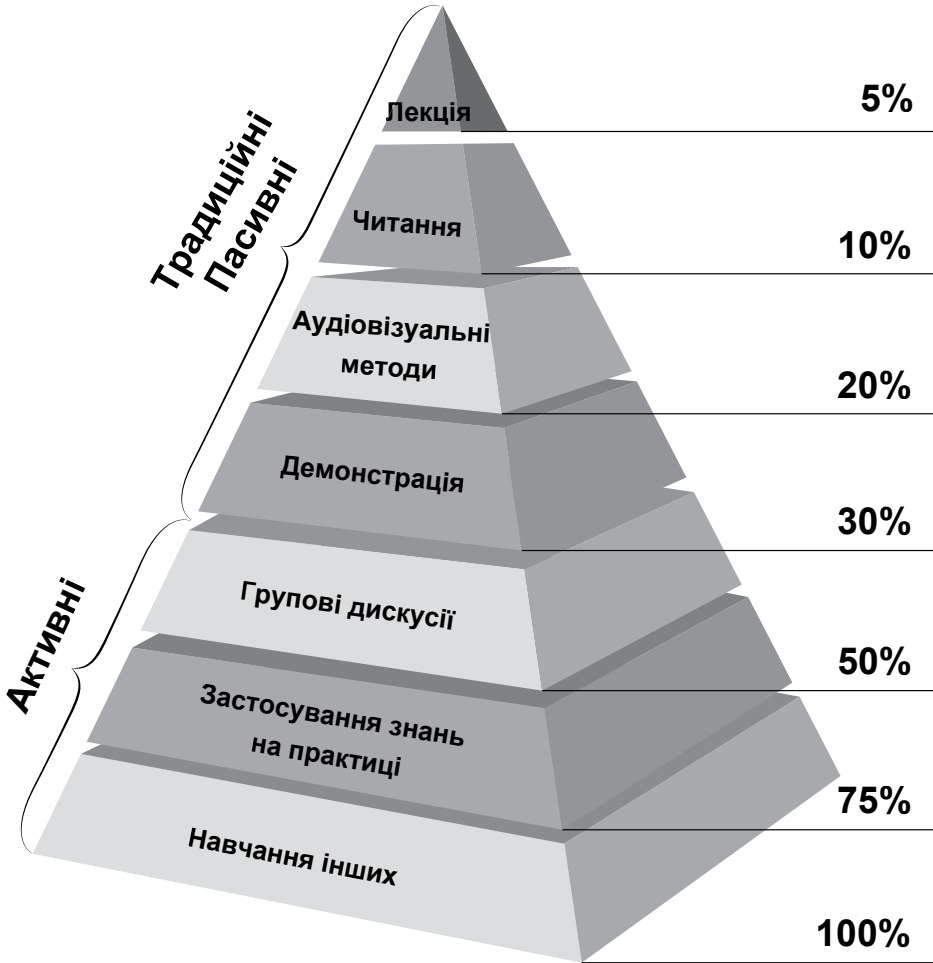
Для того щоб методично грамотно використовувати інтерактивні методи на уроках технології, необхідно зрозуміти їх природу і сутність. Інтерактивні методи навчання передбачають застосування способів спільної пізнавальної діяльності учнів з учителем, одне з одним, а також з навчальним матеріалом. До інтерактивних методів можуть бути зараховані такі: метод навчальних проєктів, «мозковий штурм», рольові та «ділові» ігри, дискусія, кейс-метод, квест та ін.

Інтерактивні методи навчання є ефективними в підвищенні мотивації до навчання, досягненні школярами результатів навчання і, як наслідок, сприяють підвищенню рівня успішності з технологічної освітньої галузі. Застосування завдань з інтерактивними методами навчання сприяє поліпшенню взаємин у класному колективі, у розробці цих завдань велика увага приділяється роботі в групі і процесу взаємодії всього класу. Інтерактивні методи сприяють виробленню у школярів уміння працювати в групі, враховувати думку співрозмовника і знаходити компромісне рішення, пробудженню інтересу до теми, що вивчається, тим самим підвищуючи пізнавальну активність школярів.

**Відсоток
засвоєння матеріалу**

Широке використання творчої та проектної діяльності при навчанні технології сприяє розвитку ініціативи, творчих здібностей школярів. В учнів формується функціональна грамотність. Вони набувають досвіду колективної трудової діяльності, вчаться визначати потреби в результатах праці, планувати свою діяльність та оцінювати результати своєї праці.

Перевіряємо себе

1. Окресліть результати навчання та їх роль у проектуванні навчальної діяльності з технологічної освітньої галузі.
2. Висвітліть традиційний і діяльнісний підходи до навчання. Висловіть свою думку щодо використання кожного з них на уроках у процесі вивчення дисципліни «технологічна освітня галузь».

Використані джерела

1. Закон Україна «Про повну загальну середню освіту» / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2020. – № 31. – С. 226.
2. Державний стандарт початкової освіти. – Постанова Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87.

Розділ 2

СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

- * Інтеграція освітньої галузі «Технології» в курсі «Я досліджую світ»
- * Формування творчого освітньо-виховного середовища закладів загальної середньої освіти
- * Формування екологічної культури в молодших школярів
- * STEM-технології у навчальному процесі
- * Спільна діяльність молодших школярів
- * Формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів 1–4 класів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Технологічна освітня галузь)
- * Проектні технології в початковій школі. Вимоги до оцінювання проєктів
- * Оцінювання навчальних досягнень учнів з освітньої галузі «Технології»

2.1. Інтеграція освітньої галузі «Технології» в курсі «Я досліджую світ»

Освіта – скарб; праця – ключ до нього.

П'єр Буаст

Сучасна система освіти спрямована на формування високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням про картини світу, з розумінням глибини зв'язків явищ і процесів, які відбуваються довкола. Початкова школа спрямована на формування основ навчальної діяльності, пізнавальних інтересів і пізнавальної мотивації; за сприятливих умов навчання відбувається становлення самосвідомості і самооцінки дитини. Сухомлинський вважав, що в навколишньому світі знайти дітей з кожним предметом треба в його зв'язках з іншими, «відкрити його так, щоб шматочок життя заграв перед дітьми усіма барвами веселки». Пізнавальна діяльність дитини можлива лише там, де створені певні умови для її розвитку. І в цьому величезну роль відіграє інтеграція освітнього процесу.

Інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, у результаті якої формується інтегрований об'єкт

(цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів.

Інтеграція – це підпорядкування єдиної мети виховання і навчання однотипних частин і елементів змісту, методів і форм у межах освітньої системи на певному щаблі навчання. Інтегроване навчання позитивно впливає на розвиток самостійності, пізнавальної активності та інтересів учнів. Його зміст, навчальна діяльність учителя спрямовані до особистості учня, тому сприяють всебічному розвитку його здібностей, активізації розумових процесів.

ОСНОВНІ
ПРИЙОМИ
МИСЛЕННЯ

Конструктивну роль у процесах інтегрування відіграє мислення, основу якого складають операції аналізу й синтезу, а також комплекс основних прийомів мислення. До таких прийомів належать:

- ✓ *порівняння* (установлювання спільних і відмінних рис між предметами і явищами);
- ✓ *аналогія* (пошук часткової схожості між предметами і явищами);
- ✓ *асоціація* (суб'єктивний образ об'єктивного зв'язку між предметами і явищами);
- ✓ *узагальнення* (виведення спільних ознак для предметів і явищ певного класу);
- ✓ *абстрагування* (виділення з усіх ознак, властивостей, зв'язків основних, найзагальніших);
- ✓ *генералізація* (узагальнення, перехід від окремого до загального);
- ✓ *класифікація* (розподіл за спільними ознаками);
- ✓ *систематизація* (розподіл у визначеному порядку і зв'язку частин);
- ✓ *перенесення* засвоєних знань і вмій на інші предмети та явища.

Діти за своїми можливостями підготовлені до засвоєння більш складного матеріалу й на більш високому рівні, але початкова школа в деяких випадках не дає достатнього навантаження для інтелектуальної діяльності дитини, для задоволення її пізнавальної потреби і прагнення до інтелектуальної активності. Стосовно до системи навчання «інтеграція» як поняття може мати два значення:

- по-перше, це створення у школярів цілісного уявлення про навколишній світ (інтеграція розглядається як мета навчання);
- по-друге, це знаходження спільної платформи зближення предметних знань (інтеграція – засіб навчання).

Інтеграція як мета навчання повинна дати учневі ті знання, які відображають взаємозв'язки окремих частин світу як системи, на-

вчити дитину з перших кроків навчання уявляти світ як єдине ціле, в якому всі елементи взаємопов'язані. Інтеграція також – за-сіб отримання нових уявлень на стику традиційних предметних знань. Насамперед вона покликана заповнити незнання на стику вже наявних диференційованих знань, встановити зв'язки між ними. Вона спрямована на розвиток ерудиції здобувачів освіти, на оновлення наявної вузької спеціалізації в навчанні. Завдяки прийомам інтеграції зростає пізнавальний інтерес, дитина робить нове відкриття, вирішує поставлене завдання. Водночас інтеграція не повинна замінити вивчення класичних навчальних предметів, вона має лише поєднати знання, які отримує учень, у єдину систему.

Інтеграція має на меті закласти основи цілісного уявлення про природу і суспільство та сформувані в дитини власне ставлення до законів їх розвитку. Розглянути предмет або явище всебічно: з точки зору літератора, музиканта, хіміка, фізика, художника тощо.

Під інтеграцією в широкому сенсі розуміють процес становлення цілісності. Визначення інтеграції як процесу взаємопроникнення означає не розчинення одного в іншому, а їх єдність, тобто збереження взаємодіючих систем і налагодження між ними взаємних контактів.

Інтеграція виникає тоді, коли:

- є раніше незалежні речі, процеси, явища;
- є об'єктивні передумови їх об'єднання;
- об'єднання відбувається шляхом встановлення істотних взаємозв'язків, які визначають і змінюють функціонування елементів, що інтегруються;
- результатом об'єднання є система, яка має властивості цілісності.

Розглядаючи проблему інтеграції з позиції її практичної реалізації, слід пам'ятати, що інтеграція освітніх галузей – далеко не механічний процес, а інтегрований навчальний курс – це не випадкове об'єднання окремих дисциплін. Адже, об'єднуючи зміст двох або декількох освітніх галузей, можна порушити логіку і внутрішньопредметну наступність тієї чи тієї галузі, на основі якої здійснюється інтеграція. Крім того, обов'язково слід враховувати, що зміст галузей, які підлягають інтеграції, повинен бути присутнім на однаковому інформаційному рівні. Інтеграція – це не зміна діяльності і не просте перенесення знань або

дій, які засвоїли діти, з однієї галузі в іншу для ліквідації неприємних повторних пояснень уже відомого, або для прискорення процесу навчання, або для закріплення перенесення знань, умінь і навичок. Процес такого роду в педагогіці та методиці традиційно називається використанням внутрішньо- і міжпредметних зв'язків у навчанні, що, звичайно ж, є проявом тенденцій, передумов до майбутньої інтеграції, але ніяк не самою інтеграцією. Інтеграція – це створення нового цілого на основі виявлених однотипних елементів і частин у кількох раніше різних одиницях (навчальних предметах, видах діяльності тощо), а потім пристосування цих елементів і частин та їх об'єднання в не існуючий раніше моноліт особливої якості. Інтеграція – це завжди обмеження загальної освіти за рахунок її спеціалізації.

У практиці початкового навчання треба використовувати, розвивати й упроваджувати внутрішньо- і міжпредметні зв'язки як «зону найближчого розвитку» для подальшого поступового та обережного використання інтеграції освітніх галузей.

Шкільною практикою і науковими дослідженнями вчених (А.Я. Данилюк, В.Т. Фоменко, К.Ю. Колесіна, А.Г. Кузнецов та ін.) доведено, що зміст навчального матеріалу може здійснюватися на різних рівнях інтеграції та різними підходами. Розрізняють три рівні інтеграції: внутрішньопредметна, міжпредметна, транспредметна (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні інтеграції	Ступінь інтеграції змісту	Технологія інтеграції змісту та особливості побудови процесу вивчення
Внутрішньопредметна	високий	Укрупнення дидактичних одиниць змісту предмета (інтегрованого курсу). Особливість: вихідна проблема не втрачається з поля зору учнів, розширюється і поглиблюється коло пов'язаних з нею знань. Відбувається дедалі більше ускладнення співвідношень елементів, поглиблення пізнання
Міжпредметна	слабкий	Використання міжпредметних зв'язків:
		Горизонтальний тематизм. За змістовну одиницю навчання береться тема, яка може бути пов'язана з темами інших навчальних дисциплін. Міжпредметні зв'язки встановлюються за складом наукових знань.

Рівні інтеграції	Ступінь інтеграції змісту	Технологія інтеграції змісту та особливості побудови процесу вивчення
		Особливість: включається епізодично матеріал інших предметів; зберігається самостійність кожного предмета зі своїми цілями, завданнями, програмою; загалом зберігається програма уроку
	середній	Вертикальний тематизм. Об'єднання декількох шкільних предметів за принципом «діалог на задану тему». Тема містить у собі конкретний зміст, образ, емоційний стан, моральний та етичний сенс. Вона як ключова фраза проходить через кілька уроків протягом тижня. Особливість: тема може бути розглянута на програмному навчальному матеріалі, або вводиться додатковий матеріал на розсуд учителя; приділяється різна кількість часу: від 5 хвилин і більше; втілення на уроці по-різному: інший підхід до розбору твору, нове образне порівняння і асоціація, нові вправи або творчі завдання, коротка бесіда за змістом теми, невелике зауваження, акцент у процесі пояснення, проблемний діалог, пояснення
	високий	Інтегрований курс. Об'єднання декількох навчальних предметів навколо певної стрижневої теми або головних понять. Особливість: предметом аналізу є багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких міститься в різних навчальних дисциплінах; цілісність педагогічної системи, співвідношення цілого і складових його частин, а також взаємозалежність частин і зв'язку між ними; вихідна проблема не втрачається з поля зору учнів, розширюється і поглиблюється коло пов'язаних з нею знань. Відбувається дедалі більше ускладнення співвідношень елементів, поглиблення пізнання; зближення блоків у часі може призвести до іншої форми організації навчального процесу: навчальний день, навчальний тиждень.
Транспредметна	високий	Об'єднання в єдине ціле змісту освітніх галузей початкового навчання, організоване по другому рівню інтеграції, з вмістом додаткової освіти

Внутрішньопредметна інтеграція має спіральну структуру. Зміст поступово збагачується новими відомостями, зв'язками і залежностями. Особливість цієї форми полягає в тому, що учні, не втрачаючи з поля зору вихідної проблеми, розширюють і поглиблюють коло пов'язаних з нею знань.

Наприклад, вивчаючи тему «Які органи утворюють дихальну систему» з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (3 кл), учні ознайомлюються з будовою дихальної системи та її функціями. Для того щоб учні краще розуміли, як відбувається процес дихання, доцільно запропонувати їм виготовити модель дихальної системи (*Додаток 3. «Приклади інтеграції»*). Створюючи модель, учні вивчають форму органів, вивчають місце їх розміщення в системі, підбирають матеріали. Змайструвавши модель, демонструють і пояснюють процес дихання.

Цей приклад демонструє внутрішньопредметну інтеграцію освітніх галузей, які об'єднує курс: технологічної і природничої галузі.

Міжпредметна інтеграція проявляється у використанні законів, теорій, методів однієї навчальної дисципліни під час вивчення іншої. Структура сучасного наукового знання формується за чотирма сферами: природничі знання, технологічні знання, соціознання та гуманітарні знання.

Об'єктивно закладені внутрішньопредметні зв'язки між різними галузями сприяють і природному встановленню міжпредметних зв'язків.

Міжпредметна інтеграція заснована на взаємопроникненні змісту різних навчальних дисциплін і створенні єдиного освітнього простору, який володіє цілісним потенціалом розвитку за допомогою використання інноваційних педагогічних і дидактичних методів та організаційних форм навчання і формування компетенцій.

З урахуванням вікових особливостей молодших школярів у разі організації інтегрованого навчання з'являється можливість показати світ у всьому його різноманітті із залученням різних знань: математики, природознавства, технологій, літератури, музики, живопису, – що сприяє емоційному розвитку особистості дитини та формуванню її творчого мислення.

Наприклад, на уроці математики діти ознайомлюються з одиницями часу (секунда, хвилина, година, доба, тиждень). Дані

поняття закріплюються у процесі вивчення теми з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» при проведенні досліджень у природі (спостереження за квітами, які мають свій час, коли їх пелюстки відкриваються і закриваються), складання режиму дня тощо. Міцному засвоєнню одиниць часу сприяє конструювання моделі годинника, а його використання в наочно-практичній діяльності дає змогу поглибити отримані знання та відпрацювати навички розв'язання життєвих ситуацій. Поглибити знання та вміння з мовно-літературної галузі учні зможуть, виготовивши лепбук «Режим дня». Учителю пропонує їм розказати про особистий режим дня та поміркувати, для чого людям потрібен розпорядок дня. (*Додаток 3. Лепбук «Розпорядок дня»*).

Міжпредметна інтеграція безпосередньо залежить від досліджуваного об'єкта. Ознайомлюючи другокласників на уроці «Я досліджую світ» з темою «Які бувають звуки та як вони поширюються», учитель використовує прийоми інтеграції:

- з освітньої галузі «Природознавство»: розрізняють звуки природи; з'ясовують, як поширюються звуки;
- з освітньої галузі «Технології»: майструють музичні інструменти – маракас, кивицю, шейкер, барабан та інші (*Додаток 5. Проект «Класний оркестр»*);
- з освітньої галузі «Мистецтво»: грають на музичних інструментах; розпізнають звуки (гучні, тихі, глухі тощо); роблять спроби намалювати звук;
- з мовно-літературної галузі: представляють виготовлені музичні інструменти, розповідають про них.

Вищий рівень інтеграції змісту може бути охарактеризований як об'єднання в єдине ціле змісту різних освітніх галузей початкової школи зі змістом освіти, яку отримують діти поза школою, – *транспредметна інтеграція*.

Учні вчаться працювати з додатковими джерелами інформації: ЗМІ, словниками, довідниками, матеріалами інтернету, розширюють свої знання в тій чи тій галузі знань, відвідуючи гуртки, секції, факультативи.

Прикладом транспредметної інтеграції в 1 класі є проект «Благодійний ярмарок», реалізація якого відбувається в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ» на заняттях технологічної освітньої галузі. У процесі реалізації цього проекту інтегру-

ються освітні галузі: математична, мовно-літературна, природнича, технологічна, громадянська та історична, мистецька. Виготовляючи вироби для благодійного ярмарку, діти матимуть можливість застосувати набуті знання та вміння під час курсів за вибором, факультативних занять та на гурткових заняття (*Додаток 4. Проєкт «Благодійний ярмарок»*).

Вищезазначені приклади підтверджують, що інтеграція – це природний взаємозв'язок наук, навчальних дисциплін, розділів і тем різних навчальних предметів на основі провідної ідеї і провідних положень з глибоким, послідовним, багатограним розкриттям досліджуваних процесів та явищ.

Оскільки інтеграція – це не самоціль, а певна система діяльності вчителя, то повинен бути й очікуваний результат інтегрованого навчання, який проявляється в зростанні пізнавального інтересу учнів, у бажанні активної та самостійної роботи на уроці і в позаурочний час. Учні реалізуються у творчій діяльності, результатом якої можуть бути їхні власні вірші, малюнки, панно, вироби, буклети, моделі, які є відображенням особистісного ставлення до тих чи тих явищ і процесів.

Інтеграція предметів сприяє загальному розвитку дитини й більш глибокому вивченню тем на уроці, формуванню цілісної картини світу в дітей, розуміння зв'язків між явищами в природі, суспільстві і світі загалом. Вона сприяє зняттю напруги, перевантаження, стомленості учнів за рахунок переключення їх на різноманітні види діяльності в процесі уроку.

Майже всі освітні галузі володіють інтегрованим потенціалом. Успіх у розвитку дитини, у формуванні ключових компетенцій залежить насамперед від організації пізнавальної діяльності на уроці. Структура інтегрованих уроків відрізняється: чіткістю, компактністю, стислістю, логічною взаємозумовленістю навчального матеріалу на кожному етапі уроку, великою інформативною ємністю матеріалу. За основу інтеграції може бути взятий будь-який урок з його усталеною структурою та логікою проведення, де використовуються знання, результати аналізу, поняття з точки зору інших наук, інших освітніх галузей.

На сучасному етапі розрізняють три форми інтеграції: повну, часткову і блокову (модульну).

- ✓ Повна – злиття навчального матеріалу в єдиному курсі.
- ✓ Часткова – злиття більшої частини навчального матеріалу з виділенням специфічних розділів.
- ✓ Блокова, або модульна, – побудова автономних блоків (модулів) із самостійними програмами чи розділами загальної програми.

Плануючи інтегрований урок, необхідно:

- визначити галузі знань, інтегрування яких сприятиме створенню в дитини цілісного уявлення про об’єкт вивчення;
- проаналізувати і відібрати з цих галузей такий зміст, інтеграція якого найбільш важлива;
- враховувати програмові вимоги і вікові особливості дітей;
- визначити основний принцип побудови системи інтегрованих занять (наприклад, тематичний) і розподілити завдання і змістовий матеріал занять відповідно до нього;
- використовувати різноманітні види діяльності, які мають можливість взаємодіяти одні з одними;
- враховувати особливості формування різних видів мислення, використовувати велику кількість різноманітного навчального матеріалу;
- враховувати особистісно орієнтований підхід у процесі побудови, організації та проведення інтегрованих занять і проєктів.

Використання інтегрованих уроків у процесі навчання позначається на його результативності. Знання набувають системності, уміння стають узагальненими, комплексними, посилюється світоглядна спрямованість пізнавальних інтересів учнів, ефективніше формуються їхні переконання і досягається всебічний розвиток особистості.

Можливість і необхідність проведення інтегрованих уроків з курсу «Я досліджую світ», до якого входить технологічна освітня галузь, обумовлена як спільністю їхньої тематики і змісту, так і єдністю цілей і завдань з розвитку розумового потенціалу молодших школярів, їхнього практичного інтелекту.

Специфічними особливостями інтеграції освітніх галузей з технологічною галуззю є:

- взаємозв'язок даних дисциплін;
- взаємозв'язок між розвитком пам'яті, логічним мисленням і практичною діяльністю;
- практична спрямованість – основа навчання всіх наук, обов'язковий компонент інтегрованих уроків.

Інтеграція дозволяє реалізувати один з найважливіших принципів дидактики – принцип системності навчання. Вона створює оптимальні умови для розвитку мислення, розвиваючи логічність, гнучкість, критичність. Інтеграція сприяє розвитку системного світогляду, гармонізації особистості учнів. Зменшується багатопредметність, розширюються і поглиблюються міжпредметні зв'язки, з'являється можливість отримати більший обсяг знань. Інтеграція є засобом мотивації навчання школярів, допомагає активізувати пізнавальну діяльність учнів, сприяє розвитку творчості.

Перевіряємо себе

1. Що означає інтегроване навчання? Які цілі і завдання воно перед собою ставить?
2. Укажіть особливості інтегрованого навчання.
3. Наведіть приклади форм інтеграції.
4. Зазначте плюси й мінуси інтегрованого навчання. Свою думку обґрунтуйте.

Використані джерела

1. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 5–6.
2. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С. 10–13.
3. Костюк Н.Т. Об'єктивна зумовленість і діалектика інтеграції сучасного наукового знання. – К.: Вища школа, 1998. – 327 с.
4. Сова М. Філософсько-культурологічні основи інтеграції знань // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С. 33–36.
5. <https://vseosvita.ua/library/konsultacia-dla-batkiv-posukovo-doslidnicka-dialnist-ditej-doskilnogo-viku-260299.html>

2.2. Формування творчого освітньо-виховного середовища закладів загальної середньої освіти

Нехай учитель поспішає до дітей, радіє кожній зустрічі з ними, тоді й діти поспішатимуть у школу і щиро радітимуть кожній зустрічі зі своїм учителем.

Шалва Амонашвілі

Вік дітей, як молодших, так і старших, є сприятливим для формування та розвитку ціннісних життєвих орієнтацій як стійких якостей особистостей, що має велике значення у становленні їх світогляду й саморозвитку. Норми освіти є стандартами мінімальності, тобто вони фіксують мінімальний обсяг зобов'язань, які бере на себе держава.

Творче освітньо-виховне середовище передбачає вихід за межі унормування шкільної освіти в тому чи іншому напрямку розвитку і спирається на такі дидактичні засади:

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ

- ✓ соціальна ефективність, тобто відповідність сучасним потребам суспільства у навчанні та вихованні молоді, у підготовці її до виконання суспільно значущих завдань;
- ✓ адекватність змісту віковим закономірностям розвитку дитини; особистісна зорієнтованість, яка передбачає насамперед розвиток людини з урахуванням її можливостей і потреб;
- ✓ сприяння її соціалізації та самореалізації;
- ✓ діяльнісний характер змісту, зокрема його спрямованість на формування в учнів як специфічно-предметних видів діяльності, так і загально-пізнавальних, процесуальних;
- ✓ цілісність і системність змісту, що означає наявність універсальних структур і зв'язків між ними;
- ✓ структурованість, соціально-гуманістична спрямованість.

Проблема створення творчого освітньо-виховного середовища посідає провідне місце серед розглядуваних у сучасній педагогічній науці – зумовлена спрямованістю результатів дослідження на розв'язання наявних у педагогічній науці та практиці суперечностей між соціальним замовленням на формування творчого освітньо-виховного середовища та рівнем методологічного й тео-

ретичного забезпечення цього замовлення і викликана низкою причин політичного, соціально-економічного та соціально-психологічного спрямувань.

Вивчення масової практики навчання свідчить, що останніми роками за умов перехідного суспільства та реформування системи шкільної освіти, поширення масової культури, посилення впливу засобів масової інформації на сучасну освітню систему інтерес учнів до процесу навчання поступово знижується.

Тому створення творчого освітньо-виховного середовища у навчальних закладах особливо важливе для тих дітей, які почали в них учитися. Адже дитячий вік – період найбільш інтенсивного становлення внутрішнього світу, час зародження і формування найбільш загальних фундаментальних властивостей людини. І примітивна залежність від сенсорних сприймань, які відчуває дитина під час перегляду телепередач, може значно обмежити все багатство світу. Їй стає байдуже, що дивитися, аби мерехтіло, рухалося, шуміло.

Розширити кут зору дитини, надолужити упущене, формувати внутрішню культуру – ось основне призначення творчого освітньо-виховного середовища. Саме воно спроможне повною мірою дати право дитині на дитинство, на повноцінне відчуття всіх життєвих періодів у процесі спілкування з дорослими – батьками, вчителями, з іншими людьми з навколишнього оточення, всіма тими, хто будує її внутрішній світ, показує нові грані дійсності, що, згідно із законом, який відкрив Л. Виготський, дитина пізнає разом з дорослим, завдяки тому, що близькі люди вступають з нею в діалог. І тільки потім відкриті та апробовані разом з дорослим людські уявлення, цінності, переживання входять у психіку дитини і стають її внутрішньою потребою, а згодом – переконаннями і вираженням у власних життєвих діях. За таких обставин підвищується потреба дослідження теоретичних і практичних аспектів формування пізнавального інтересу учнів через розвиток їхніх творчих здібностей у створеному творчому освітньо-виховному середовищі. Адже відомо, що пізнавальний інтерес стимулює пізнавальну активність учнів і тим самим спрямовує розвиток розумової, психічної та соціальної сфери особистості, створює умови для формування творчої навчальної діяльності учнів.

Аналіз літератури свідчить про те, що останнім часом у країні загострилася проблема підліткової злочинності, наркоманії, дедалі частіше спостерігаються випадки суїциду серед дітей. Часто це трапляється через слабкість контактів між батьками і дітьми, напруженість і нерівність стосунків, неповне використання потенційних виховних можливостей, припущення значних помилок у формуванні моральних якостей дитини. Ситуація психологічного неприйняття дитини в сім'ї стає не чим іншим, як психогенно травмувальним фактором, тобто стресовою ситуацією для дитини. Зовсім не обов'язково карати її фізично за явні і мнимі вчинки. Можна значно сильніше покарати своєю неувагою, байдужістю, відмовою в лагідності, неприйняттям дитини як особистості та постійним її приниженням.

У деяких сім'ях дорослі пробують вимістити на дитині своє роздратування від життєвих негараздів, незадоволених амбіцій батьків або авторитарних членів сім'ї – її невинувато карають, лають, принижують. Назріла гостра потреба зміцнення сім'ї, поліпшення стосунків між батьками та дітьми на основі широкого використання засобів етнопедагогіки, всебічного врахування умов нинішнього життя та менталітету нашого народу. Сім'я відіграє важливу роль у формуванні моральних основ особистості, її світогляду, громадянської свідомості й самосвідомості, виховання поваги до батьків, родини, старших, близьких людей, суспільства загалом. Частина населення – молодь та юнацтво – піддається ризику поширення таких негативних явищ, як алкоголізм, ВІЛ/СНІД тощо. Змінити в позитивному напрямку або надолужити упущене, формувати внутрішню культуру – основна місія школи, в якій є творче освітньо-виховне середовище, посередник між реальністю і дійсністю. Адже цілісна, творча особистість сама є гарантом власної інформаційно-психологічної безпеки, тобто відсутності небезпеки від інформаційних впливів. Тому невід'ємною частиною освітньої реформи є просвітницька робота серед молоді щодо здорового способу життя в межах проекту «Здорова та свідома нація через освіту».

Недосвідченість батьків, їхнє прагнення використовувати винятково власний досвід, відсутність певних педагогічних знань

і навичок, недостатня реалізація використання можливостей виховної освіти батьків, нерегулярне відвідування батьками педагогічних занять ведуть до серйозних помилок у вихованні дітей.

Саме на межі підліткового віку змінюються цінності людини, зокрема у спілкуванні. Тож важливо не втратити авторитет учителю, батькові, матері та одночасно не згасити бажання дитини спілкуватися з дорослими, використовувати позитивні набутки їхнього життєвого досвіду.

Головною метою освіти є розвиток і формування соціально зрілої, працелюбної, творчої особистості, громадянина України, здатного до свідомого соціального вибору та збагачення на цій основі інтелектуального, культурного й економічного потенціалу народу. Освіті потрібно формувати компетентну особистість, що легко вписуватиметься в інформаційне суспільство XXI століття. Сьогодні освіта починає розглядатися як процес становлення особистості. Водночас головним є не обсяг знань, а їх поєднання з особистісними якостями людини, вміння самостійно розпорядитися своїми знаннями. Мета особистісно зорієнтованої освіти полягає у створенні оптимальних умов для розвитку і становлення особистості як суб'єкта діяльності та суспільних відносин, що будує свою діяльність і стосунки відповідно до стійкої ієрархічної системи гуманістичної ідеології та буттєвих особистісних цінностей, – особистості відповідальної. Саме на вирішення цих завдань спрямоване творче освітньо-виховне середовище.

Проблема творчого освітньо-виховного середовища досліджена недостатньо. Хоча вона є відносно новою для української педагогічної науки, її розробка ведеться не на порожньому місці. На сьогодні в монографіях, дисертаціях та інших наукових працях висвітлено теоретичні концепції, класифікації поняття «середовище» (С. Сергеев, В. Ясвін, К. Ясперс тощо). Набув поширення термін «освітнє середовище» (Є. Бондаревська, В. Веснін, Л. Кепацевська, А. Лукіна, І. Левицька, І. Улановська), робляться спроби класифікувати освітні середовища, «творче освітнє середовище» (В. Ясвін).

Утім поза увагою дослідників залишається проблема формування творчого освітньо-виховного середовища загальноосвітніх навчальних закладів.

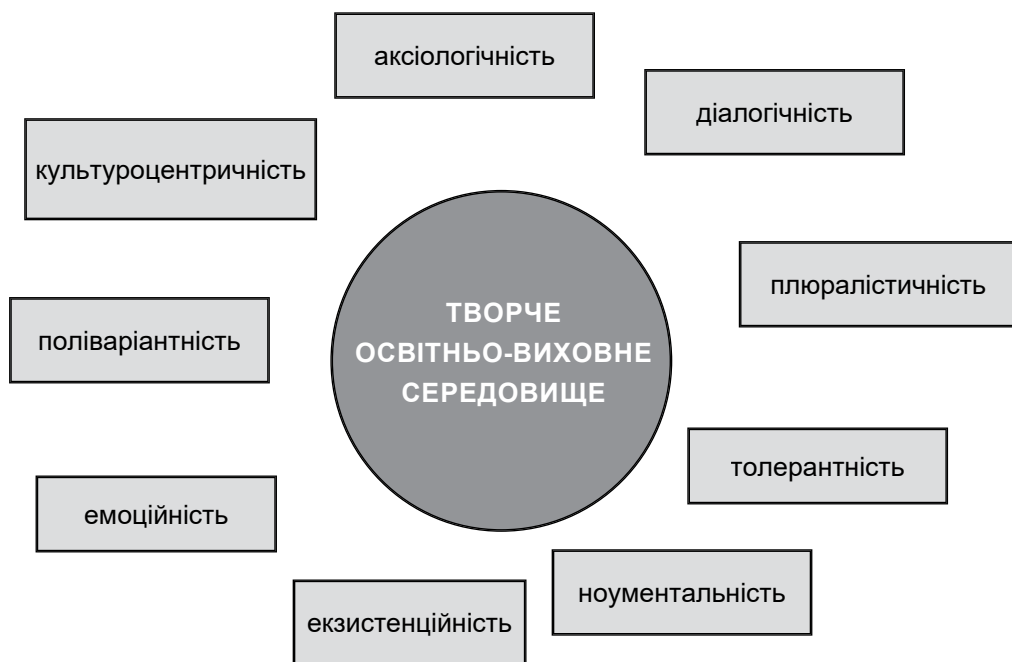
У творчому освітньо-виховному середовищі відбувається становлення щасливої особистості, здатної до життєвої самотворчості, у ньому тріада «громадянин–держава–освіта» і критично-креативна (трансформаційна) парадигма освіти є превалюючими. Для щастя ж насамперед потрібні такі речі, як самоповага, бажання бути задоволеним самим собою, оптимізм, збалансованість почуттів і намірів, розвинені почуття міри, часу та інтуїція. Якщо ж повернутися обличчям до себе, до своїх близьких, до можливостей, які існують поза вашими звичними шляхами, – вихід з будь-якого полону забезпечений. Адже кризи – це полон, у який нас бере життя. Вихід – у протилежній дії, у тому, щоб узяти життя у свій полон.

Ідея створення творчого освітньо-виховного середовища набуває великого значення для кожного його учасника, адже воно «цілеспрямовано й послідовно сприяє забезпеченню цілісного процесу фізичного, психічного, емоційного, морального та духовного розвитку особистості» [1, С. 18]. Основою створення такого середовища є взаємодія, для виникнення якої потрібно «занурити» учнів у таку ситуацію, як співучасть у колективній роботі. Саме вона розвиває ініціативу, творчість школярів, сприяє організації атмосфери доброзичливості, захищеності та прояву особистості. Організувати ситуацію прояву уваги можна включенням учнів у ігри на перервах, клубними заняттями тощо. Включення школярів у різні виховні ситуації створює підґрунтя для тісної взаємодії та моделює середовище на довгий час [5].

З огляду на вищесказане, творче освітньо-виховне середовище – це всебічний гармонійний розвиток навчання, виховання через збереження і покращення фізичного, духовного, емоційного, естетичного, інтелектуального здоров'я, дисципліну та обов'язковість, здатність імпровізувати, креативно мислити, удосконалювати себе, беручись за все, що цікаво. Бо кожна нова справа – це перемога над собою, прагнення бути успішним, здатним до життєвої самотворчості.

Творче освітньо-виховне середовище є для дитини тим простором, де по-справжньому комфортно її душі, де вона може бути емоційно відкритою, естетично розкутою, естетично збагачуватись, мати постійне спілкування та обмін енергією – з рідними, друзями, однокласниками, коли натхнення довго не проходить.

У школі, де створено таке середовище, є педагоги, які по-справжньому розуміють, люблять, обожають, розвивають дитину, хочуть бачити її успішною та обдарованою.

Характерні риси творчого освітньо-виховного середовища

Отже, творче освітньо-виховне середовище має такі характерні риси, як: культуроцентричність, аксіологічність, поліваріантність, діалогічність, емоційність, плюралістичність, толерантність, екзистенційність, ноументальність. Воно в будь-якому разі повинно бути навчальним, розвивальним, виховувальним, інформативним, екологічним, естетичним, діалогічним, гуманним, таким, що надихає. Удосконалюючи навчальний процес, використовуючи різні розвивальні форми роботи, прагнемо до формування особистості, здатної до творчого процесу в цілому і до життєвої самотворчості зокрема. Цим самим сприяємо вихованню людини-оптиміста, людини-життєлюбця, людини-творця.

Проведене дослідження дозволяє розробити методичні рекомендації керівникам загальноосвітніх навчальних закладів, методистам, учителям та батькам щодо процесу формування творчого освітньо-виховного середовища загальноосвітніх навчальних закладів.

Методичні рекомендації керівникам загальноосвітніх навчальних закладів, методистам, учителям та батькам щодо процесу формування творчого освітньо-виховного середовища загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема, передбачають:

- ✓ розвиток творчої ініціативи педколективу;
- ✓ удосконалення індивідуальних і колективних форм методичної роботи;
- ✓ постійне зростання загального рівня професійної майстерності вчителя та здатність до аналізу, самоаналізу, самокорекції, саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти;
- ✓ вивчення досвіду роботи вчителів, які мають потенційні творчі здібності, здатність їх виражати в професійній діяльності;
- ✓ удосконалення методики викладання предметів із застосуванням новітніх технологій;
- ✓ взаємодія з колегами, учнями, батьками та залучення їх до проведення різноманітних заходів;
- ✓ підвищення педагогічної культури батьків щодо виховання дітей;
- ✓ комунікативний компонент як домінуючий стиль спілкування з учнями;
- ✓ вибір оптимального методу навчання і виховання – за ознакою домінуючих структур мислення – репродуктивний, репродуктивно-творчий, творчий;
- ✓ прагнення до застосування дослідницького методу як невід’ємного компонента творчої діяльності;
- ✓ здійснення індивідуального та диференційованого підходів до учнів в освітньо-виховному процесі на підставі діагностично-корекційної роботи;
- ✓ створення умов для реалізації особистісних якостей усіх учасників навчально-виховного процесу.

Проведене нами дослідження не вирішує всіх проблемних аспектів, однак отримані результати відкривають перспективи для подальших досліджень, пов’язаних з удосконаленням процесу формування творчого освітньо-виховного середовища загальноосвітніх навчальних закладів.

Перевіряємо себе

1. Розкрийте суть поняття «творче освітньо-виховне середовище».
2. Як творче освітньо-виховне середовище впливає на становлення особистості молодшого школяра?

Використані джерела

1. Башинська Т. Проблема розвиваючого навчально-виховного середовища в контексті «діалогу культур». Рідна школа. 2010. № 11. С. 14–18.
2. Виговська О. Функціональна модель творчого потенціалу вчителя: наслідок семантичних уявлень. // Директор школи, лицею, гімназії. 2005. № 5–6. С. 135–143.
3. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» від 21 лютого 2018 року № 87.
4. Приходченко К.І. Спеціалізована гуманітарна школа як школа життєвої самотворчості. // Директор школи. 2002. № 5. С. 47–52.
5. Приходченко К.І. Створення сприятливих умов для адаптації учнів I ступеня у творчому освітньо-виховному середовищі загальноосвітніх закладів гуманітарного профілю навчання / Шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: Всеукр. наук.-практ. семінар. Донецьк, 29 листопада 2007 р. Донецьк: ДІСО, 2007. С. 114–118.

2.3. Формування екологічної культури в молодших школярів

Людина – не цар природи, а її дитя,
і вона повинна ставитися до неї, як до матері.

Гінпократ

Головною причиною всіх негараздів природи була і є людина. Не усвідомлюючи свого місця у навколишньому природному середовищі, вона шкодить насамперед собі, своїм нащадкам. Життя людини тісно пов'язане з природою, яка завжди була для неї джерелом матеріальних і духовних цінностей. Людство зіткнулося з безліччю проблем, викликаних споживацьким ставленням людини до природи. Наукові оцінки глобальної сучасної екологічної ситуації не оптимістичні. Саме тому так важливо здійснювати формування основ екологічної компетентності в учнів, формувати особистість, яка вміє жити та працювати в гармонії з природою, відчувати себе її часткою, для якої нормою життя є дбайливе ставлення до неї, починаючи з раннього дитинства. З огляду на актуальність означеної проблеми зі всією гостротою постає питання про поліпшення екологічного виховання підростаючого покоління.

*Логотип міжнародної незалежної
екологічної організації «Грінпіс»*

Нині в умовах широкомасштабного економічного розвитку передових країн світу постає нагальна проблема нагромадження та поглиблення наукових знань, зростання рівня освіченості нації [2].

Взаємодія людини зі світом природи має значний психолого-педагогічний потенціал, який охоплює психотерапевтичні, естетичні, комунікативні, поведінкові функції. Широкий діапазон впливу природного середовища зобов'язує вчителів, вихователів,

психологів цілеспрямовано створювати сприятливі умови для формування екологічно свідомої особистості. У вихованні екологічної свідомості дітей і дорослих необхідно орієнтуватися на екологічну доцільність, не протиставляти людину і природу, вчити збалансовувати потреби.

Завдяки екологічному вихованню дитина не лише пізнає навколишнє середовище, але й формує власне ставлення до нього. Саме у процесі екологічного виховання найбільш виразно розкриваються здібності, розвивається культура почуттів, асоціативне, образне, візуальне сприйняття, які реалізуються в усіх сферах життєдіяльності особистості.

Екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу природи – середовища перебування людини, яка повинна бути зацікавлена у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі. Це передбачає уміння осмислювати екологічні явища, робити висновки про стан природи, розумно взаємодіяти з нею. Естетична краса природи сприяє формуванню моральних почуттів обов'язку і відповідальності за її збереження, спонукає до природоохоронної діяльності. Здійснюється вона на всіх етапах навчання у школі, кожному з яких, з огляду на вікові особливості школярів, властиві певна мета, завдання, методика. У молодших школярів воно покликане формувати перші уявлення про навколишній світ, живу і неживу природу, ставлення до природи, що виявляється в конкретній поведінці на емоційному рівні. Екологічне виховання школярів на сучасному етапі потребує психологічної включеності особистості у світ природи з подальшим поетапним конструюванням системи особистісного ставлення до природи (теоретичним, емоційно-ціннісним, практично-дійовим). Це забезпечує дотримання логіки формування екологічних знань, використання їхнього пізнавального та виховного значення у навчально-виховному процесі. Саме в цьому полягають особливості екологічного виховання на засадах «глибинної екології», яке передбачає формування усвідомлення єдності й цілісності природи, унікальності та неповторності живих систем, взаємозв'язку та взаємозалежності явищ природи, розуміння людини як невід'ємної ланки у взаємозалежностях природи, утвердження поваги людини до всіх форм життя, гармонійного розвитку людини і природи [6].

Створення нового ставлення людини до природи – завдання, яке впливає з необхідності виховувати екологічну культуру, формувати нове ставлення до природи, засноване на нерозривному зв'язку людини з природою.

Екологічна освіта дедалі частіше охоплює глибокі виховні аспекти, що стосуються абсолютної більшості навчальних предметів початкової школи, оскільки йдеться про формування такого комплексу поглядів, переконань і знань у молодших школярів, що гарантує їх моральну відповідальність за безпеку життя та постійне піклування про природне середовище як визначальні передумови сподівань на стійкий розвиток людства.

За означенням науковців екологічна культура – це невід'ємний компонент духовного світу людини, який являє собою екологічно зорієнтовану свідомість і поведінку, в основі яких лежать гуманістичні ціннісні орієнтації та установки щодо природи.

У структурі «екологічної культури особистості» логічним є виділення трьох основних її компонентів:

- ✓ інтелектуального – який охоплює системні екологізовані знання, уміння і практичні навички з їх ефективного застосування у процесі вивчення та охорони довкілля;
- ✓ емоційно-ціннісного – у структурі якого має бути сформовано комплекс ціннісних орієнтацій, мотивів, емоційних реакцій, переконань, моральних, етичних та екологічних ідеалів, що й будуть надалі визначати спрямованість, інтенсивність, тривалість екологічно доцільних вчинків, дій, діяльності;
- ✓ діяльнісно-практичного – сутність якого складають сформовані практичні вміння та навички з вивчення й охорони як окремих об'єктів, так і природи в цілому. Їх формування відбувається у процесі організації та здійснення конкретної індивідуальної або колективної суспільно корисної, масової чи природоохоронної роботи молодших школярів як під час навчання, так і безпосередньо у довіллі [3].

Екологічна культура як соціальне явище, як культура загалом дає орієнтири існування у довіллі та поведінкові норми, тобто вона задає рамки способу життя. Вона транслюється завдя-

ки особистісній соціально-екологічній компетентності, що характеризує, якою мірою конкретна особистість засвоїла цю культуру і може її передавати іншим, тобто чи сформована в особистості «екологічна компетентність». Екологічна грамотність і здорове життя – це одна із ключових компетентностей, зазначених у концепції Нової української школи. У процесі формування цієї компетентності в учнів формуються вміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя та здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

Сформована екологічна компетентність виражається в поєднанні певного способу життя (екологічність стає якістю життя) – у цих рамках відбувається формування системи діяльності, яка впливає на фактори екології, а вони, зі свого боку, впливають на спосіб життя і стають факторами цього способу життя.

Необхідність формування основ екологічної грамотності школярів обумовлена вимогами національного екологічного законодавства, зокрема Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про енергозбереження», «Про відходи», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про захист тварин від жорстокого поводження» та іншими законодавчими актами, що регулюють споживання природних ресурсів, прийняття рішень, поведінку у природі.

Основи дбайливого ставлення до природи вкрай важливо закладати в початковій школі. Молодший шкільний вік – найцінніший етап у розвитку екологічної культури особистості, адже діти особливо чутливі до добра, допитливі. Саме в цей час слід закладати моральні основи, розвивати почуття прекрасного, вміння бачити красу природи. Тому екологічне виховання повинно починатися з раннього дитинства. У наші дні питання екологічного виховання набуло нової актуальності і вирішувати його – задача сучасної школи.

Екологічне виховання – складова частина етичного виховання. Тому під екологічним вихованням розуміється єдність екологічної свідомості та поведінки, гармонійної з природою. Важливою є роль екологічних знань і переконань у формуванні екологічної свідомості. Екологічні уявлення формуються у молодших школярів насамперед на уроках природознавства. Знання, переведені в переконання, формують екологічну свідомість [5].

Пропонуємо розглянути один зі шляхів формування основ екологічної грамотності молодших школярів через призму практичних занять та проєктних технологій в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», що неодмінно сприятиме усвідомленню особистістю необхідності дотримання правил екологічної поведінки в довіллі. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Реалізація мети початкової освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах:

- ✓ визнання унікальності та обдарованості кожної дитини, що забезпечується рівним доступом до освіти, заборонаю будь-яких форм дискримінації або відокремлення дітей на основі попереднього відбору;
- ✓ цінність дитинства, що оберігається шляхом встановлення освітніх вимог, які відповідають віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини;

- ✓ радість пізнання, що обумовлюється використанням в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності;
- ✓ розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі;
- ✓ міцного здоров'я та добробуту, яких можливо досягти шляхом формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку;
- ✓ забезпечення безпеки в результаті створення атмосфери довіри та взаємоповаги, перетворення школи на безпечне місце, де запобігають насильству і цькуванню, надають необхідну підтримку;
- ✓ утвердження людської гідності шляхом виховання чесності, відваги, наполегливості, доброти, здатності до співчуття і співпереживання, справедливості, поваги до прав людини (зокрема, права на життя, здоров'я, власність, свободу слова тощо);
- ✓ плекання любові до рідного краю та української культури, шанобливе ставлення до Української держави;
- ✓ формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу.

Формування ключових компетентностей в учнів 1–4 класів відбувається шляхом залучення учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» до проектної діяльності як провідного засобу розвитку та навчання учнів, формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане.

Зміст навчальної програми з освітньої галузі «Технології» орієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей.

Освітню програму технологічної освітньої галузі створено на основі Державного стандарту початкової освіти. Її метою є формування в школярів здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без шкоди для середовища, до ви-

користання технологій для власної самореалізації, культурного й національного самовияву.

Відповідно до окресленої мети, головними завданнями технологічної освітньої галузі в початковій школі є:

- залучення учнів до різних видів діяльності, формування вмінь для створення виробу від творчого задуму до його втілення в готовий результат;
- формування в учнів культури праці та побуту, навичок раціонального ведення домашнього господарства, задоволення власних потреб та потреб інших, відповідальності за результати власної діяльності;
- формування вміння ефективно використовувати природні матеріали з турботою про навколишнє середовище;
- створення умов для практичного і творчого застосування традицій і сучасних ремесел [1].

Очевидно, що відповідно до мети та завдань, які з неї випливають, у процесі вивчення освітньої галузі «Технології» учні дедалі більше долучатимуться до предметно-перетворювальної діяльності. Немає жодного виду людської діяльності, що не впливав би на навколишнє середовище та під час якого не використовувалися би природні ресурси.

Використання природних ресурсів спричинює збіднення матеріально-сировинних ресурсів землі, а утворення відходів – забруднення навколишнього середовища. Свій екологічний слід має кожен товар і продукт. Адаже під час його виробництва, використання та утилізації витрачаються природні ресурси (відновлювані та невідновлювані).

У світі починає формуватися нова система цінностей стосовно природи, нова культура взаємодії з природою – це цивілізаційна вимога сьогодення. Для кожної людини планети, громадянина своєї держави настав час, коли варто переглянути свої стереотипи та звички поведінки й діяльності в природі. Саме тому перед вчителями початкових класів постає завдання формувати основи екологічної грамотності молодших школярів. Важливим завданням педагогів є створення умов для формування екологічної культури через метод екологічних проєктів на уроках трудового навчання.

У процесі виконання проєктів та виготовлення виробів учнів 1–4 класів варто орієнтувати на: розуміння ролі деревини та інших матеріалів природного походження як важливого екологічного ресурсу в збереженні довкілля; формування уявлення про сучасні технології виготовлення конструкційних матеріалів; усвідомлення важливості вибору мийних засобів та їхнього впливу на довкілля; усвідомлення важливості безвідходного виробництва; розуміння шкідливого впливу штучних матеріалів на навколишнє середовище; обґрунтування значення штучних матеріалів для збереження природних ресурсів.

Під час опанування навчального матеріалу технологічної галузі школярі мають змогу виконувати проєкти екологічного спрямування, тобто вибирати об'єкти проєктування, досліджувати і добирати матеріали для виготовлення виробу, визначати необхідні технологічні процеси, за допомогою яких буде виготовлено виріб; обґрунтовувати його конструкцію. Зазначена робота має бути спрямована на формування позиції учня чи учениці у навчальному процесі, коли вони у співпраці з учителем та однокласниками беруть участь у конструюванні власної освітньої траєкторії, зокрема на формування екологічної культури, за якої особистість усвідомлює основи екологічного природокористування, дотримується правил природоохоронної поведінки, ощадно використовує природні ресурси, розуміючи важливість енергозбереження для сталого розвитку суспільства.

Для реалізації проєктів екологічного спрямування учням 1–4 класів автори підручника «Я досліджую світ» (*Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич*) пропонують такі проєкти:

- «Ми іменинники» (3 клас);
- «Ми родичі» (3 клас);
- «Хто мешкає у старому пеньку» (2 клас);
- «Зустрічаємо сусідів» (4 клас);
- виготовлення новорічних прикрас, аплікацій «Засніжені дерева» (2 клас);
- «Будинок моєї мрії» (1 клас);
- виготовлення вази для квітів, моделей транспорту, лепбука «Червона книга України» (2 клас);

- виготовлення макетів «Місто/село майбутнього» (3 клас), «Осіннє дерево» (2 клас), «Пізнаємо Україну», «Влуч в ціль» (4 клас);
- виготовлення гри «Лабіринт», рухомої іграшки «Дружок», кеглів для гри в боулінг (3 клас) тощо.

Автори підручника пропонують школярам виконувати ці проекти й виготовляти вироби зі вторинним використанням матеріалів, використовувати відходи матеріалів у побуті або на виробництві, ощадно ставитися до природних та штучних матеріалів тощо.

Заняття, на яких учні будуть виконувати вищезазначені проекти, сприяють розширенню їхніх знань про практичне значення природних матеріалів у житті людини, різноманітність її трудової діяльності, про роль праці в житті людини й суспільства, а також формуванню вмінь і навичок грамотного спілкування з об'єктами природи, економного використання природних ресурсів.

Формування екологічної культури школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» передбачає ознайомлення із соціальною екологією, відомостями про природні ресурси та виробництво, про способи економії матеріалів, а також можливості переробки та утилізації відходів побутової діяльності і виробництва. Учитель спонукає школярів використовувати в навчальній діяльності знання про способи охорони навколишнього середовища, про економію витрачання електроенергії, матеріалів, сировини, вчить приймати й виконувати доступні та необхідні екологічні рішення в процесі практичних робіт і здійснення творчих проектів.

У процесі екологізації технологічної освіти необхідно широко розкривати соціальну обумовленість взаємодії природи і суспільства. Особливо важливо це робити за допомогою прикладів, близьких і зрозумілих учням.

Під час виконання навчально-практичних робіт і творчих проектів виникають об'єктивні передумови для об'єднання знань, отриманих з предметів природничо-наукового і гуманітарного циклів. Важливу функцію формування у свідомості учнів цілісної картини світу виконує екологія. Інтеграція знань відбувається не механічно, а за допомогою синтезу змісту освітніх галузей Стандарту початкової освіти: «Громадянської, соціальної

і здоров'язбережувальної», «Природничої» – із залученням змісту «Технологічної», «Мовно-літературної», «Математичної», «Мистецької».

Цей взаємозв'язок соціальних і природних факторів у житті людини відповідає вимогам збереження життя, дбайливого ставлення до природних ресурсів, дозволяє вибрати технологію виробництва, оцінити її. Екологічні проекти та практична діяльність на уроках, на нашу думку, є важливими засобами формування основ екологічної грамотності в школярів.

Завдання екологічного виховання – сприяти нагромадженню екологічних знань, виховувати любов до природи, прагнення берегти, примножувати її багатства, формувати вміння та навички діяльності в природі. Екологічне виховання передбачає розкриття сутності світу природи – середовища перебування людини, яка має бути зацікавлена у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі. Естетична краса в природі сприяє формуванню моральних почуттів обов'язку та відповідальності за її збереження, спонукає до природоохоронної діяльності.

Екологічне виховання здійснюється на всіх етапах навчання в школі, на кожному з яких ставиться певна мета, завдання, підбирається відповідна методика з огляду на вікові особливості. Для молодших школярів найдоступнішим є емоційно-естетичне сприйняття природного середовища. Завдання вчителя – передбачити способи поєднання емоційного ставлення до природи з пізнавальними завданнями щодо її вивчення та охорони.

У початковій школі потрібно задіяти всі передумови для систематично екологічного виховання молодших школярів:

- 1) зміст природознавчих навчальних предметів і курсів;
- 2) збагачення всіх предметів екологічно спрямованим змістом і міжпредметними зв'язками;
- 3) проведення позаурочної діяльності з вивченням довкілля і заохочення дітей до практичних справ щодо його збереження;
- 4) залучення школярів до дослідницької роботи в індивідуальних і групових проектах;
- 5) проведення екологічних тижнів, вікторин, конкурсів малюнків;
- 6) екологічне просвітництво батьків.

У нових програмах і підручниках для початкової школи у засвоєнні змісту всіх предметів закладено можливості для створення навчальних ситуацій, які прямо чи опосередковано сприяють формуванню в дітей уявлень і понять про цілісність світу, природне та соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства [4].

Повагу до природи визнано однією з фундаментальних цінностей у Декларації тисячоліття ООН. Її формує екологічна культура, духовність, свідомість. Зміни у ставленні до природи, у поведінці в довіллі людини, суспільства – це передумова зміни моделей споживання та життєдіяльності, виробництва. Визнано також, що відсутність духовності, екологічної культури – чи не найважливіший чинник, який стримує перехід до сталого розвитку і розв’язання найгостріших екологічних проблем людства, цивілізації.

У щоденному житті та в процесі праці учні початкової школи постійно стикаються з природою. То й провідне завдання вчителя – під час навчальних занять, різних заходів і через участь дітей у різних видах праці викликати в них інтерес до природних об’єктів, прищеплювати повагу до всього живого й корисного, створеного людською працею; формувати шанобливе, бережливе ставлення до природи, бажання примножити своєю працею красу рідної землі.

Проблема взаємодії суспільства з природою – одна з найгостріших проблем сучасності, від правильного розв’язання якої залежить доля нашої планети, майбутнє людства [3].

Отже, учням початкової школи необхідно оволодіти науковими знаннями, засвоїти моральні ціннісні орієнтації у ставленні до природи, а також виробити практичні вміння та навички зі збереження навколишнього середовища. Бути здатними застосовувати одержані екологічні знання і досвід у повсякденних життєвих ситуаціях, керуватися пріоритетністю екологічних цінностей.

Перевіряємо себе

1. Чому важливо формувати екологічну культуру в молодших школярів?
2. З якого класу варто розпочинати формування екологічної культури в учнів?
3. Назвіть проекти, які сприяють екологічному вихованню на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
4. Яке завдання екологічного виховання?

Використані джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти. [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti>
2. Казанішена Н.В. Формування професійної готовності вчителя до екологічного виховання учнів: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. – 74 с.
3. <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/Варениченко-дис.pdf>
4. http://www.lesia-yaschenko.ck.sch.in.ua/pro_shkolu/dopovidi/direktor_ta_administraciya/
5. https://metodialogu.blogspot.com/2015/11/blog-post_35.html
6. https://pidru4niki.com/1993110235029/pedagogika/ekologichne_vihovanny

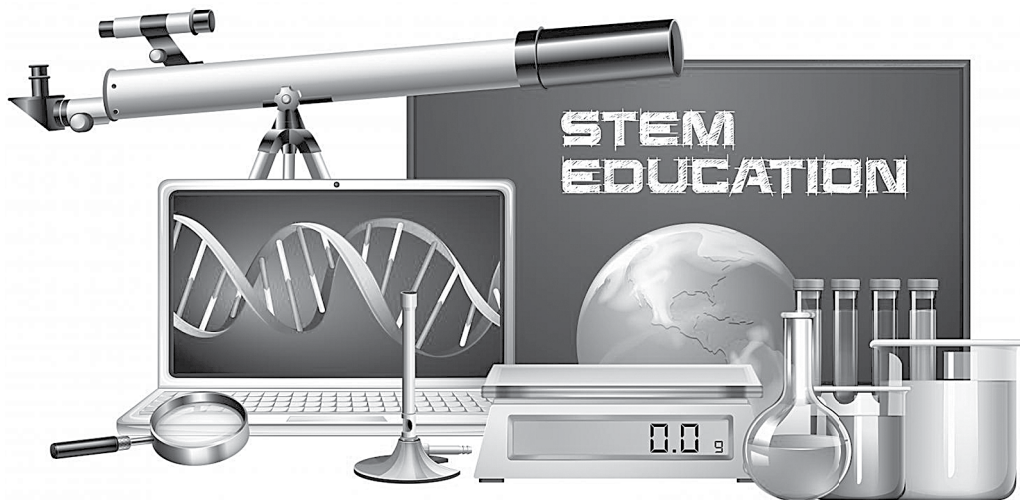
2.4. STEM-технології у навчальному процесі

Мистецтво навчання є мистецтво пробуджувати в юних душах допитливість і потім задовольняти її.

Анатоль Франс

Зміни, що відбуваються в суспільстві, спричиняють виклики на ринку праці, як щодо переліку професій, що істотно змінюється (виникають нові професії), так і щодо компетентностей працівників. Однією з найвпливовіших тенденцій, що спричиняють ці зміни, є глобалізація, автоматизація та роботизація всіх сфер життя суспільства. Розвиток національної економіки, зокрема виробництво «цифрових» продуктів, ставить перед сферою освіти завдання щодо генерування нових ідей і знань, створення нових технологій, розв'язання проблем, що можливо досягнути через впровадження проблемного навчання, створення на заняттях проблемних ситуацій для самостійного здобуття потрібних знань у процесі їх вирішення.

Система освіти, відповідно до вимог суспільства, повинна створити умови для розвитку певних компетентностей школярів, необхідних для успішної самореалізації, зокрема професійної, у подальшому житті в сучасному суспільстві. Одним зі шляхів зацікавлення учнів у вивченні предметів природничо-математичного циклу, техніки, формування дослідницьких умінь, навичок співпраці в команді тощо є STEM-освіта.

У Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) зазначено, що природничо-математична освіта (STEM-освіта) повинна стати основою конкурентоспроможності та економічного зростання нашої держави, формування новітніх компетентностей громадян, підготовки фахівців нової генерації, здатних до засвоєння знань і розроблення та використання новітніх технологій. Метою розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) є комплексне поширення інноваційних методик викладання та об'єднання зусиль учасників освітнього процесу і соціальних партнерів у формуванні необхідних компетентностей здобувачів освіти, які дадуть можливість запропонувати розв'язання проблем суспільства, поєднавши природничі науки, технології, інженерію та математику.

Основними завданнями природничо-математичної освіти (STEM-освіти) є:

- ✓ формування навичок розв'язання складних (комплексних) практичних проблем, критичного мислення, креативних якостей та когнітивної гнучкості, організаційних і комунікаційних здібностей, вміння оцінювати проблеми та приймати рішення, готовності до свідомого вибору та оволодіння майбутньою професією, фінансової грамотності, цілісного наукового світогляду, ціннісних орієнтирів, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей і математичної та природничої грамотності;
- ✓ всебічний розвиток особистості шляхом виявлення її нахилів і здібностей;
- ✓ оволодіння засобами пізнавальної та практичної діяльності;
- ✓ виховання особистості, яка прагне до здобуття освіти впродовж життя, формування вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань [3].

Нормативно-правовим забезпеченням для впровадження і розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) в Україні є:

- Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про культуру»;

- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р;
- Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти), затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 960-р;
- План заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 січня 2021 року № 131-р;
- План заходів щодо популяризації природничих наук та математики до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 320-р;
- Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 07 листопада 2000 року № 522, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 26 грудня 2000 року за № 946/5167 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30 листопада 2012 року № 1352);
- Накази Міністерства освіти і науки від 17.05.2017 року № 708 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою: «Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМБSTEM-центр) на 2017–2021 роки»; від 13 квітня 2018 року № 366 «Про реалізацію інноваційно-освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою «Я – дослідник» на 2018–2021 роки»; від 12 червня 2019 року № 830 «Про розширення бази реалізації інноваційного освітнього простору на 2018–2021 роки»; від 07 лютого 2020 року № 143 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи»; від 29 квітня 2020 року № 574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій» та інших законодавчих актів;
- Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів початкової школи»; від 29 квітня

2020 року № 574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій» та інших законодавчих актів [2].

Природничо-математична освіта (STEM-освіта) – цілісна система природничої і математичної освітніх галузей, метою якої є розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей з використанням трансдисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань для розв’язання практичних проблем для подальшого використання цих знань і вмінь у професійній діяльності.

STEM-навчання – це зосередження на реальних завданнях і проблемах, один із напрямів реалізації проєктної та навчально-дослідницької діяльності в школі і поза нею. Акронім STEM утворений від слів *природничі науки* (Science), *технологія* (Technology), *інженерія* (Engineering) та *математика* (Mathematics). STEM-освіта зосереджується передусім саме на цих дисциплінах, але пропонує вивчати їх не окремо одну від одної, а інтегровано та максимально практично. Дедалі частіше педагоги застосовують в освітньому процесі нові напрями STEM-освіти – STEAM(A – art, творчість (промисловий дизайн, архітектура, індустриальна естетика)) та STREAM(R – Reading and Writing, читання і письмо), це низка курсів або програм навчання, які готують учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи, що вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять.

На відміну від класичної освіти, у нашому розумінні, під час STEM-навчання діти отримують набагато більше автономії. На процес навчання набагато менше впливають стосунки, що склалися між учнем та вчителем, що дає можливість більш об’єктивно оцінювати прогрес. За рахунок такої автономії діти вчаться бути самостійними, приймати власні рішення та брати за них відповідальність. Уроки за STEM-технологією дозволяють не тільки вивчати теоретичний матеріал, але й закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань, які можуть бути настільки цікаві, що їх трудність не викликати неприємтя у учнів.

Упровадження STEM-освіти має здійснюватися з урахуванням таких принципів:

- ✓ особистісний підхід, спрямований на врахування вікових, індивідуальних особливостей здобувачів освіти, їхніх інтересів та здібностей, особливих освітніх потреб;
- ✓ постійне оновлення змісту освіти з урахуванням досягнень науки, розвитку технологій та вимог ринку праці;
- ✓ наступність – формування необхідних компетентностей на всіх складниках та рівнях освіти;
- ✓ патріотизм і громадянська спрямованість;
- ✓ продуктивна мотивація здобувачів освіти до провадження науково-дослідницької та проектної діяльності, винахідництва;
- ✓ істотна роль математики в інтегративному підході реалізації природничо-математичної освіти (STEM-освіти), послідовне, ґрунтовне, якісне її викладання;
- ✓ спонукання до формування та розвитку «гнучких навичок» у здобувачів освіти (навичок презентації, роботи в групі, комунікації);
- ✓ використання технологій розвивального та проблемного навчання;
- ✓ забезпечення наступності змісту освіти та запровадження курсової (адаптаційної, ознайомчої) підготовки вчителів відповідних спеціальностей;
- ✓ розвиток закладів спеціалізованої освіти наукового спрямування.

Якісно та продуктивно вирішувати педагогічні задачі під час STEM-навчання допомагає інтеграція навчального процесу. Актуальність цього процесу зумовлена можливістю сформувати уявлення цілісності об’єктивного світу, використанням проблемних ситуацій, що спонукає учнів досліджувати нові фактори та явища шляхом збільшення інформативності матеріалу, його прикладного значення. Відповідно, інтегрований урок/заняття – це спеціально організований урок/заняття, мета якого може бути досягнута при об’єднанні ґрунтовних знань з різних предметів й спрямована на вирішення проблеми синтезу навколишнього середовища у прикладному аспекті. Структура інтегрованих уро-

ків відрізняється чіткістю, компактністю, стислістю, логічною взаємообумовленістю навчального матеріалу на кожному етапі уроку, значною інформативною місткістю матеріалу. Інтегровані уроки є найважливішою частиною системи міжпредметних зв'язків. Основними структурними компонентами такого уроку/заняття є визначення проблеми; створення моделі дослідження; проведення дослідження; аналіз та інтерпретація даних; моделювання різних альтернатив рішення, вибір оптимального рішення та його реалізація [2].

У впровадженні STEM-навчання щодо принципу інтеграції актуальною є проектна діяльність. Виконання STEM-проектів передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність учнів, спрямовану на опанування методів наукового пізнання та їх практичну реалізацію, зокрема у повсякденній діяльності, пошук способів вирішення проблем, критичного оцінювання отриманих результатів та формування наукового світогляду [1].

Значну роль у впровадженні STEM-технологій у початковій школі відіграє інтегрований курс «Я досліджую світ», який об'єднує навчальний зміст кількох освітніх галузей. Залежно від варіанта типової освітньої програми таких галузей може бути три: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. Або сім: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформативна [4].

Автори модельних програм курсу «Я досліджую світ» пропонують учителю планувати в 1–4-х класах достатню кількість STEM-уроків, на яких учні матимуть змогу творчо працювати та виконувати проекти (*Додатки 4–6*).

На STEM-уроках учні зосереджуються на реальних завданнях і проблемах, розв'язують реальні соціальні, економічні та екологічні проблеми і здійснюють пошук рішень, орієнтуються на процес інженерного проектування. У цьому процесі учні визначають проблему, ведуть попередні дослідження, висувають ідеї для їх рішень, розробляють і створюють прототипи, а потім їх тестують, оцінюють і реалізують. У STEM-уроках передбачено, що команди учнів проводять свої дослідження на основі власних ідей, різних підходів, роблять помилки, обговорюють їх і вчаться на них, пробують проводити подальші досліджен-

ня. Їхня увага зосереджена на знаходженні рішень. STEM-навчання занурює учнів у практичний запит, і відкрите дослідження залучає їх до продуктивної спільної роботи. Робота учнів є практичною і колективною, рішення теж є спільним. Школярі спілкуються, обмінюються ідеями і за потреби модернізують створені прототипи. Вони контролюють власні ідеї і проводять власні дослідження [5].

Вивчення навчального матеріалу має відбуватися за темами, які поєднують кілька предметів, матеріал яких тісно пов'язаний між собою та має практичне застосування, адже головне, щоб учні не тільки продемонстрували результати своєї роботи, а й усвідомили, де на практиці зможуть їх застосувати. Це дає їм можливість набути досвіду, бути більш упевненими у власних силах, учити іти до визначеної мети, долати перешкоди, перевіряти свою роботу багато разів та не зупинятися перед труднощами.

Навчання за основними напрямками STEM-освіти дозволить сформуванню в учнів найважливіші характеристики:

- уміння побачити проблему;
- уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення;
- уміння застосовувати знання в різних ситуаціях, розуміти можливість інших точок зору щодо розв'язання проблем і стійкість у відстоюванні своєї позиції;
- відчуття гармонії в організації ідеї;
- оригінальність, відхід від шаблону;
- здатність до абстрагування або аналізу;
- здатність до конкретизації чи синтезу.

Використання на уроках знань з різних освітніх галузей навчить школярів розуміти, що за умови об'єднання математики та інших наук можна вирішувати важливі життєві проблеми. Це приведе до зростання інтересу до математики та природничих наук. Залучення мистецької галузі відіграє важливу роль у розробці практико-орієнтованих проєктів, посилюючи їх привабливість, дизайн та затребуваність.

Крім зв'язку освітніх галузей з реальним життям, цей підхід відкриває можливість молодшим школярам для творчості.

Адже при вирішенні проблем (виконанні проєктів) єдино правильного рішення немає, учням дається повна свобода творчості. За допомогою подібних завдань учні не просто генерують цікаві ідеї, але й відразу втілюють їх у життя. Таким чином вони вчаться планувати свою діяльність з огляду на поставлене завдання та наявні ресурси, що обов'язково стане їм у пригоді в реальному житті.

Центральне місце в STEM-освіті посідає добре освічений і досвідчений учитель із сильними навичками до взаємодії з учнями та батьками. У цій системі вчитель має «забути» про авторитарний, монологічний підхід і виконувати роль коуча або фасилітатора, допомагаючи учням взаємодіяти і проводити мозковий штурм, а також підказуючи, де взяти потрібну інформацію. Учитель не має права нав'язувати учням свою ідею або зробити свій висновок.

Отже, STEM-освіта допомагає формувати у дітей критичне мислення, навички командної роботи, бачення цілісної картини світу та вміння застосовувати знання для розв'язання завдань з реального світу, «витягувати» інформацію з усіх галузей знань, з якими учень стикається, і творчо її застосовувати, щоб запропонувати щось унікальне й новаторське. Учням такий підхід подобається саме тому, що дає необмежений простір для творчості. На STEM-уроках учні вчаться знаходити рішення не в теорії, а безпосередньо на практиці, шляхом спроб і помилок. STEM-навчання спонукає школярів до інтегрованого мислення.

Важливою особливістю STEM-навчання є робота в команді. Вона передбачає велику кількість взаємодії, коли треба домовлятися, переконувати, обирати найкращий варіант і зробити так, щоб рішення підійшло для всіх. Тобто це ще й велика комунікативна, соціальна навичка, яка вчить дітей враховувати потреби інших людей. Це особистісний розвиток і соціалізація, коли потрібно почути інших і донести свою думку так, щоб її почули.

Перевіряємо себе

1. Як розшифровується акронім STEM?
2. У чому відмінність між STEM, STEAM та STREM?
3. Які навички формуються у здобувачів освіти під час STEM-навчання?
4. Чи змінюються підходи до проведення STEM-уроку? Свою думку обґрунтуйте.

Використані джерела

1. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
2. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2021/2022 навчальному році. Лист МОН від 11.08.2021 № 22.1/10–1775.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)».
4. <https://edera.gitbook.io/glossary/metodiki-vikladannya-u-1-klasi/world>.
5. https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/5%201_9-565.pdf.

2.5. Спільна діяльність молодших школярів

Мої учні будуть дізнаватися нове не від мене;
Вони будуть відкривати це нове самі.
Моє головне завдання – допомогти їм розкритися,
розвинути власні ідеї.

Йоганн Генріх Песталоцці

Зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, спричиняють зміну цілей сучасної освіти, трансформацію всіх складових методичної системи вчителя. Саме тому в процес навчання дедалі впевненіше входять інтерактивні методи навчання. В умовах творчого впровадження інтерактивного навчання особливе місце займають групові форми й методи роботи. Адже учні стають невід'ємною частиною згуртованого дитячого колективу й завдяки своїм індивідуальним можливостям починають відчувати єдність з однолітками і співпрацювати з ними, вони зацікавлені в підтриманні дружніх стосунків із ровесниками.

Утілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю вкрай потрібно не тільки використовувати у своїй роботі стандартні методи організації навчально-виховного процесу, але більшою мірою виявляти ініціативу й будувати навчання та виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності. Як інструменти педагогіки партнерства можна використовувати цікаві й захопливі розповіді, відверту бесіду, справедливу та незалежну оцінку, захочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції тощо [2].

Спільна робота має велике значення для формування самостійності учнів. Працюючи в команді, учень має змогу проявляти ініціативу, вчитися планувати свої дії, переконувати, нести відповідальність за себе й команду. Зрозуміло, що за такої умови роль учителя по-особливому ефективна в плані дієвого співробітництва. Отже, групові форми роботи сприяють піднесенню рівня навчальних можливостей учнів, сприяють активізації навчального процесу на уроках. Заняття в малих групах дає змогу учням набути навичок, необхідних для спілкування та співпраці. Дискусії малими групами стимулюють роботу в команді, розвивають почуття терпимості та поваги до думки інших. Цей метод дає можливість одночасно висловитися багатьом дітям і заощадити час.

На думку багатьох науковців, зокрема фахівців із розвивального навчання, у початковій школі варто говорити про «виращування» групової роботи, точніше, умінь дітей, потрібних для успішного спільного пошуку. Результатом цього процесу стає як сформована в учнів здатність організовувати роботу групи (планувати дії; розподіляти ролі; дотримуючись норм співпраці, реалізовувати задумане; представляти свої висновки у вигляді моделі, схеми тощо), так і здатність свідомо обирати зручну й ефективну форму роботи із завданням і в разі потреби ініціювати групову роботу. Отже, пропонуємо рекомендації щодо організації такої групової роботи, яка дасть можливість досягти описуваного результату.

У 1 класі працювати в парі, групі учням пропонує вчитель, але вже в 2–4 класах ініціатива у виборі форми виконання завдання поступово передається дітям. Тому, говорячи про планування вчителем групової роботи на уроці, ми маємо на увазі визначення і створення ситуацій, у яких можливе її ініціювання дітьми, а також детальне продумування організаційних моментів. Отже, плануючи урок, вибудовуючи його зміст, учитель продумує проведення уроку в усіх його деталях.

Безперечно, ефективність спільної роботи пов'язана з її вмотивованістю для учнів. Вони мають відчутти потребу працювати разом, побачити сенс в об'єднанні зусиль. Об'єктивні передумови, що викликають у дітей потребу об'єднатися в групи для виконання завдання, створюють такі ситуації: задача не може бути розв'язана індивідуально; спільне обговорення значно прискорює процес пошуку рішення; специфіка завдання така, що вимагає розподілу між членами групи операцій, які потрібно виконати для отримання результату.

Формування вміння працювати в групі фактично передбачає одночасне формування кількох видів здатностей: здатність до «колективного мислення» для знаходження способу розв'язання певного класу задач; здатність організовувати спільну роботу; здатність до рефлексії. Працюючи в команді, діти мають змогу проявляти ініціативу; вчитися планувати свої дії, дискутувати, переконувати; нести відповідальність за себе й команду [3].

Ці здатності, будучи, з одного боку, необхідною умовою ефективного спільного пошуку, з іншого, можуть бути розвинені

тільки в процесі поступового формування в учнів уміння працювати в групі.

На першому етапі (1 клас) основним завданням групової роботи є оволодіння дітьми нормами співпраці, навчання способів організації спільного обговорення. Практичні задачі (математичні, лінгвістичні або інші), спільне виготовлення виробів, робота над проектом є засобом для проведення такої роботи, дають змогу зробити спільний пошук змістовним. Після того як правила роботи групи освоєні, акцент переноситься на пошук, конструювання учнями способу виконання певних завдань.

Групова робота – це передусім гра, гра в організацію, гра в навчання. Гра допомагає учням зрозуміти навчальну тему, окреслити незрозумілі питання. Головна мета групової і парної роботи – розвиток мислення учнів. Як у кожній грі, тут є свої правила. Їх доцільно опрацювати зі школярами заздалегідь і користуватися ними в подальшій роботі. Також правила можуть опрацьовуватися тут і зараз, тобто тільки для роботи над конкретним завданням. Правила можна доповнювати, змінювати. «Положення про групову й парну роботу» затверджуються колективно (усім класом), уся подальша робота підпорядковується цим правилам.

ПРАВИЛА ГРУПОВОЇ РОБОТИ

Приклади орієнтовних правил групової роботи:

- ✓ брати активну участь у роботі групи (пари);
- ✓ починати висловлювання спочатку за бажанням, а потім по черзі;
- ✓ дотримуватися правил активного слухання, не перебивати одне одного;
- ✓ обговорювати ідеї, а не особистості, які висловили ці ідеї;
- ✓ утримуватися від оцінок та образ учасників групи;
- ✓ намагатися дійти спільної думки, хоча в деяких випадках у групі може бути особлива думка і вона має право на існування.

Дитячу співпрацю потрібно культивувати з тією самою ретельністю, що й будь-яку іншу навичку: не ігноруючи «дрібниць», не намагаючись перейти до складного, перш ніж опрацьовано просте. Як сісти за партою, щоб дивитися не на

вчителя (як звичайно), а на товариша; як погоджуватися, а як заперечувати (але як і коли заперечувати неприпустимо); як допомагати, а як просити про допомогу – без опрацювання всіх цих «ритуалів» взаємодії, доведення їх до автоматизму неможливо організувати більш складні – вільні і творчі форми спільної роботи учнів [3].

Спільна діяльність зазвичай потребує переставляння столів. Для роботи в парі зручні звичні ряди. Для роботи трійками, а тим більше четвірками столи треба ставити так, щоб дітям, які працюють спільно, зручно було дивитися одне на одного.

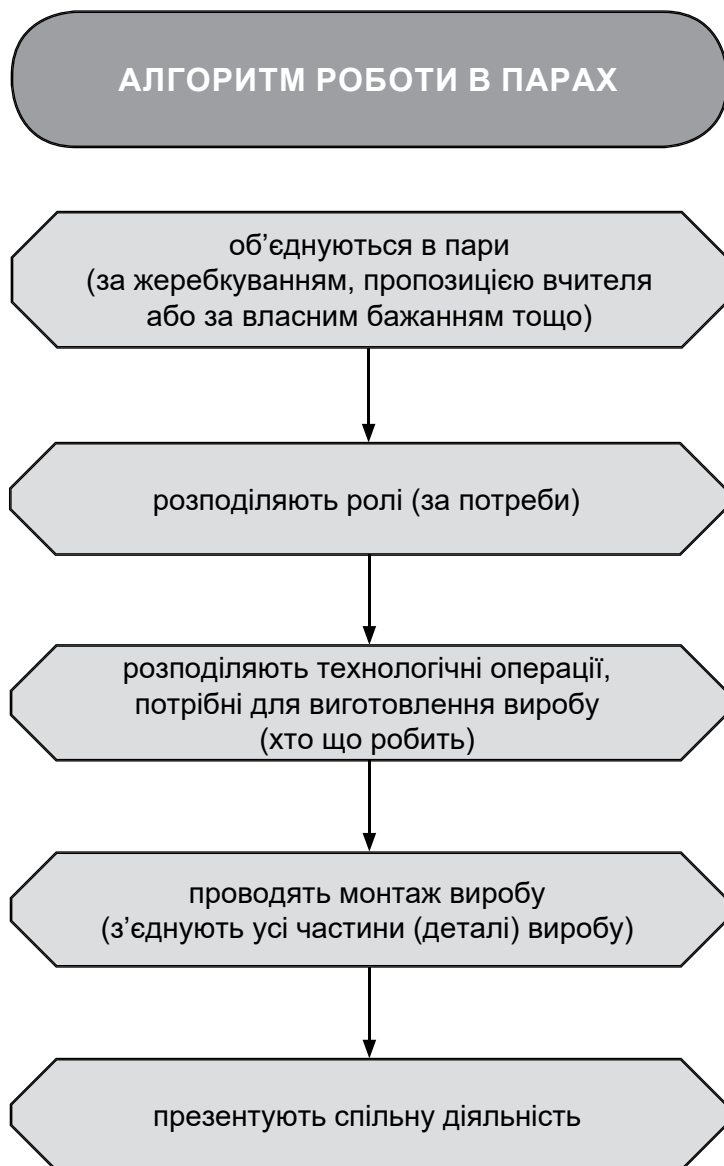
Створювати групи на заняттях інтегрованого курсу «Я досліджую світ», зокрема під час реалізації освітньої галузі «Технології», доцільно на початку уроку, оскільки такі заняття передбачають виконання практичної роботи з виготовлення різноманітних виробів.

Кількість учнів у групі залежить від обраного для виготовлення об'єкта праці (приклади наведено в додатку «Спільна діяльність»). Кожна група існує стільки часу, скільки їй відводиться на виконання запропонованого завдання; завдання група повинна отримувати на обмежений час і після закінчення цього терміну презентувати результати спільної діяльності (інколи важливіше значення має не результат, а сам процес роботи).

Для спільної діяльності молодшим школярам варто пропонувати виготовити роздатковий матеріал для занять, прикраси для класної кімнати, вироби для благодійних ярмарків, ігровий інвентар, сувеніри для гостей освітнього закладу тощо. Під час оцінювання роботи групи треба підкреслювати не так учнівські, як людські чесноти: терпіння, доброзичливість, дружнелюбність, ввічливість, привітність тощо. Оцінювати можна спільну діяльність групи та конкретний внесок у досягнення результату кожного її учасника.

На початкових етапах навчання учнів роботи в малих групах особливо ефективна технологія роботи в парах. За умов парної роботи діти мають змогу спільно прийняти рішення щодо вибору об'єкта праці для виготовлення та виготовити виріб разом. Водночас учні зможуть обмінятися ідеями з партнером, спільно презентуватимуть виготовлений виріб та приймуть рішення щодо подальшої його «долі». Ця форма роботи сприяє розвитку

навичок спілкування, уміння висловлюватися, переконувати, вести діалог, дискусію. Така співпраця не дає можливості ухилитися від виконання завдання. Приклади об'єктів праці, які можуть діти виготовляти в парі, подано в додатку «Спільна діяльність».

Співпраця в парах готує дітей для подальшої роботи в групах. Групова робота – це унікальна організація уроку, яка забезпечує взаємодію між учнями й робить непрямим керування вчителя.

Він є організатором, фасилітатором¹ або коучем² початку й кінця роботи: формулює завдання, спільну інструкцію щодо його виконання, разом з учнями бере участь в оцінюванні результатів. Етап спільної оцінки допомагає формуванню самооцінки й самоконтролю школярів. Важливо, що оцінюється робота всієї групи, а не окремих учнів. Така форма роботи має велике значення для формування самостійності школярів.

Велике значення має процес об'єднання дітей класу в групи. Об'єднуючи учнів у групи, учитель має врахувати їхні особисті можливості. Відомо, що слабкому школяреві потрібні не так сильні, як терплячі й доброзичливі партнери. Школяру з високою активністю потрібен партнер, здібний стежити за ходом виконання роботи. Об'єднання дітей «за бажанням» не завжди дає продуктивний результат, оскільки особисті взаємини стають головними в розподілі доручень та організації роботи. Об'єднуючи школярів у групи, варто використовувати різні способи – за бажанням учнів, за пропозицією вчителя, жеребкуванням тощо.

Способів об'єднання учнів у групи (пари) є дуже багато, наведемо приклади деяких із них:

1. За бажанням

Об'єднання в групи відбувається за взаємним вибором. Завдання на формування груп може подаватися у двох основних варіантах: «Об'єднайтеся в групи (по росту, за статтю, за кольором одягу, місяцем народження тощо)», «Об'єднайтеся в (кількість груп) рівні групи».

Такий спосіб можна успішно використовувати, якщо вчитель добре знає клас і розуміє, що в основі роботи дітей за бажанням, або у випадку, коли вони лише навчаються працювати в групі, важливішим є процес, а не результат.

2. Випадковим числом (жеребкуванням)

Група, сформована в такий спосіб, характеризується тим, що в ній об'єднуються діти, які за інших обставин ніяк не взаємодіють. Робота в такій групі розвиває в учнів здатність прилаштуватися до різних умов діяльності й до різних партнерів. Проте

¹ **Фасилітатор** (від англ. Facilitate – *сприяти, допомагати, полегшувати*). Це вчитель, основне завдання якого полягає в стимулюванні та спрямуванні процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів. Водночас учитель залишається «нейтральним», тобто він не займає певної позиції [4]. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Фасилітатор>

² **Коуч** – це фахівець, який спеціалізується на розвитку вміння досягати поставленої мети [5]. <https://www.education.ua/professions/coach/>

можливі й конфлікти. Іноді в разі стійкого протистояння учасників варто дещо змінити склад групи. Загалом цей метод формування груп дуже корисний для навчання дітей співпрацювати. Способи формування «випадкової» групи: жеребкування, об'єднання дітей, які сидять поряд (в одному ряду, в одній частині класу); за допомогою імпровізованих «фантів» тощо.

3. За певною ознакою

Ознаку визначає вчитель або обраний учасник. Так, можна об'єднати за першою буквою імені (голосний-приголосний), відповідно до пори року, коли народився, за кольором очей, кольором одягу тощо. У такий спосіб об'єднуються діти, які рідко взаємодіють одне з одним, але він одразу визначає спільну ознаку, що зближує учнів.

4. За вибором лідера (капітана)

Лідера обирає вчитель (або клас колективно), а він збирає групу. Тут може бути кілька способів: лідери виходять до дошки й почергово називають імена однокласників, яких хочуть узяти до своєї групи. Зазвичай учні насамперед обирають тих однокласників, які справді здатні працювати й досягати результату. Хоча й симпатії тут також враховуються.

5. За вибором учителя

Учитель сам створює групи, роз'яснюючи тим самим певні педагогічні завдання. Він може об'єднати в групи дітей з однаковим темпом роботи, інтелектуальними здібностями або створити рівні за силами групи.

Під час організації групової роботи вчителю необхідно організувати самостійну, пізнавальну, дослідницьку, творчу діяльність учнів, пояснити мету майбутньої роботи; вчити самостійно здобувати потрібні знання; вчити критично осмислювати отриману інформацію; вчити робити висновки й аргументувати їх; вчити розв'язувати проблеми, використовуючи здобуті факти.

Під час організації спільної діяльності молодших школярів необхідно дотримуватися відповідних умов:

1. Завдання сформулювати ясно та чітко. На початку роботи треба дати учням інструкції щодо виконання роботи.
2. Залучити до роботи в групі всіх дітей класу.

3. Розподілити ролі. На перших етапах формування груп розподілення вчителем ролей у групі має особливе значення. Пізніше це можуть робити самі учні.
4. Учити школярів не тільки надавати, а й пояснювати іншим однокласникам певну інформацію, обстоювати власні думки.
5. Приділяти увагу всім групам однаково.
6. Виправляти помилки.
7. Надати можливість учням виконати завдання самостійно і доброзичливо.

Учитель, який працює на заняттях з малими групами, може поводити себе по-різному: він може контролювати, організовувати, оцінювати роботу учнів, брати участь у роботі групи або пропонувати учасникам різні варіанти рішень; виступати в ролі наставника, дослідника або джерела інформації.

Педагогу необхідно пам'ятати, що групове заняття має свою структуру, якої бажано дотримуватися під час проведення уроку.

Структура групових занять

Вступна частина:

постановка завдання (проблемної ситуації);
інструктаж щодо послідовності роботи;
роздавання дидактичного матеріалу групам

Групова робота:

знайомство з матеріалом, планування роботи в групі;
розподіл завдань у групі;
індивідуальне виконання завдання;
обговорення індивідуальних результатів роботи в групі;
обговорення спільного завдання групи
(зауваження, доповнення, уточнення, узагальнення);
монтаж виготовленого виробу

Прикінцева частина:

повідомлення про результати роботи в групах;
аналіз виготовлених виробів;
презентація спільної діяльності

Використання методик групової роботи найкраще сприяє формуванню громадянських та соціальних компетентностей, пов'язаних з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають:

- спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію;
- виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації; дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя; розуміння правил поведінки та спілкування, що є усталеними в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності [1].

Однак групове навчання відрізняється від традиційного навчання не тільки тим, що дає більше можливостей школярам висловлюватися. Робота в невеликих групах дає змогу учням: стати ініціаторами розмови; слухати співрозмовника та висловлювати власну думку; висувати нові ідеї; виокремлювати важливу ідею; обмінюватися думками.

Групова робота створює умови для розвитку відповідальності та самостійності дітей; розвитку їхніх комунікативних здібностей, критичного мислення, адекватної самооцінки, здатності до кооперації та праці; виховує взаємоповагу, толерантність. Вона майже рівномірно розподіляє відповідальність за свої дії та результати на кожного члена групи. У невеликій групі важко «сховатися». Кожен школяр знає, що від виконаної його частки роботи залежить результат роботи всієї групи.

Звітувати про виконану роботу в групі (парі) школярі можуть у такий спосіб: уся група звітує призначеному вчителем учневі; уся група звітує вчителю без залучення школярів з інших груп. Ця форма використовується для груп вирівнювання, коли завдання, які виконуються в групі, істотно відрізняються від тих, які розв'язує весь клас; один представник групи на вибір учителя пояснює хід виконання завдання всьому класу біля дошки. Під час обговорення завдання учень обґрунтовує окремі кроки виконання, відповідає на питання відповідно до змісту завдання, реагує на пропозиції та зауваження.

Групова форма освітньої діяльності порівняно з іншими організаційними формами має низку значних переваг: за той самий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший; висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь; формується вміння співпрацювати; формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між дітьми; повною мірою відбувається освітня діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

ОСНОВНІ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ ГРУПОВИХ ФОРМ НАВЧАННЯ

- не примушувати виконувати спільну роботу школярів (завтра варто запропонувати їм знову сісти разом), які з будь-яких причин відмовляються сьогодні працювати разом;
- не виявляючи жодного прояву невдоволення, дозволити дитині працювати самостійно, якщо вона цього забажала;
- не вимагати абсолютної тиші під час спільної роботи: діти мають обмінюватися думками, висловлювати власне ставлення до роботи товариша. «Боротися» потрібно лише зі збудженими викриками, розмовами вголос. Корисно ввести «шумомір» – звуковий сигнал, що сповіщає про перевищення припустимого рівня шуму;
- не «карати» дітей позбавленням права брати участь у груповій роботі.

Робота в групах позитивно впливає на освітні досягнення школярів, коли в групах панує атмосфера доброзичливості й підтримки. Якщо під час групової роботи діти негативно ставляться

одне до одного, виявляють неповагу, то така групова діяльність не сприяє формуванню їхніх досягнень.

Під час роботи в малих групах мовчазні школярі стають активними учасниками освітнього процесу, хоча раніше рідко брали участь у спільній діяльності всього класу. Така невелика група перетворюється на малу шкільну (класну) спільноту, у якій усі співпрацюють, щоб досягти спільних цілей.

Під час роботи в групах у дітей зростає мотивація. Завдяки досягненню потреби «безпеки» учні звільнені від страху, спроможні прагнути успіху та якісного виконання роботи [3].

Отже, навчальна група – це суспільна група. Люди, які належать до однієї групи, співпрацюють та взаємозалежать у досягненні спільної мети. Їхню поведінку визначають групові норми. У кожній навчальній групі виникають складні ситуації, причиною яких найчастіше буває внутрішній опір учасників, коли діти намагаються оберігати свою індивідуальність, не бажають інтелектуально або емоційно працювати, прагнуть маніпулювати іншими тощо.

У групі можуть виникнути міжособистісні ігри як прояв «життєвого сценарію» учасників. Це підсвідоме маніпулювання з метою звернення на себе уваги інших учасників та зміцнення почуття власної вартості. Тільки вміле блокування ігор надає можливість порівнювати те, що підсвідоме, з тим, що реальне та очевидне, а це сприяє налагодженню доброзичливих контактів між учнями.

Перевіряємо себе

1. Чому потрібно запроваджувати групові форми роботи в освітньому процесі?
2. З якого класу учні молодших класів можуть виконувати спільну роботу?
3. Від чого залежить кількість учнів у групі?
4. Як змінюються ролі вчителя під час групової роботи учнів?
5. Назвіть способи об'єднання молодших школярів у групи.

Використані джерела

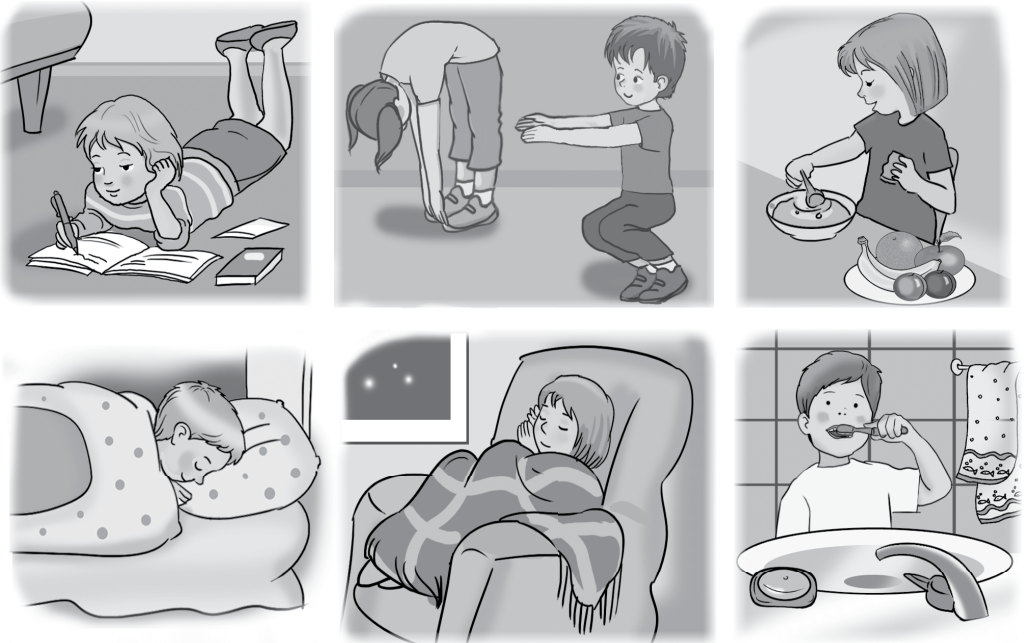
1. Державний стандарт базової середньої освіти. [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti>
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
3. <https://naurok.com.ua/grupovi-metodi-roboti-na-urokah-v-pochatkovih-klasih-74935.html>
4. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Фасилітатор>
5. <https://www.education.ua/professions/coach/>

2.6. Формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів 1–4 класів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Технологічна освітня галузь)

Турбота про здоров'я дитини – це перш за все турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості.

Василь Сухомлинський

Здоров'я людини – тема досить актуальна для всіх часів і народів, а в ХХІ столітті вона стає першочерговою. Суттєвим показником суспільного та економічного розвитку держави є здоров'я нації, а здоров'я дітей – майбутнє держави. У засадах європейської політики відображено, що збереження здоров'я та повноцінного життя є однією з найголовніших цілей світової спільноти [3].

У законі про повну загальну середню освіту визначено завдання збереження і зміцнення здоров'я дітей як одне з пріоритетних. Це трактує 21 стаття, у якій зазначено, що:

- заклад освіти створює безпечне освітнє середовище з метою забезпечення належних і безпечних умов навчання, виховання, розвитку учнів, а також формує у них гігієнічні навички та засади здорового способу життя;

- учні закладів освіти незалежно від підпорядкування, типу і форми власності забезпечуються медичним обслуговуванням, що здійснюється медичними працівниками, які входять до штату таких закладів освіти або відповідних закладів охорони здоров'я, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
- контроль за охороною здоров'я та якістю харчування учнів здійснюється відповідно до законодавства.

Заклади охорони здоров'я спільно з органами управління освітою та органами охорони здоров'я щороку забезпечують безоплатне проведення медичного огляду учнів, моніторинг стану здоров'я, здійснення лікувально-профілактичних заходів у закладах освіти незалежно від підпорядкування, типу і форми власності [2].

Результатом розв'язання цих завдань має стати створення комфортного розвивального освітнього середовища. Здоров'я, за концепцією стандартів, розуміється як сукупність декількох складових, серед яких: фізичне, психічне, духовне, соціальне здоров'я. Немає жодної єдиної унікальної технології здоров'я. Здоров'язбереження є одним із завдань освітнього процесу.

Проблема охорони і зміцнення здоров'я учнів багатогранна і складна. Турбота про збереження здоров'я учнів – важливий обов'язок школи, окремого вчителя і самої дитини. Тільки завдяки комплексному підходу до створення здоров'язбережувального середовища можуть бути успішно вирішені завдання формування і зміцнення здоров'я здобувачів освіти. Школярам, які мають проблеми зі здоров'ям, важко вчитися. Тож педагоги повинні допомогти їм упоратися з цими труднощами.

Державний стандарт базової середньої освіти зазначає ключові компетентності, які мають формуватися в учнів у процесі навчання. Такими компетентностями є громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають:

- виявлення поваги до інших, толерантність, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації;

- дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб;
- дотримання здорового способу життя;
- розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях;
- спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності [1].

Підготовка до здорового способу життя дитини на основі здоров'язбережувальних технологій повинна стати головним напрямком у діяльності вчителя, який працює з дітьми початкової школи, адже саме йому необхідно організувати освітній процес з використанням створення емоційно сприятливої атмосфери як для учня, так і для вчителя, формування в школярів усвідомлення цінності здоров'я та життя, навичок безпечної поведінки, культивування здоров'я.

Здоров'язбережувальні освітні технології можна розглядати як технологічну основу здоров'язбережувальної педагогіки. Це одна з найбільш перспективних систем ХХІ століття, і як сукупність прийомів, форм і методів організації навчання школярів, без шкоди для їхнього здоров'я, і як якісна характеристика будь-якої педагогічної технології за критеріями її впливу на здоров'я учнів і педагогів.

Здоров'язбережувальні технології – це технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідності навчального та фізичного навантажень можливостям дітей [4].

Упроваджуючи здоров'язбережувальні технології, вчителю необхідно не допускати перенавантаження учнів, визначаючи оптимальний обсяг навчальної інформації й способи її подання, враховувати інтелектуальні та фізіологічні особливості учнів, для виконання проєктів та практичних робіт обирати такі об'єкти праці, які були б для учнів цікавими та сприяли зниженню втоми. Знання здоров'язбережувальних технологій, володіння ними

та застосування їх у навчальному процесі є важливою складовою професійної компетентності сучасного педагога.

У процесі реалізації освітньої галузі «Технології», яка входить до інтегрованого курсу «Я досліджую світ», важливо створити умови для формування вмінь та навичок молодших школярів щодо необхідності дотримання правил безпечної праці (*Додаток 1. «Безпечні прийоми праці»*) та організації робочого місця; безпечного користування інструментами та електроприладами вдома та під час занять, критичного ставлення до інформації про товари для збереження власного здоров'я.

Учителю необхідно дотримуватись таких правил:

- налаштувати учнів на позитивний психологічний мікроклімат;
- підтримувати доброзичливу атмосферу під час занять;
- заохочувати до самостійності;
- спостерігати за дотриманням безпечних прийомів праці під час виконання учнями практичних робіт, з метою недопущення перевтоми учнів використовувати інтерактивні методи навчання;
- оцінювати діяльність учнів, дотримуючись правила «успіх породжує успіх»;
- тактовно виправляти помилки, яких діти припустилися;
- стежити за зміною видів діяльності;
- проводити бесіди, спрямовані на формування потреби у здоровому способі життя.

Не лише знання потрібні учням, а й життєві навички, що допомагають робити правильний вибір, досягати цілі, коригувати поведінку, оцінювати ризики, зберігати і покращувати здоров'я та якість життя. Проблема формування здорового способу життя охоплює широкий спектр питань. Необхідність збереження здоров'я та запобігання його руйнації потребує всебічного й комплексного вивчення всіх можливих форм упровадження в систему освіти формування здорового способу життя.

Формування культури здорового способу життя, здоров'язберезувальної компетентності у школярів обумовлена розумінням, що лише з раннього дитинства можна прищепити основні знання, навички і звички з охорони здоров'я, які згодом перетворяться у важливий компонент загальної культури людини і вплинуть на

формування здорового способу життя всього суспільства. Саме в молодшому шкільному віці закладається майбутній потенціал здоров'я, тому основним завданням сучасної школи стає формування компетентної особистості, яка не тільки володіє знаннями, а й уміє застосовувати їх у житті, діяти адекватно у відповідних ситуаціях, адаптуватися до складних соціальних умов, долати життєві труднощі, підтримувати своє здоров'я на належному рівні, надавати опір негативним впливам.

Формування певних умінь та навичок, розвиток творчого потенціалу, максимальне збереження здоров'я учнів шляхом формування культури здорового способу життя є основним завданням освітнього процесу.

Враховуючи все вищесказане, можна зробити певні висновки, що формування здорового способу життя за допомогою освіти виокремлено як один з пріоритетних напрямків державної політики й розвитку освіти.

Здоров'я лежить в основі благополуччя будь-якої людини, адже тільки здорова людина може домогтися успіхів у житті, бути активним творцем у навколишньому світі. Рівень сучасного життя висуває високі вимоги до людини та її здоров'я. У зв'язку із цим зросла увага і до здоров'я дітей.

Проблема здоров'я дітей постає особливо гостро, тому що стан здоров'я підростаючого покоління є показником благополуччя суспільства, що відбиває не тільки справжню ситуацію, але й дає прогноз на перспективу.

Перевіряємо себе

1. Формування якої компетентності передбачає дотримання здорового способу життя?
2. Як учителю потрібно створити умови для формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкових класів?
3. Що називають здоров'язбережувальною технологією?

Використані джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти. [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti>
2. Закон про повну загальну освіту. [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/navchalni-programi-5-9-klas2017.html>
3. Линник С.С. Стратегія ВООЗ «Здоров'я-2020» як засіб прискорення прогресу в досягненні максимального потенціалу у сфері охорони здоров'я населення. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/4/06.pdf>
4. <https://naurok.com.ua/zdorov-yazberigayuchi-tehnologi-v-pochatkovi-y-shkoli-formuvannya-zdorov-yazberezhuvalno-kompetentnosti-uchniv-pochatkovih-klasiv-65546.html>

2.7. Проектні технології в початковій школі. Вимоги до оцінювання проектів

Бачу і забуваю, читаю і пам'ятаю, дію і вмію.

Конфуцій

Оновлення змісту освіти, поява нових освітніх стандартів заснованих на компетентнісному підході, введення в освітній простір таких категорій, як системний аналіз, інформаційні технології, спонукають до необхідності проектування освітньої траєкторії кожної дитини, включаючи її в гнучке динамічне середовище, відмінне за змістом і формою від традиційних уроків. У ньому проявляється індивідуальність дитини, вона може співвіднести свій вибір з різноманіттям способів діяльності. У нових умовах необхідні нові методи, що дозволяють по-новому організувати процес, взаємовідносини між учителем і учнем. Провідне місце серед таких методів, виявлених в арсеналі світової та вітчизняної педагогічної практики, належить методу проектів як технології розвитку вмінь учитися. Проектна діяльність учнів – високо мотивована самостійна пошуково-пізнавальна діяльність, орієнтована на створення освітнього проекту, що виконується під керівництвом учителя.

У педагогічній науці поняття «метод проектів» визначається як певний спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання, досягнення поставленої мети [8]. Слід зазначити, що продуктивність взаємодії учасників освітнього процесу пов'язується з її творчим характером, центральним чинником якої є система форм співпраці вчителя та учня, що забезпечує створення спільності значень, цілей, способів досягнення результату і формування саморегуляції індивідуальної діяльності [12].

У дослідженнях Т. Башинської [1], Т. Волковської [5], О. Коберника [9], З. Таран [14] та ін. зазначається, що метод проектів є засобом реалізації особистісно орієнтованої взаємодії, спрямованої на особистісне спілкування; на розуміння педагогом внутрішнього світу учнів; створює умови для розвитку мотивації у творчій навчальній діяльності; стимулює прагнення зрозуміти установки і погляди одне одного. Науковці зазначають, що основна мета проектів – сприяння творчим та дослідницьким здібностям у процесі реалізації особистісно орієнтованого навчання. Відповідно до цього, спільна проектно-творча діяльність визна-

чається як спосіб реалізації особистісно орієнтованої взаємодії, де учень реалізує свої можливості в спільно досягнутому продукті [10]. Визначаючи сутність та специфіку застосування методу проєктів в навчальному процесі, дослідники відмічають його творчий, перетворювальний характер роботи в процесі виконання і наголошують, що саме участь у проєктах сприяє активності, творчості, впевненості школярів, сприяє формуванню їх дослідницьких навичок та інтеграції знань [2; 3; 4; 6; 8].

Розмаїття цілей і завдань методу проєктів свідчить про його поліфункціональність, що забезпечується дидактичною, пізнавальною, виховною, соціалізувальною та розвивальною функціями.

Дидактична функція проєктування передбачає розвиток у дітей умінь конструювати свої знання, презентувати результати своєї роботи, формує навички самоорганізації, забезпечує ознайомлення їх з різними способами опрацювання інформації.

Пізнавальна функція сприяє підвищенню мотивації до отримання нових знань, розвитку вмінь продукувати, аргументувати та доводити свої ідеї [6].

Розвивальна функція проєктування передбачає розвиток творчих і дослідницьких здібностей, формування комунікативних умінь та навичок, розвиток критичного мислення, навичок аналізу та рефлексії.

Виховна функція забезпечує усвідомлення власних дій щодо самодисципліни та відповідальності, сприяє формуванню загальнолюдських цінностей.

Соціалізувальна функція передбачає розвиток навичок спілкування в соціумі, самостійного погляду на події та явища, осмислення своїх можливостей та усвідомлення власної ролі під час роботи в команді [2].

Етапи проєктів

Організаційно-орієнтовний

Технологічно-реалізаційний

Результативно-узагальнювальний

Презентативно-творчий

При організації та виконанні навчальних проєктів слід дотримуватися певних етапів:

- ✓ *Організаційно-орієнтовний.* Функції вчителя полягають у підвищенні мотивації учасників, формуванні мікрогруп, наданні допомоги у визначенні мети і завдань проєкту, розробці плану реалізації ідеї, визначенні критеріїв оцінки діяльності на всіх етапах. Завдання учня полягають: у визначенні мети і завдань проєкту, розробці плану роботи, пошуку необхідної для початку роботи інформації.
- ✓ *Технологічно-реалізаційний.* Учитель: консультує щодо змісту проєкту, допомагає в систематизації, узагальненні матеріалів, знайомить з правилами оформлення проєкту, стимулює розумову активність учнів, відстежує практичні дії виконавців і оцінює проміжні результати кожного учасника, проводить моніторинг спільної діяльності. Учень: збирає, аналізує й систематизує інформацію, обговорює її в мікрогрупах, висуває і перевіряє гіпотези, виконує практичну частину проєкту, виготовляє виріб, оформляє макет або модель проєкту, проводить самоконтроль.
- ✓ *Результативно-узагальнювальний.* Учитель консультує з питань підготовки звіту про виконану роботу, процедури захисту проєкту, виступає в ролі експерта, аналізує виконану роботу, оцінює внесок кожного з учасників. Учень, зі свого боку, оформляє необхідну документацію за результатами проєкту, готує презентацію результатів роботи.
- ✓ *Презентативно-творчий.* Учитель оцінює результати роботи. Учень, готуючи презентацію, повинен доповісти з таких основних питань: вступ (тема, мета, завдання навчального проєкту), результати навчального проєкту, висновки.

Презентація навчального проєкту може бути представлена у формі постера, на якому автори в оригінальній формі подають добірку матеріалів (мультимедійна презентація). Захист проєктів варто проводити у формі презентації, під час якої учні представляють результати своєї роботи, описують методи та прийоми, за допомогою яких було отримано інформацію, доповідають про проблеми, що виникли під час виконання проєкту, демонструють набуті знання, вміння представляти результат своєї роботи.

Найважливішим здобутком, який отримують учні у процесі захисту проєктів, є формування навичок публічного виступу та презентації результату своєї роботи (проєктного продукту, виробу тощо), підтвердження власної компетентності.

Критерії оцінювання виступають у ролі основи забезпечення якісної реалізації цілей проєкту, вони повинні бути заздалегідь повідомлені учням і виставляться індивідуально за самостійно виконане завдання. Для максимально якісного результату педагогу слід завчасно повідомити дату захисту творчого проєкту, порядок (план) проведення захисту та вимоги до виступу:

- повідомлення теми творчого проєкту;
- повідомлення мети творчого проєкту;
- обґрунтування потреби у виробі;
- розкрити поставлені перед собою завдання: конструкторські, технологічні, екологічні, естетичні, економічні і маркетингові;
- дати коротку історичну довідку з теми проєкту (час виникнення виробу або технології, конструкції виробу в минулому і в даний час, вживані матеріали);
- розповісти про хід виконання проєкту:
  - вид і кількість матеріалу, використаного у виробі;
  - які технологічні прийоми застосовувалися під час виготовлення виробу;
  - розкрити конструкторсько-технологічне рішення поставлених завдань;
  - вирішення проблем, що виникли в процесі виконання проєкту;
- розповісти про економічну доцільність виготовлення виробу (з огляду на аналіз ринкової ціни аналогічного виробу, грошових витрат);
- розповісти про рішення екологічних завдань;
- зробити висновки по темі проєкту (досягнення поставленої мети, результати вирішення поставлених завдань, аналіз випробування виробу, можлива модернізація виробу, що учень/учениця дізналися нового, чого навчилися);
- демонстрація виготовленого виробу;
- відповідь на запитання;
- використані інформаційні джерела.

Запропонований порядок (план) проведення захисту та вимоги до виступу є орієнтовними, оскільки вони можуть бути змінені залежно від підготовки вчителя і творчих можливостей учнів та їхніх побажань. Бажано, щоб захист проєктів організовувався як справжнє свято, щоб учитель та учні отримали задоволення від його проведення, щоб діти після захисту вийшли з новими ідеями, творчими задумами, готовими зробити наступний проєкт ще більш цікавим і досконалим.

Стратегія модернізації загальної середньої освіти визначила її основні напрямки: інтеграція навчального змісту, формування комунікативних компетентностей і розвиток в учнів навичок в інформаційних технологіях. Організувати будь-яку діяльність, зокрема освітньо-пізнавальну, без оцінок неможливо, оскільки оцінка є одним з компонентів діяльності, її регулятором і показником результативності.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінюючи результати проєктної діяльності учнів, слід сформулювати критерії оцінювання результатів роботи над проєктом кожного учасника:

- ✓ глибину розуміння та усвідомлення цілей проєкту та етапів роботи над ним;
- ✓ повноту висвітлення;
- ✓ логічність викладу;
- ✓ нестандартні підходи до рішення;
- ✓ оформлення інформації;
- ✓ комунікативну культуру;
- ✓ культуру мови під час презентації.

Підсумкова оцінка учнівського проєкту складається із чотирьох частин:

- за поточну роботу;
- за виріб;
- за пояснювальну записку;
- за захист роботи.

Оцінюючи поточну роботу, необхідно враховувати правильність виконання прийомів і способів роботи, раціональність виконання праці та робочого місця, економне витрачання матеріалів, дотримання безпечних прийомів праці, сумлінність виконання роботи, здійснення самоконтролю.

Оцінюючи виріб, варто враховувати практичну спрямованість проекту, якість, оригінальність і закінченість виробу, естетичне оформлення виробу, виконання завдання з елементами новизни, економічну ефективність проекту, можливість його більш широкого використання, рівень творчості і ступінь самостійності учнів.

При оцінюванні пояснювальної записки слід звертати увагу на грамотність оформлення, на повноту розкриття теми завдання, правильність і якість виконання графічних завдань: ескізів, схем, креслень тощо.

При оцінюванні захисту творчого проекту доцільно враховувати аргументованість вибору теми, якість доповіді (композиція, повнота подання роботи, аргументованість висновків), якість відповідей на питання (повнота, аргументованість, переконливість і переконаність), ділові та вольові якості виступаючого (відповідальне ставлення, прагнення до досягнення високих результатів).

Оцінюючи проект, слід врахувати і формування особистісних якостей дитини: рівень самооцінки, здатність робити усвідомлений вибір та осмислювати його наслідки; вміння визначати значущість та актуальність наявних проблем; доцільність використаних методів дослідження та обробки результатів; активність під час виконання проекту, вміння аргументувати свої висновки, відповідати на запитання опонентів; оформлення результатів виконаного проекту.

Захист творчих проектів учнів 5–9 та 10–11 класів можна проводити перед спеціально запрошеними гостями. Це можуть бути вчителі інших предметів, класний керівник, представники адміністрації закладу освіти, учні з паралельних або старших (молодших) класів та інші запрошені особи. Запрошені на захист особи не долучаються до оцінювання учнівських проектів, вони створюють атмосферу відкритості захисту проекту та надають можливість учням публічно презентувати результати власної діяльності.

Оцінюючи проект у цілому, слід враховувати: доцільність, оригінальність конструкції, якість виробу, відповідність виробу проекту, естетичність, практичну значимість, презентацію та захист проекту. Слід зазначити, що у процесі проектної діяльності

підвищується рівень зацікавленості учнів конкретним предметом, посилюється їхній інтерес до навчання. Під час виконання проєктів діти залучаються до пошуку вирішення проблеми та способів її дослідження, їм надається можливість демонстрації реальних результатів у процесі роботи над освітнім проєктом. Учні навчаються не тільки розробки і виконання проєкту згідно з поставленим завданням, а й презентації його результатів для широкої аудиторії; привчаються до використання підходів щодо раціонального розподілу та управління часом (Time Management); розкриваються творчі здібності та креативне мислення кожного учасника освітнього проєкту [13].

Виставляючи оцінки за учнівські проєкти, педагогу варто враховувати, що учні не повинні, подібно до ремісників, навчитися робити обмежене коло речей або робіт, як це традиційно було на уроках трудового навчання, їм потрібно насамперед на прикладі доступних для вивчення технологій оволодіти такими вміннями:

- обґрунтовувати мету діяльності з урахуванням суспільних потреб, приймати рішення і йти на ризик, створюючи продукт праці;
- знаходити та обробляти необхідну інформацію з використанням сучасної техніки;
- проєктувати предмет праці і технологію діяльності з урахуванням доступних у певних умовах матеріалів і технічних засобів;
- оволодівати політехнічними трудовими знаннями, навичками і вміннями користування знаряддями праці, виконання технологічних операцій;
- здійснювати технологічні процеси, результати яких будуть мати споживчу вартість;
- економічно і функціонально обґрунтовувати оптимальність процесу і результатів діяльності;
- давати екологічну і соціальну оцінку технології та продукту праці;
- висувати підприємницькі ідеї в рамках вивчених технологій;
- оцінювати свої професійні інтереси і схильності, обирати професію;
- співпрацювати в колективі і виконувати функції лідера.

Кількість учасників при виконанні проєкту залежно від його складності може бути різним, від одного (індивідуальний проєкт) або декількох учнів одного класу. При виконанні парних і групових проєктів учителю разом з учнями необхідно розподілити обов'язки між учнями та визначити відповідальність кожного за виконання проєкту в цілому. Загальна оцінка колективного проєкту здійснюється на основі внеску кожного з виконавців.

Підсумки захисту проєкту бажано відобразити в інформаційних бюлетенях освітнього закладу, громади, стінгазеті або фотогазеті. Вироби, створені в процесі виконання проєкту, можуть бути використані, за бажанням дітей, для демонстрації на уроках, спрямовані на виставку технічної та декоративно-прикладної творчості або для особистих цілей учня: прикраси будинку, подарунка рідним тощо.

Отже, метод проєктів як форма продуктивного навчання надає можливість на основі практичного життєвого досвіду, професійного пошуку розв'язувати соціальні, освітні психологічні і культурні проблеми. Застосування методу проєктів у освітньому процесі покращує ефективність засвоєння та усвідомлення знань суб'єкта навчання, сприяє формуванню вмінь працювати з інформацією, аналізувати, систематизувати, узагальнювати, встановлювати асоціації з раніше вивченим, робити висновки, висувати ідеї, знаходити варіанти розв'язання проблеми, передбачати можливі наслідки рішень, обґрунтовувати власну думку, знаходити компроміс, прогнозувати результати своєї діяльності. Творча співпраця вчителя та учнів під час проєктної діяльності забезпечує творчу самореалізацію як педагога, так і учнів, задовольняє їх потреби в самовдосконаленні та саморозвитку; сприяє досягненню високих творчих результатів у процесі навчання.

Не слід розуміти проєкт як контрольну роботу. Проєкт – творча робота, під час якої школярі продовжують поповнювати знання і формувати вміння, необхідні для виконання роботи на базі попередніх розділів курсу, порівняльного дизайн-аналізу виробів із сучасними аналогами. Саме при виконанні творчих проєктів учні виявляють свої професійні здібності, отримують первинну спеціальну підготовку, в результаті чого у них формується усвідомлений професійний намір.

У результаті проектної діяльності повніше забезпечуються сучасні вимоги до розвитку учнів. Виконуються і освоюються не тільки конкретні трудові дії, вирішуються різноманітні конструкторсько-технологічні й технічні завдання, що виникають у процесі виконання проектів, аналізуються чинники, що впливають на конструкцію, форму, дизайн об'єктів праці (моделей, виробів). Уся діяльність школярів спрямована на предметно-перетворювальну діяльність, що сприяє розвитку у них творчого потенціалу. Саме тому оцінюванню учнівських творчих проектів необхідно приділяти багато уваги та детально розробляти критерії їх оцінювання.

Загалом учень, набуваючи досвіду проектної діяльності, набуває і досвіду пошукової творчої діяльності, що становить невід'ємний елемент у структурі змісту освіти. А найголовніше, на наш погляд, не так важливо, щоб дитина досягла найвищого рівня в проектній діяльності, а важливо, щоб вона отримала розвиток пізнавальних інтересів, допитливості, ерудиції, кмітливості, працьовитості. Навчилася доводити почату справу до логічного завершення, і її допитливі очі сяяли радістю від набутого життєвого досвіду.

Використані джерела

1. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учнів / Т. Башинська // Початкова школа. – 2003. – № 7. – С. 59–62.
2. Білик В. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів / В. Білик // Початкова школа. – 2013. – № 5. – С. 6–8.
3. Бондар С.П. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті / С.П. Бондар, Л.Л. Момот, Л.А. Липова, М.І. Головка. – Рівне: Тетіс, 2003. – 200 с.
4. Войний О. Зміст проектної діяльності учнів / О. Войний // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2007. – № 4. – С. 7–9.
5. Волковська Т. Проектування як метод особистісно-орієнтованого навчання / Т. Волковська // Початкова освіта. Методичний порадник. – 2006. – № 40(376). – С. 9–10.
6. Генкал С.Є. Дидактичні можливості індивідуальних освітніх проектів учнів профільних класів / С.Є. Генкал // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2005. – № 14. – С. 15–17.
7. Генкал С.Є. Індивідуальні освітні проекти як засіб реалізації

- пізнавальних потреб учнів профільних класів / С.Є. Генкал // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. – Суми: ДПУ ім А.С. Макаренка, 2005. – Ч. II. – С. 200–206.
8. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
  9. Коберник О.М. Проективна педагогіка і національна школа / О.М. Коберник // Шлях освіти – 2006. – № 7. – С. 7–9.
  10. Освітні технології: Навч.-метод. посібник /О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за ред. О.М. Пехоти. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 255 с.
  11. Полат Е. Метод проектов: типология и структура /Е.С. Полат // Лучшие страницы педагогической прессы. – 2004. – № 1. – С. 9–17.
  12. Сисоева С. Особистісно зорієнтовані технології: метод проектів / С. Сисоева //Підручник для директора. – К.: Плеяди, 2005. – № 9–10. – С. 25–28.
  13. Таран З. Трансформація ролі педагога в управлінні творчими та практико-орієнтованими проектами / З. Таран //Відкритий урок. – 2004. – № 5/6. – С. 18–20.

2.8. Оцінювання навчальних досягнень учнів з освітньої галузі «Технології»

Оцінювання – це діалог і обов'язковий зворотний зв'язок між учителем, учнем та батьками, і він має бути спрямований на перспективу.

*Аня Хурінайнен-Косунен,
магістр освіти, викладачка Гельсінського університету,
учителька початкових класів*

Сучасне суспільство потребує людей розумних, здатних аналізувати й швидко освоювати нові технології. Від цього залежить прогрес. Формування цих якостей – головне завдання школи. У зв'язку із цим виникла актуальна потреба реформувати систему освіти. Стало ясно, що поверхневі зміни (інші навчальні плани, нові предмети) будуть малоефективні, якщо не змінити ставлення до учня, насамперед до оцінки його знань, умінь і навичок.

Крім того, у суспільстві змінилося ставлення до оцінок. Коли людина влаштовується на роботу, шкільний атестат та й виписка до диплома відіграє незначну роль. Сучасних роботодавців насамперед цікавить, що знає співробітник, що вміє, наскільки він старанний та цілеспрямований, чи підходить креативно до вирішення робочих завдань, чи зацікавлений в самоосвіті і самовдосконаленні. Ось ці причини й зумовили створення нових методик, що допомагають визначити рівень знань учнів.

Міністерство освіти і науки України рекомендує оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти розглядати як процес отримання даних про стан сформованості результатів навчання учнів, аналіз отриманих даних та формулювання на його основі суджень про об'єкт, який оцінюють. Оцінювання доцільно здійснювати з метою створення сприятливих умов для розвитку талантів і здібностей кожного учня/учениці, формування у нього/неї компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей та потреб, а також визначення ступеня якості освітнього процесу та шляхів підвищення його ефективності.

Характерною ознакою оцінювання є рівноправна взаємодія учасників освітнього процесу, спрямована на формування суб'єктної позиції учня/учениці через активне залучення його/її до самооцінювання/взаємооцінювання і прийняття рішень щодо подальшої навчальної діяльності [7].

Відповідно до статті 17 Закону України «Про загальну середню освіту», оцінювання ґрунтується на принципах дитиноцентризму, об'єктивності, доброчесності, справедливості, неупередженості, систематичності, критеріальності, гнучкості, перспективності, диференційованості та конфіденційності, а також плановості, чіткості, прозорості, відкритості, доброзичливості [2].

Метою оцінювання є об'єктивне визначення пізнавальних та навчальних компетентностей дитини.

Завдання оцінювання

визначення рівня підготовки учня на кожному етапі освоєння матеріалу

відображення індивідуальної результативності учня

здійснення контролю за динамікою особистих досягнень школяра, його прогресом

корекція розвитку дитини

стимулювання відповідальності дітей за результати навчання

мотивація здобувачів освіти до навчання

розподіл значимості оцінок за різні види робіт

налагодження зв'язків між педагогами, школярами та їхніми батьками задля отримання об'єктивної картини розвитку дитини, її шкільних досягнень

Об'єктами оцінювання є результати навчання учня/учениці, зокрема процес їх досягнення ним/нею. Відповідно до п. 22 ст. 1 Закону України «Про освіту» результати навчання – це знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші осо-

бисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти і оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [2].

Головними особливостями оцінювання мають бути: об'єктивність, пріоритетність самооцінки, спрямованість на розвиток, достовірність, ясність, обґрунтованість. Адже основними функціями оцінювання є формувальна, діагностувальна, мотиваційно-стимулювальна, розвивальна, орієнтувальна, коригувальна, прогностична, констатувальна, виховна. Відповідно до мети оцінювання пріоритетними є формувальна та діагностувальна функції оцінювання.

Реалізацію формувальної функції оцінювання забезпечують відстеженням динаміки навчального поступу учня/учениці, визначенням його/її навчальних потреб та подальшим спрямуванням освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням виявлених результатів навчання.

Діагностувальна функція дає змогу виявити стан набутого учнями досвіду навчальної діяльності відповідно до поставлених цілей, з'ясувати передумови стану сформованості отриманих результатів, причини виникнення утруднень, скоригувати процес навчання, відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток. Обидві функції взаємодоповнюють одна одну і зумовлюють особливості організації оцінювальної діяльності [7].

Формувальне оцінювання розпочинається з перших днів навчання у школі і триває постійно.

Формувальне оцінювання – це оцінювання під час навчання і «для навчання» (англ. – *assessment for learning*). «Формувальне» (англ. – *formative*) – тому що, на відміну від підсумкового, має на меті формування (або форматування) навчального процесу з урахуванням навчальних потреб кожного учня задля більш ефективного формування необхідних знань, умінь та ставлень. Водночас значення слова «оцінювання» не обмежується виставленням оцінки. Це послідовна змістовна взаємодія між учнем, учителем і батьками щодо навчальних досягнень учня на підставі всім зрозумілих цілей і критеріїв.

Аби оцінювання на заняттях з реалізації змісту освітньої галузі «Технології» стало формувальним, система прийомів, що вчитель застосовує під час навчання, має ґрунтуватися на певних ціннісних орієнтирах. Зокрема, для успішного застосування формувального оцінювання навчальний процес має бути організований у такий спосіб, щоби спонукати кожного учня бути активним його учасником, а не пасивним «отримувачем» знань і оцінок. Має бути створена така атмосфера навчання, за якої учні не бояться «йти на ризик» – ставити запитання, робити помилки й показувати, чого вони ще не вміють або не знають. Вдало організована колективна робота сприятиме створенню вищезгаданої атмосфери в навчальному процесі, вчителю необхідно запропонувати учням для виготовлення колективної роботи цікаві проекти або об'єкти праці для виготовлення. Наприклад:

Практична робота. Виготовлення за зразком чи власним задумом куточка іменинника.

У процесі виконання роботи та після її завершення варто поставити учням запитання, на які вони не будуть боятися давати відповідь:

- *У якому місяці іменинників найбільше, а в якому – найменше?*
- *Як ви вітатимете іменинників?*
- *Чи сподобалося працювати колективно?*
- *Що було виконувати найважче, а що – найлегше?*
- *Які матеріали можна використати для оздоблення виготовленого куточка іменинника?*

Працюючи індивідуально на заняттях з реалізації змісту освітньої галузі «Технології», учні теж мають змогу не боячись ставити запитання, творчо працювати, робити помилки та презентувати власну діяльність. Усе залежить від організації освітнього процесу на занятті та запропонованого для виготовлення учнями об'єкта праці. Наприклад:

Практична робота. Виготовлення ковзанів за зразком чи власним задумом.

[5].

Можна запропонувати учням поміркувати:

- *Де можна розмістити цю прикрасу?*
- *Коли можна кататися на ковзанах?*
- *Які види спорту пов'язані з ковзанами?*
- *Які риси характеру притаманні ковзанярям?*
- *З яких ще матеріалів можна виготовити таку прикрасу?*

Формувальне оцінювання як «оцінювання для навчання» складається з певних елементів, серед яких насамперед:

- ✓ вироблення зрозумілих учням цілей на певний період навчання;
- ✓ демонстрація учням зразків виробів, які вчитель їм пропонує виготовляти;
- ✓ надання й отримання учнями конструктивного зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей;
- ✓ коригування вчителем навчального процесу відповідно до результатів і навчального поступу учнів.

Результатом формувального оцінювання для учнів є відповіді на три важливі запитання:

- *Яка моя ціль у вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ», зокрема навчального матеріалу освітньої галузі «Технології», на цьому етапі навчання – які саме знання й уміння я маю опанувати і для чого, як саме вони будуть оцінюватися в підсумку?*
- *Де я зараз на шляху досягнення цієї мети – що саме мені вдається добре, а над чим потрібно попрацювати?*
- *Яке в мене наступне завдання на цьому шляху?*

Формувальне оцінювання не може здійснюватися вибірково й не обмежується заповненням учителем тих чи інших форм. Щоб формувальне оцінювання не перетворилося на формальне, потрібне постійне та активне залучення учнів до оцінювання, дотримання вищезазначених рекомендацій. Формувальне оцінювання вимагає системності, має бути вбудоване в повсякденне шкільне життя. Це потребує новітніх підходів до організації навчального процесу й послідовної побудови нової культури оцінювання – у центрі яких учень/учениця та їхні індивідуальні потреби пізнання [8].

Важливу роль у формувальному оцінюванні відіграють критерії, за якими воно здійснюється. Критерії оцінювання визначає вчитель (із поступовим залученням до цього процесу учнів) відповідно до кожного виду роботи та виду діяльності учнів з орієнтуванням на вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей учнів початкової школи, визначених Державним стандартом початкової освіти й очікуваних результатів, за-

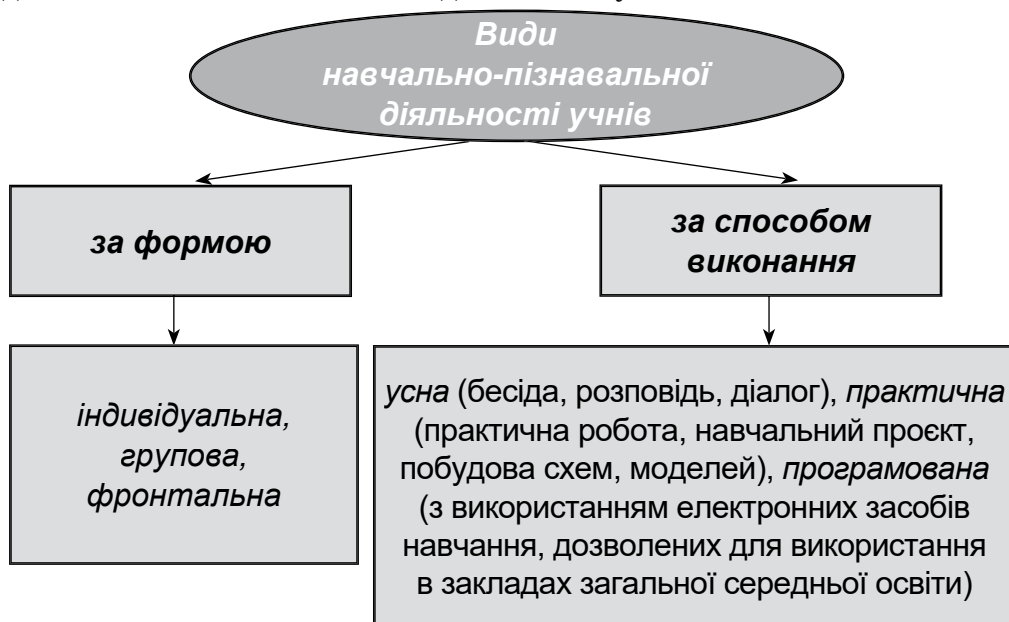
значених в освітній програмі закладу загальної середньої освіти (модельних навчальних програмах).

Об'єктами формувального оцінювання є як процес навчання учнів, зорієнтований на досягнення визначеного очікуваного результату, так і результат їхньої навчальної діяльності на певному етапі навчання.

Формувальне оцінювання здійснюється шляхом:

- педагогічного спостереження вчителя за навчальною та іншими видами діяльності учнів;
- аналізу портфоліо учнівських робіт, попередніх навчальних досягнень учнів, результатів їхніх діагностичних робіт;
- самооцінювання та взаємооцінювання результатів діяльності учнів;
- оцінювання особистісного розвитку та соціалізації учнів їхніми батьками;
- застосування прийомів отримання зворотного зв'язку щодо сприйняття та розуміння учнями навчального матеріалу.

Залежно від дидактичної мети й пріоритетної функції оцінювання, особливостей змісту освітньої галузі «Технології» та з урахуванням етапу опанування програмового матеріалу в цілому та етапу опанування очікуваного результату навчання зокрема отримання даних пропонуємо здійснювати під час різних видів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

З урахуванням опрацьованого програмового матеріалу відповідно до календарно-тематичного плану та готовності учнів виконувати завдання вчитель самостійно може визначати форму, спосіб, зміст, час виконання навчально-пізнавальної діяльності і фіксувати їх у планах-конспектах уроків/занять.

Форми і види оцінювання, зміст завдань учитель обирає самостійно з урахуванням особливостей учнів класу.

Для оцінювання результатів навчання учнів з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» проводяться комплексні діагностичні роботи наприкінці кожної теми, враховується сформованість елементарних умінь та навичок до спостереження, опису, дослідження, експерименту.

Діагностика навчальних досягнень з освітніх галузей (технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична) може відбуватися у складі комплексних робіт із використанням компетентнісних завдань у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Проведення окремих діагностичних робіт із цих освітніх галузей не передбачено. Оцінювання відбувається за кожним з умінь, які перевіряються в діагностичній роботі. Один з можливих форматів бланка оцінювання такої діагностичної роботи наведено в додатку [9].

За рішенням педагогічної ради результати навчання, зазначені у свідоцтві досягнень учня/учениці, можуть розширюватися відповідно до загальних результатів навчання здобувачів освіти з освітньої галузі «Технології», зазначених у Державному стандарті початкової освіти.

Формулювання оцінювальних суджень, визначення рівня результату навчання пропонуємо здійснювати на основі Орієнтовної рамки оцінювання результатів навчання здобувачів початкової освіти (*Додаток 1. «Безпечні прийоми праці»*).

Відповідно до Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах загальної середньої освіти, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 № 1480, заклад загальної середньої освіти розробляє і фіксує загальні положення щодо оцінювання результатів навчання учня в освітній програмі і конкретизує їх у частині Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої

освіти, що стосується системи оцінювання результатів навчання учня/учениці.

З метою забезпечення вільного вибору педагогічними працівниками методик, технологій навчання підходи до оцінювання в різних класах закладу загальної середньої освіти можуть мати відмінності, що спрямовані на реалізацію обраних освітніх програм. Особливості організації оцінювання в певному класі можуть ініціюватися вчителем і бути затвердженими на засіданні педагогічної ради закладу загальної середньої освіти.

Оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для учня/учениці та його/її батьків (або осіб, що їх замінюють). Інформування батьків про результати навчання може відбуватися під час індивідуальних зустрічей, шляхом записів оцінювальних суджень у робочих зошитах учня/учениці, на інших носіях зворотного зв'язку з батьками (паперових/електронних щоденниках учнів тощо), фіксації результатів навчання у свідоцтвах досягнень учня/учениці (додатки 2, 3) [3].

Формувальне оцінювання ґрунтується не на кількісних (скільки помилок), а на якісних показниках. Наприклад: як працювали учні, чи співпрацювали з іншими, чи докладали зусиль, чи виготовляли вироби з цікавістю та відповідальністю, зокрема на заняттях з реалізації змісту технологічної освітньої галузі, як презентували результати власної (парної, групової, колективної) предметно-перетворювальної діяльності. Це можливо оцінити лише через спостереження за роботою учнів, а не перевіркою результатів навчання.

Формувальне оцінювання має показати учням, наскільки зросли їхні знання та вміння, як цікаво пізнавати нове, як знання та вміння можуть знадобитися в житті.

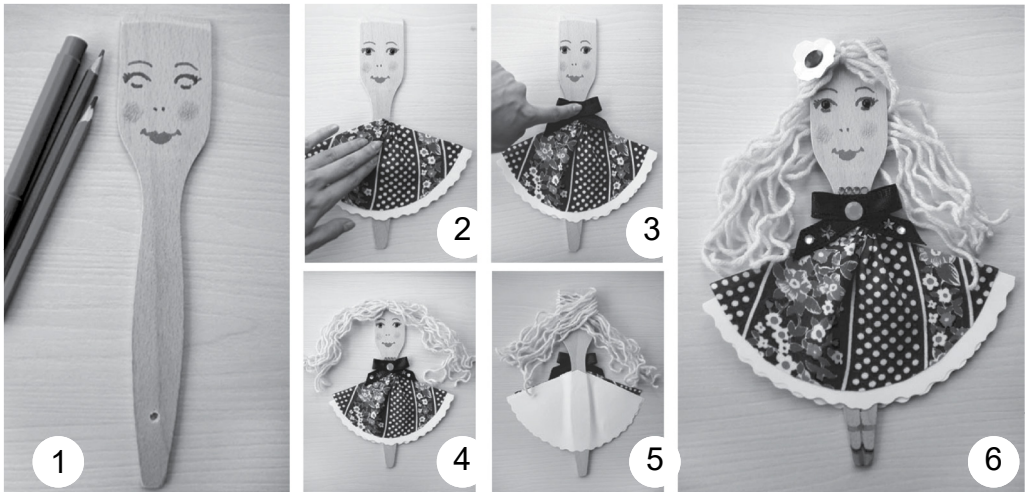
Формувальне оцінювання виявляє рівень зацікавленості дітей пізнавальною, навчальною або іншими видами діяльності, допомагає визначити, до якої міри діти мотивовані, зацікавлені окремими формами роботи.

Формувальне оцінювання допомагає також визначити здатність дітей використовувати на практиці здобуті знання та вміння, рівень розуміння змісту понять і залучення їх до активного словника дітей. Це дасть змогу педагогу вчасно коригувати свою

діяльність так, щоб кожній дитині було комфортно й цікаво, а також бачити те, над чим іще треба попрацювати.

Обговорення з учнями критеріїв оцінювання робить оцінювальну діяльність прозорою і зрозумілою та сприяє формуванню позитивного ставлення до неї. Під час добору критеріїв оцінювання для кожного конкретного навчального завдання/системи навчальних завдань слід враховувати, що критерії – це набір якісних характеристик результату навчання, які використовують для формулювання оцінювального судження щодо нього. Наприклад:

Практична робота. Виготовлення ляльки

[4]

Пропонуючи учням виготовити відповідний виріб, необхідно з ними обговорити, що буде оцінюватися:

- організація робочого місця;
- охайність виконання роботи;
- пропорційність нанесення малюнка на голові ляльки;
- уміння працювати з ножицями;
- визначення та обґрунтування довжини волосся та його з'єднання з основою;
- вибір матеріалів;
- формування сукні та її з'єднання з основою;
- оздоблення виробу;

- виготовлення виробу за зразком чи власним задумом (більшої уваги заслуговує творче рішення, виготовлення учнем/ученицею виробу за власним задумом) тощо.

У початкових класах у дітей поступово формується система самоконтролю, самооцінювання та взаємооцінювання, вони вчаться оцінювати себе та інших.

Для організації самооцінювання і взаємооцінювання можна використовувати різноманітні інструменти зворотного зв'язку. Доцільно, щоб зворотний зв'язок був зрозумілим і чітким, доброзичливим та своєчасним. Важливо не протиставляти дітей одне одному. Слід акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень дитини. Труднощі у навчанні варто обговорювати з учнем/ученицею індивідуально, аби не створювати ситуацію колективної зневаги до дитини. Під час взаємооцінювання доцільно формувати вміння коректно висловлювати думку про результат роботи однокласника чи однокласниці, ділитися досвідом щодо його покращення. Це сприяє розвитку критичного мислення, формуванню адекватного ставлення до зауважень, рекомендацій, зміцнює товарииськість та відчуття значущості кожного в колективі.

Для співвіднесення навчальних дій учня/учениці з етапами досягнення результату рекомендуємо використовувати орієнтовні рамки оцінювання, відповідно до яких процес досягнення результату навчання проходить через такі рівні реалізації навчальної діяльності: рівень розпізнавання об'єкта вивчення; репродуктивний рівень навчальних дій у типових навчальних ситуаціях; продуктивний рівень навчальних дій в аналогічних типових навчальних ситуаціях; продуктивно-творчий рівень навчальних дій у змінених з певним ускладненням (стосовно типової) навчальних ситуаціях. [3].

Результати формувального оцінювання рекомендуємо виражати вербальною оцінкою вчителя/учнів, що характеризують процес навчання та досягнення учнів. Учитель озвучує оцінювальне судження після того, як висловив/ли думку учень/учні. Також пропонуємо врахувати, що оцінювальне судження вчителя слугує зразком для наступних оцінювальних суджень учнів під час само- та взаємооцінювання.

До прикладу, в орієнтовних рамках зазначено: визначає спосіб подолання виявленого утруднення за наданими орієнтирами; на

його основі учитель формулює судження: *«Ти добре вирізав/ла деталь виробу, водночас намагайся краще вирізувати на заокруглених відрізках»*.

В оцінювальному судженні розкривають прогрес учнів та поради щодо подолання утруднень, за їх наявності, у досягненні очікуваних результатів навчання відповідно до програмових вимог. Оцінювальне судження зазвичай не лише виражає емоційне сприйняття результату роботи учня, його прогресу (типу *«Молодець!»*, *«Чудово!»*), а розкриває суть досягнутого учнем/ученицею результату відповідно до конкретних очікувань (типу *«Деталі для аплікації вирізано добре, зверни увагу на нанесення клею на основу...»*, *«Дякую за старанність, виріб виготовлено добре, перевір з'єднання деталей аплікації з основою»* тощо).

З метою побудови освітнього процесу з урахуванням даних про навчальний поступ учнів варто оцінювати кожен виріб/проект, виготовлений учнями. Таким чином учні будуть розуміти, що їхня робота цінується і жодна діяльність не проходить повз увагу вчителя, який спрямовує роботу дітей на коригування досягнутих результатів. Результати виконання учнями практичних завдань учитель може враховувати під час підготовки до наступного уроку/заняття, передбачати диференційовану, індивідуальну роботу щодо подолання виявлених в учнів утруднень та попередження можливих утруднень [3].

У межах формувального оцінювання за результатами опанування певної програмової теми / частини теми (якщо тема велика за обсягом) / кількох тем чи розділу протягом навчального року рекомендуємо проводити тематичні діагностувальні роботи.

Система тематичних діагностувальних робіт у 3–4 класах може містити комплексні діагностувальні роботи для кожного класу, зміст яких охоплює мовно-літературну, математичну, природничу освітні галузі.

Тематичні діагностувальні роботи з предметів вивчення таких освітніх галузей, як *«Технологічна»*, *«Інформатична»*, *«Мистецька»* і *«Фізкультурна»*, а також з курсів за вибором зазвичай не проводять.

Об'єктом підсумкового оцінювання є результати навчання учня/учениці за рік.

Підсумкове оцінювання за рік з предметів вивчення таких освітніх галузей, як «Технологічна», «Інформатична», «Мистецька» і «Фізкультурна», пропонуємо здійснювати шляхом узагальнення даних, отриманих під час формувального оцінювання, з урахуванням динаміки формування результату навчання [3].

Рефлексивна оцінка (або самооцінка) визначається дитиною самостійно і є важливою при опануванні учнем/ученицею навчального матеріалу з технологічної освітньої галузі. Він/вона чітко бачить, що вміє (відповідно до критеріїв) і до чого потрібно прагнути. Таким чином, діти чіткіше бачать навчальні цілі, вчаться об'єктивно оцінювати свої можливості, отримують мотивацію для зростання і саморозвитку.

Відповідно до статті 54 Закону України «Про освіту» щодо академічної свободи педагогічних працівників заклад загальної середньої освіти може розробити власну систему оцінювання результатів навчання учнів.

*Ключові показники
системи оцінювання результатів
навчання учнів*

система оцінювання дозволяє реалізувати принцип дитиноцентризму в оцінювальній діяльності, що передбачає відкриття учню/учениці перспектив постійного розвитку відповідно до власних можливостей щодо опанування навчального досвіду

система оцінювання не повинна призводити до розподілу учнів на групи за індивідуальними навчальними можливостями

система оцінювання має відповідати концептуальним засадам Нової української школи та сприяти досягненню обов'язкових результатів навчання учня, визначених у Державному стандарті початкової освіти

Оцінюючи знання та вміння учнів, за звичкою, педагоги ніби зайвий раз підкреслюють, що дитина – об’єкт навчання. Сучасні перетворення в освіті спрямовані передусім на те, щоб зробити дитину суб’єктом навчання та допомогти їй зрозуміти, що знання не надаються, а здобуваються. А для цього дитина має бачити, що знання потрібні тут і зараз. У неї має виникнути щире бажання досліджувати світ навколо, поглиблювати й розширювати свої знання.

Перед педагогом постало завдання не просто якісної перевірки набутих знань і вмінь, а й коригування траєкторії навчання, внесення певних змін в організацію уроків, оформлення класу тощо. Але традиційними способами все це оцінити неможливо.

Учитель – носій Світла. Народна мудрість говорить, що у справжнього вчителя уроки не для дітей, а з дітьми. Це вони, справжні вчителі – доторкаючись душі маленької людини, намагаються не поранити, не образити, обережно виростити, допомогти реалізувати себе в житті, увійти в нього якомога чеснішими, добрішими, впевненішими.

Діти мають уміти навчатися самостійно, розуміти, що розповіді дорослих чи підручник – це лише одне із джерел інформації, що дає орієнтир, але не є істиною в останній інстанції. Тому ми маємо перевіряти не лише знання дітей, а й уміння їх використовувати, уміння і прагнення співпрацювати, бажання навчатися, зацікавленість тощо. Також педагог має оцінювати й свою роботу, коригувати траєкторію навчання, вміти гнучко реагувати на різні

ситуації, по-різному організовувати заняття та уроки, вибудувати індивідуальну освітню траєкторію кожної дитини тощо.

Перевіряємо себе

1. Чи змінилася система оцінювання у Новій українській школі? Як саме?
2. Що таке формувальне оцінювання?
3. Які переваги формувального оцінювання?
4. Наведіть приклади запитань для учнів при формувальному оцінюванні.
5. Для яких освітніх галузей проводиться підсумкове оцінювання?
6. Наведіть приклади оцінювального судження.

Використані джерела

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. [Електронний ресурс]. 2019. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text>
2. Закон про повну загальну освіту. [Електронний ресурс]. 2020. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/navchalni-programi-5-9-klas2017.html>.
3. Наказ МОН України № 813 від 13.07.2021. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2021/07/15/nakaz-mon-vid-13-07-2021-813-pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsiy-shchodo-otsyniuvannia-rezultat-iv-navchannia-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/>.
4. Я досліджую світ: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти. У 2 частинах / Т. Гільберг, С. Тарнавська, О. Гнатюк, Н. Павич. – К.: Генеза, 2018.
5. Я досліджую світ: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти. У 2 частинах / Т. Гільберг, С. Тарнавська, Н. Павич. – К.: Генеза, 2019.
6. Я досліджую світ: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти. У 2 частинах / Т. Гільберг, С. Тарнавська, Л. Грубіян, Н. Павич. – К.: Генеза, 2020.
7. <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-metodichni-rekomendaciyi-shodo-ocinyuvannya-rezultat-iv-navchannya-uchniv-1-4-klasiv>.
8. <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsyniuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/>.
9. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1146729-20#Text>.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Безпечні прийоми праці

Безпечні прийоми праці під час роботи з ножицями:

На робочому місці покладіть ножиці так, щоб вони не виходили за край стола.

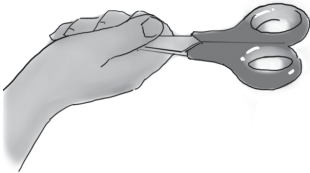
Не тримайте ножиці вістрями догори.

Не працюйте тупими ножицями.

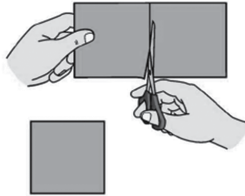
Не ріжте на ходу. Під час різання не вставляйте з місця.

Передавайте ножиці закритими і кільцями вперед.

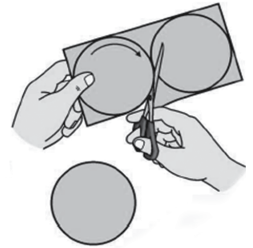
Під час роботи з ножицями притримуйте матеріал лівою рукою так, щоб він не потрапляв на лінію різання.

Так передають
ножиці

Так правильно
різати папір

Так правильно
різати по колу

Правила користування клеєм:

Клей наносьте пензликом від середини деталі до країв.

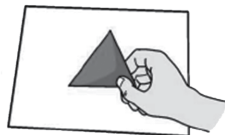
Якщо клей потрапив на одяг, змийте його негайно водою.

Для притискання елементів аплікації і витирання рук слід користуватися серветкою з тканини.

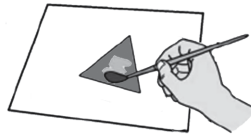
Закінчивши роботу, клей щільно закрийте, пензлик і посуд помийте.

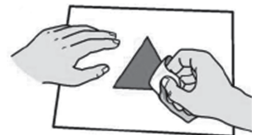
1

2

3

4

Безпечні прийоми праці з голками й шпильками:

Шийте з наперстком. Вушко голки повинно впиратись у наперсток, а гострий кінець – виступати з пальців приблизно на чверть довжини голки.

Не кидайте голку. Не встромляйте її в тканину чи свій одяг.

Зберігайте голки і шпильки в певному місці (спеціальна коробочка, подушечка тощо), не залишайте їх на робочому місці (столі), в жодному разі не беріть голки та шпильки до рота.

Не використовуйте голку замість шпильки.

Не використовуйте для шиття іржаві голки.

Викрійку і тканину прикріплюйте гострими кінцями шпильок у напрямку від себе.

Під час ручного шиття не беріть нитку довше ніж 80–90 см.

Подавати голку слід вушком уперед, а шпильку – колечком.

Не можна відкушувати нитку зубами.

Загублену голку слід обов'язково відшукати за допомогою магніта.

Безпечні прийоми праці під час користування шилом:

Проколюйте предмет на спеціальній (дерев'яній або гумовій) підкладці.

Не розмахуйте рукою, у якій тримаєте шило.

Під час роботи з шилом не розмовляйте.

Не проколюйте шилом тверді предмети округлої форми (каштани, жолуді, горіхові шкаралупи).

У процесі проколювання отвору будьте уважними.

Користуйтеся тільки справним інструментом — ручка повинна бути щільно припасована із захисним кільцем.

Додаток 2. Матеріали та пристосування

Матеріали та інструменти

Смужки
для квілінгу

Мідний дріт для
плетіння бісером

Бісер

Круглогубці

Голки для
квілінгу

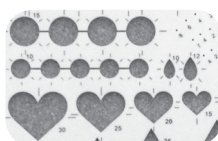
Фетр

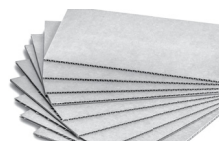
Степлер

Канцелярський
скотч з диспенсером

Шаблон (трафарет)
для квілінгу

Гофрокартон

Гофрований
папір

Калька

Діркопробивач

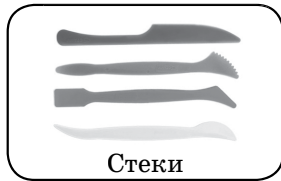
Біндер

Сантиметрова
стрічка

Кравецька крейда

Стеки

Скотч

Канцелярський ніж

Пінопласт

Додаток 3. Лепбук «Розпорядок дня»

Приклад міжгалузевої інтеграції.

Виготовляючи лепбук «Розпорядок дня», учні:

- Складають режим дня
- Готують основу для лепбуку (наносять розміщення кишеньок тощо)
- Виготовляють кишеньки для лепбуку
- З допомогою дорослих підписують кишеньки
- Підбирають інформацію для кишеньок
- Розміщують інформацію в кишеньки

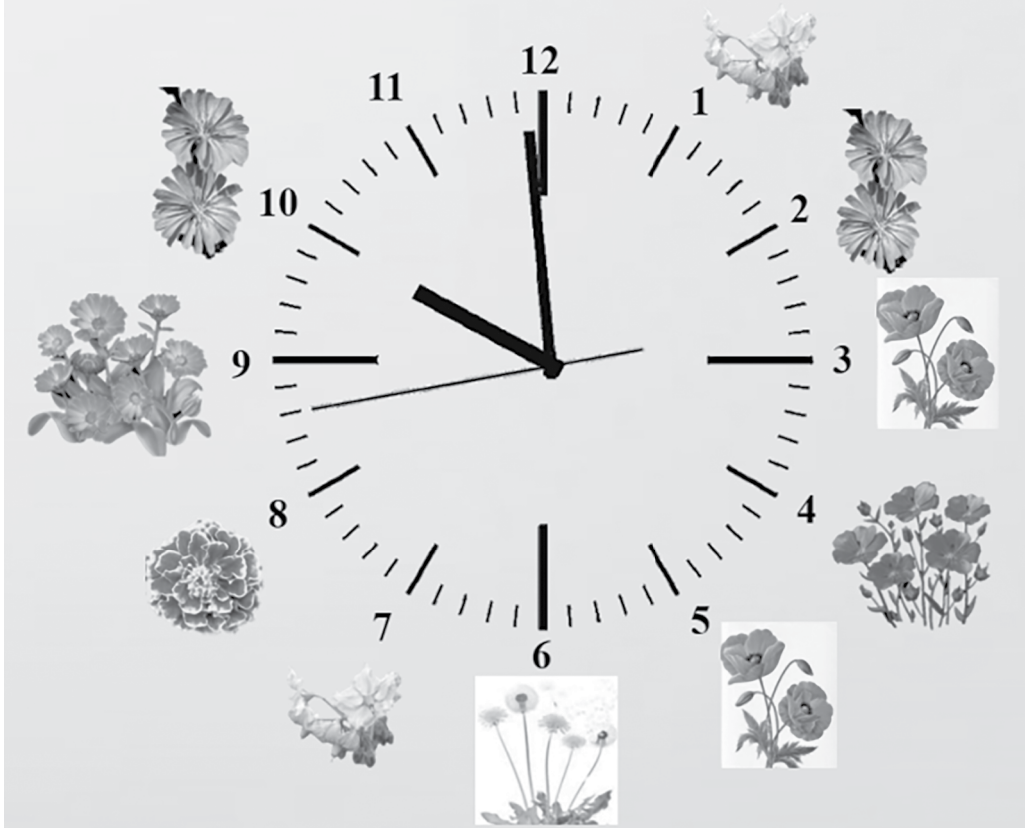
Підручник «Я досліджую світ» для 1 класу.

<https://www.pinterest.com/pin/563372234614875442/>

Квітковий годинник

<https://vseosvita.ua/library/konspekt-zanatta-z-logiko-matematicnogo-rozvitku-dla-ditej-starsoi-grupi-kazkova-mandrivka-u-casi-344179.html>

Додаток 4. Проєкт «Благодійний ярмарок»

Приклад транспредметної інтеграції

Виготовляючи вироби для благодійного ярмарку, учні:

- Обговорюють план проведення заходу «Благодійний ярмарок» (де він буде проведений, у якій формі, на що будуть виручені кошти тощо)
- Вибирають вироби, які будуть виготовляти
- Вибирають знайомі їм технології виготовлення виробів, які вони опанували під час уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ», та ті, яких вони навчилися під час гурткових занять, удома тощо
- Вибирають матеріали, з яких будуть виготовлятися вироби
- Виготовляють вироби
- З допомогою дорослих планують проведення благодійного ярмарку (уточнюють місце і час проведення, хто за що відповідає тощо)
- Розробляють рекламу заходу (малюють плакати, складають вірші, створюють відеоролики, створюють голосові повідомлення для шкільного радіо тощо)
- Рахують фінансові витрати на виготовлення виробів
- З допомогою дорослих проводять благодійний ярмарок
- З допомогою дорослих рахують виручені кошти
- З допомогою дорослих реалізують мету заходу (віддають кошти відповідно до призначення)
- Рефлексія (разом з дорослими обговорюють підготовку та проведення заходу, що вдалося, що не вдалося, що необхідно змінити наступного разу тощо)

Додаток 5. Проєкт «Місто/село майбутнього»

Разом з однокласниками, за зразком чи власним задумом, виготуйте макет «Місто/село майбутнього».

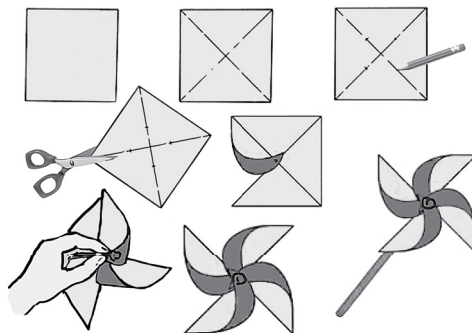
Вам знадобляться: шматок пінопласту або картону для основи, конструктор «Lego», різнокольоровий картон та папір (колір оберіть за бажанням), картонні коробки з-під молока (соку) тощо, основи від паперових рушників, пластилін, шпажки для барбекю, дерев'яні прищепки, різнокольорові та простий олівці, лінійка, клей ПВА, ножиці та матеріали для оздоблення (за бажанням).

Виконуйте послідовно:

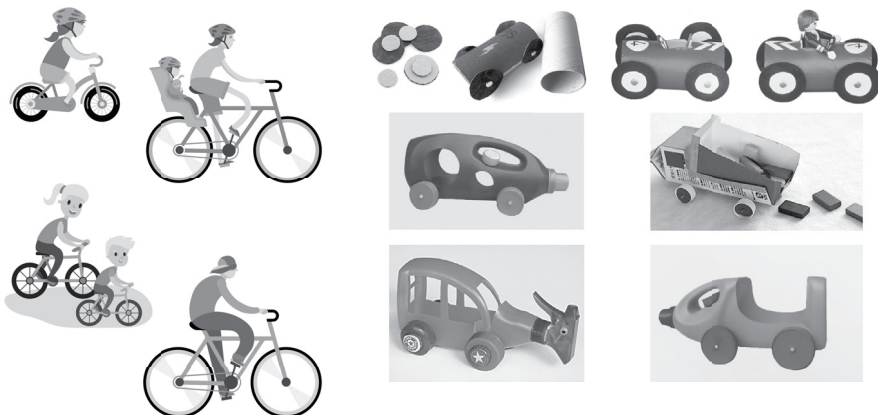
1. Підготуйте пінопласт або картон для основи. Намалюйте ескіз майбутнього міста/села.
2. На основі намалюйте вулиці.
3. Виготуйте макети будинків. Для їх виготовлення використайте картон, невеликі за розміром картонні коробки, основи від паперових рушників та конструктор «Lego».

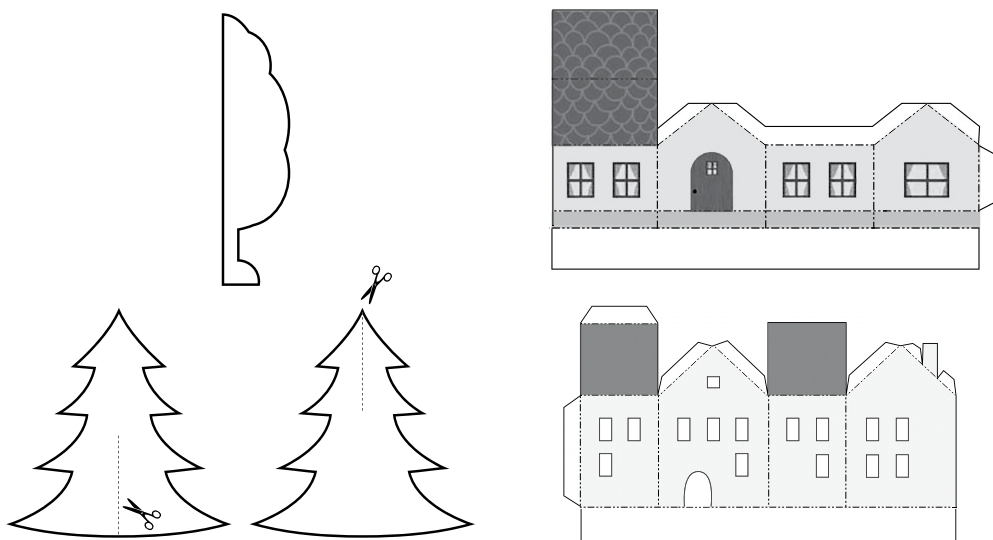
4. Виріжте з паперу макети сонячних батарей та розмістіть їх на дахи будинків.
5. Виготуйте вітряки (пригадайте, як їх виготовляли у 1 кл.).

6. Виріжте з картону фігурки велосипедистів.
7. Виготуйте моделі транспортних засобів (пригадайте, як ви виготовляли їх у 2 кл.). Для їх виготовлення використайте картон, невеликі за розміром картонні коробки, основи від паперових рушників, дерев'яні прищепки та конструктор «Lego».

8. Виготуйте макети дерев (як виготовляли їх у 2 кл.).
9. Розмістіть виготовлені шаблони будинків, вітряків, дерев, велосипедистів та електромобілів на основу.
10. Виконайте оздоблення макету «Місто/село майбутнього» за власним бажанням.
11. Презентуйте частину власної роботи. Поміркуйте, яке місто/село можна назвати «Місто/село майбутнього».

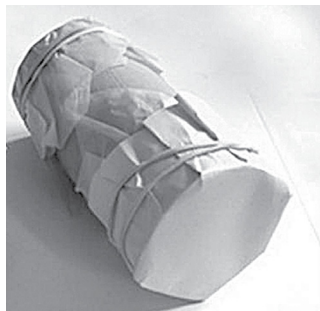
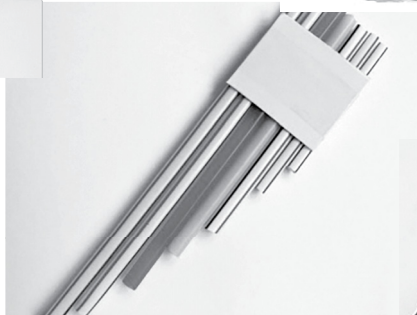
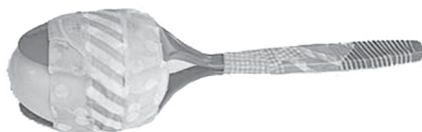
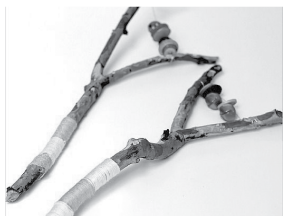

Додаток 6. Проєкт «Класний оркестр»

Приклад міжпредметної інтеграції.

Під час роботи над проєктом учні:

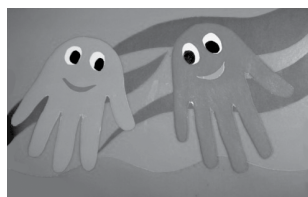
- Створюють макети музичних інструментів
- Рахують фінансові витрати на їх виготовлення
- Обговорюють, у якій формі будуть презентувати власну діяльність
- Презентують виконану роботу (співають пісні, танцюють)

Додаток 7. Спільна діяльність

Об'єкти праці, які учні можуть виготовляти в парі

1 клас. Тема «Мої друзі»

1 клас. Тема «Зимові свята»

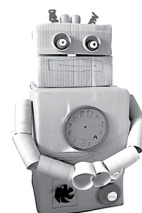

2 клас. Тема «Хто такий споживач»

Об'єкти праці, які учні можуть виготовляти в малих групах

1 клас. Тема «Техніка, яка допомагає»

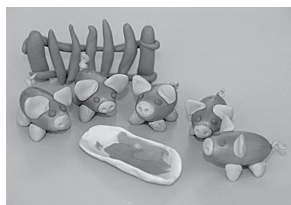
1 клас. Тема «Світ захоплень»

1 клас. Тема «Світ рослин»

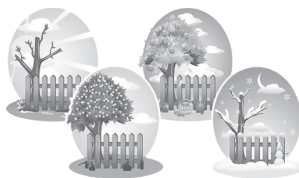
1 клас. Тема «Світ тварин»

1 клас. Тема «Моя родина»

2 клас. Тема «Чому на землі бувають пори року»

2 клас. Тема «Святковий календар осені»

2 клас. Тема «Як птахи готуються до зими»

2 клас. Тема «Який у зими святковий календар»

Навчально-методичне видання

**ГІЛЬБЕРГ Тетяна Георгіївна
ПАВИЧ Ніна Миколаївна
БУЧКІВСЬКА Галина Вікентіївна
ГРЕСЬКОВА Валентина Вікентіївна**

**Навчально-методичний посібник
«НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА:
технологічна освіта у початковій школі»
для педагогічних працівників**

Схвалено для використання в освітньому процесі

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

У посібнику використано ілюстративний матеріал з відкритих джерел інтернету, зокрема сайтів *vecteezy.com*, *depositphotos.com*. Усі матеріали в посібнику використано з навчальною метою відповідно до законодавства України про авторське право і суміжні права.

**Відповідальна за випуск *М. Москаленко*
Редактор *А. Кравченко*
Обкладинка *С. Железняк*
Макет і комп'ютерна обробка ілюстрацій *В. Марущинця*
Комп'ютерна верстка *С. Задворного*
Коректор *Л. Леуська***

Формат 70×100/16. Ум. друк. арк. 13,0. Обл.-вид. арк. 10,71.
Тираж 41 789 пр. Вид. № 2281. Зам. № 21-11-0303.

Видавництво «Гене́за», вул. Тимошенка, 2-л, м. Київ, 04212.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 5088 від 27.04.2016.

Віддруковано у ТОВ «ПЕТ», вул. Максиміліанівська, 17, м. Харків, 61024.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 6847 від 19.07.2019.